

Ὁ Ἀριστοτέλης διδάσκων τὸν Ἀλέξανδρον

**ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ**

Αριθμός άδειας Κυκλοφορίας
18764/Γ του 1954
Υπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως

**ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ
ΥΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΕΚ ΜΕΛΩΝ
ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ**

ΑΘΗΝΑΙ

1973

**ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΕΥΧΟΥΣ 3
ΕΤΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΝ**

ΓΡΑΦΕΙΑ

Ξενοφώντος 15α - ΑΘΗΝΑΙ (118)
ΤΗΛΕΦΩΝΑ
Διεύθυνσις - Σύνταξις 3236.547
Διαχειρίσις - Διεκπαιραίωσις 3221.316

Έργασια δημοσιευόμενα ή μη
δέν έπιστρέφονται

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Έτήσια προπληρωτέα

ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ.....	Δρχ.	60
ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΕΦΟΡΕΙΩΝ	»	100
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ	Δολ.	3
Δι' αεροπορικήν αποστολήν προστίθενται διά τέλη.....	»	1
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ.....	Δρχ.	5

Διοικήσεως

Πανεπιστημιακαί Σχολαί 2

Εύρ. Σούρλα

Κωνσταντίνος Χρηστομάνος 3

Δημ. Τζουμάκα

Γενική δομή και διαρθρώσις τῆς
- Μαθηματικῆς Ἐπιστήμης ... 5

Ἰωάν. Νικολαΐδη

Νὰ ξαναβροῦμε τίς ρίζες μας... 9

Κωνστ. Μπούκαλη

Ἐννοια τῆς Ἀτομικότητος ... 12

Λάμπρου Ζιανίκα

Τὸ Πρόβλημα τῶν ἀτροφικῶν
1 |θεσιῶν..... 16

Κωνστ. Μπουντᾶ

Ἡ Γραφή γενικῶς..... 22

Νικ. Ἀρβαντινίδου

Ὁ ἀλκοολισμός, ἡ οἰκογένεια καὶ
τὸ παιδί..... 24

Φωτ. Ντόγκα

Ὁ ἀνθρώπινος παράγων εἰς τὴν
Κοινοτικὴν ἀνάπτυξιν..... 26

Βιβλιοκρισίαι

30

**LA TRIBUNE
PROFESSIONNELLE
DE L'INSTITUTEUR**

Publication
mensuelle
de la Fédération
Grecque des
Instituteurs

rue Xénophonos 15a (118) Athènes - Grèce

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΑΙ ΣΧΟΛΑΙ

Ἐν ἐκ τῶν πλέον βασικῶν αἰτημάτων τοῦ Κλάδου — ὄνειρον πολλῶν ἐτῶν — τυγχάνει τὸ αἶτημα τῆς βασικῆς καταρτίσεως τοῦ Διδασκάλου. Αἶτημα τῶν καιρῶν. Αἶτημα ποῦ ταυτίζεται μὲ αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξιν τοῦ Διδασκαλικοῦ Κλάδου, ὡς φορέως τῆς καλλιέργειας καὶ ἀναπτύξεως τῆς πνευματικῆς στάθμης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ὡς γνωστόν, ὁ ἀπὸ 40/ετίας καθιερωθεὶς θεσμὸς τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν, καθ' ὃν οἱ ὑποψήφιοι Διδάσκαλοι φοιτοῦν ἐπὶ διετίαν, τυγχάνει τελείως ἀνεπαρκῆς διὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν.

Πιθανόν νὰ ἐκάλυπτε τὰς ἀνάγκας τῆς παρελθούσης γενεᾶς ὁ θεσμὸς τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν, καὶ τὰς ἐκάλυπτεν.

Σήμερον δμως, ὅτε ἡ ἐξέλιξις ἀπασῶν τῶν ἐπιστημῶν, ἐπραγματοποίησεν μεγάλα ἄλλατα προόδου, ὅτε οἱ ἀτομικοὶ ἐπιστήμονες ἐφθασαν εἰς τὴν Σελήνην καὶ ἐξερευνοῦν αὐτήν, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ὁμιλῶμεν περὶ Διδασκάλου Πανεπιστήμιου;

Πῶς εἶναι δυνατόν, αἱ σήμερον λειτουργοῦσαι Παιδαγωγικαὶ Ἀκαδημίαι, ν' ἀνταποκριθοῦν εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀνάγκην;

Οὐδεὶς δύναται νὰ παρίδῃ τὸ μέγα κενὸν ποῦ παρουσιάζουν αὐταί, ὅσον ἀφορᾷ τὴν πλήρη ἐπιστημονικὴν συγκρότησιν τῶν ὑποψηφίων Διδασκάλων.

Ποῖος δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ, πῶς ἡ παρεχομένη σήμερον ὑπὸ τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν μόρφωσις, καλύπτει, ἔστω καὶ μερικῶς, τὰς σημερινὰς ἀνάγκας εἰς ἐπιστημονικὸν Διδασκαλικὸν ἔμψυχον? Ἀσφαλῶς οὐδεὶς.

Ἀπαιτεῖται, ἀνευ χρονοτριβῆς, βαθεῖα ἐπαναστατικὴ τομὴ εἰς τὸ θεμελιώδες αἶτημα τοῦ Διδασκαλικοῦ κόσμου τῆς χώρας. Ἀποτελεῖ ἀνάγκην τῆς ἐποχῆς μας, ὅπως ἀφ' ἐνός μὲν αὐξηθοῦν τὰ ἔτη φοιτήσεως τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν διὰ καταλλήλου τροποποιήσεως καὶ ἐκσυγχρονισμοῦ τῶν προγραμμάτων αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δέ, ὅπως ἐνταχθῶσιν αὐταὶ ὡς Ἀνώταται Παιδαγωγικαὶ Σχολαὶ εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Χώρας.

Ἐκεῖ διὰ τῆς συνεχοῦς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης θὰ εἰσαχθῆ ὁ μέλλων Διδάσκαλος εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν, Διδακτικὴν, Ψυχολογίαν, Κοινωνιολογίαν, Οἰκονομικὰς καὶ Πολιτικὰς ἐπιστήμας, οὕτως ὥστε ἀφοιτῶν, νὰ εἶναι ἰκανὸς ν' ἀνταποκριθῆ εἰς τὸ δυσκολώτατον ἔργον του, εἰς τὴν θείαν ἀποστολήν του.

Μόνον μὲ τοιοῦτον διδακτικὸν προσωπικὸν τὸ ὁποῖον θὰ προικισθῆ μὲ ἡξυμένην ἐπιστημονικὴν θωράκισιν, θὰ δυνηθῶμεν νὰ διαφυλάξωμεν καὶ προαγάγωμεν τὴν οἰκογενειακὴν, ἐθνικὴν καὶ θρησκευτικὴν μας παράδοσιν ἐν μέσω τοῦ ρεύματος τῆς τεχνοκρατίας τῆς ἐποχῆς μας, ἡ ὁποία εἶναι ἀντιπαιδαγωγικὴ καὶ τῆς ἐπερχομένης θυέλλης τῆς ΕΟΚ.

Καὶ διὰ νὰ ἐπιτευχθοῦν πάντα τ' ἀνωτέρω, χρειάζεται, πρωτίστως, προσέλευσις ἰκανῶν καὶ ἀρίστων νέων πρὸς φοιτήσιν ἐν αὐταῖς.

Πρὸς δημιουργίαν ἐπιστημονικοῦ Διδασκαλικοῦ δυναμικοῦ πρώτης ποιότητος.

Ἄς εἴμεθα ρεαλισταί:

Ἐκτὸς τῆς αὐξήσεως τῶν ἐτῶν φοιτήσεως καὶ τῆς ἐντάξεως τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς χώρας, χρειάζεται ἐν καὶ μοναδικὸν βασικὸν κίνητρον. Ἡ μισθολογικὴ ἱκανοποίησις τοῦ Διδασκάλου.

Δὲν εἶναι νοητόν, ὁ νεοδιοριζόμενος

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΥΜΦΩΝΩΣ Τῶ ΝΟΜῶ

Ἰδιοκτήτης, Ἐκδότης - Δ/ντῆς Συντάξεως
ΑΝΑΣ. ΝΤΟΓΚΑΣ

Πρόεδρος Διοικ. Συμβουλίου Δ.Ο.Ε.

Νιόβης 16 Τ.Τ. 821 - Ἀθῆναι

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ἙΛΛΑΔΟΣ

Ὁδὸς Ξενοφώντος 15α Τ.Τ. 118

Υπεύθυνος Τυπογραφείου: Γ. ΤΣΙΒΕΡΙΩΤΗΣ

28ης Ὀκτωβρίου 4 (Π. Ψυχικὸ)

Στοιχειοθεσία - Ἐκτύπωσις

Τυπογραφεῖον «Ο ΛΟΓΟΣ»

Λένορμαν 205 - Τηλ. 522.283

Κωνσταντίνος Χρηστομάνος καὶ Στενότερη Πατρίδα

I

Ὑπὸ Εὐριπίδη Σούρλα
Παιδαγωγός

Ἄς τὸν παρουσιάσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ παρόντος ἀρθροῦ μας, ὄχι εἰς τὴν προοπτικὴν ποὺ ἔχει σχέσιν μετὰ τὴν συμβολήν του εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ θεάτρου, ἀλλὰ εἰς τὴν Πατριδογνωστικὴν του συμβολήν.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν σπουδῶν του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιέννης, διετέλεσεν δάσκαλος γιὰ τὴν ἐκμάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατείας Ἐλισάβετ, καὶ συγχρόνως καὶ συνοδὸς τῆς εἰς τὰ διάφορα ταξίδια τῆς.

Ἀπὸ τὰ φύλλα τοῦ ἡμερολογίου του — ποὺ τὸ τιτλοφορεῖ — Ἡ Αὐτοκράτειρα Ἐλισάβετ ἀντλοῦμεν ὅλες τὶς σχετικὰς πληροφορίες γιὰ τὴν περίφημον αὐτὴν Αὐτοκράτειραν τῆς μοναξιάς, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ζωὴν τῆς εἰς τὸ Ἀχιλλεῖον τῆς Κερκύρας.

II

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1892 ὁ Χρηστομάνος βρίσκεται εἰς τὴν Κέρκυραν, συνοδεύοντας τὴν Ἐλισάβετ.

Καὶ εἰς τὸ ἡμερολόγιόν τῆς ἀναγράφει τὰ κάτωθι:

— Ὑστερα ἀπὸ νύχτες ποὺ βαστάζανε χρόνια γιὰ χρόνια, σήμερα μεδέχεται στὴν ἀγκαλιά του ὁ τόπος ποὺ γεννήθηκα. Ἡ Κέρκυρά Μου! Εἶναι ἡ πρώτη μου Ἀδύγη».

Χρηστομάνος

Καὶ ἀντικρίζοντας τὴν Γενέθλιαν Γῆν του ἀπὸ τὴν πλώρην τῆς Αὐτοκρατορικῆς θαλαμηγοῦ «Μιραμάρε», μετὰ τὴν ὁποῖαν ἐταξίδευε συνοδεύοντας τὴν Ἐλισάβετ συνεχίζει ὡς ἑξῆς τὴν περιγραφὴν τοῦ Πατριδογνωστικοῦ του οἴστρου:

Ἄς τὸν παρακολουθήσωμε:

III

A

— Εἶχε κι' ὄλας χυθῆ καὶ ἀπλωνε περίγυρα ἡ σταχτεράδα τῆς Ἀδύγης, ὅταν ἀρχισε νὰ φαίνεται ἡ Κέρκυρα.

Διδάσκαλος νὰ λαμβάνῃ ἀποδοχὰς ἀνειδικεύτου ἐργάτου.

Πῶς εἶναι δυνατόν ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, νὰ ἔχωμεν τὴν ἀξίωσιν νὰ πλαισιώσουν τὰς τάξεις τοῦ ὑπερηφάνου Διδασκαλικοῦ Κλάδου, οἱ ἀριστοὶ καὶ ἱκανοὶ διὰ νὰ γίνουν οἱ Διδάσκαλοι τῆς Ἑλληνικῆς νεότητος;

Ἄς μελετήσουν οἱ ἀρμόδιοι τὰς ὀλίγας αὐτὰς γραμμάς, κάτι θὰ ὠφεληθοῦν.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Κέρκυρα!

Εἶναι ἡ Πατρίδα τῆς ψυχῆς μου
ποὺ με ἔχει τώρα στὴν ἀγκαλιά τῆς
Χρηστομάνος

Ἡ θάλασσα κοιμόντανε κάτω ἀπὸ ἓνα πέπλο πνιχτόσταχτο.

Μπαίναμε ἴσα ἴσα τώρα στὸ στενὸ, ἀνάμεσα τῆς βορεινῆς ἀκρῆς τῆς Κερκύρας καὶ τῶν πυργωμένων βουνῶν τῆς Ἡλείρου, ποὺ γκρεμοπέφτουσε σὰν τεῖχη κάποιου Τιτάνειου Κάστρου.

B

— Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, βράχοι συννεφώπηλοι, μαυροὶ σὰν τὴν πίσσα, ποὺ χυμοῦνε νὰ φᾶν τὴν σταχτοπράσινη χλωμάδα τοῦρανοῦ, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος στρογγυλὰ χαμοβούνια στὸ γιὰλὸ τῆς Κερκύρας ἀγνάντια, σκεπασμένα μετὰ ἀραιοὺς θάμνους, ποὺ κι' αὐτοὶ τώρα φάνταζαν μαυροὶ σὲ μαυρὸ βάθος, ἴδια κάποια σχήματα ἀξεδιάλυτα καὶ φανταστικὰ καὶ κρυφοζοῦνε μονάχα σ' ὄνειρα ἀφάτιστα, γιὰτὶ μονάχα ἐκεῖνα βλέπομε.

Γ

— Καὶ ὄλοι αὐτοὶ οἱ θάμνοι καὶ τ' ἀγριοβότανα ἦτανε τώρα στὸν ἀνθὸ τους γιὰτὶ μιὰ εὐωδιά — ποὺ ἡ γλύκα τῆς καταλοῦσε τὴν ψυχὴ ἓνας ἀχνὸς ἀπὸ μέλι μαζί μετὰ τ' ἀλατομυρισμένα χνάττα τῶν βράχων τοῦ γιὰλοῦ, ἐπιανε κάθε τόσο τὸ καράβι στὸ δρόμο του καὶ τὸ κουκούλωνε ὄλο».

Δ

— Ἐκεῖ ποὺ ἡ ἀσπραδερὴ θάλασσα ἀγκάλιαζε τοὺς κοιμισμένους βράχους, μαυρίζανε μυστήρια ἀπὸ ἀβύσσους ἀπατες, ποῦχανε ρουφήξει τὸν ἑαυτὸ τους.

Καὶ ἓνα μόλις ἰδωτὸ λευκάργυρο ἀφρισμα-νερένια ἀφράδα, ἔζωνε τὸ κέτρινο ἀκρογιάλι, τὸ στεφάνωνε κατίστηθά του νὰ φτάσει τὴν λαχτάρα του, καὶ τὸ φιλοῦσε ἀκατάπαυστα μετὰ φιλιά τυφλά καὶ ὀλόβουλα, μέσα στὸν ὕπνο του.

E

— Γυρίσαμε μετὰ τὴν Αὐτοκράτειρα τὰ μάτια μας πρὸς τὸν ἥλιο, ποὺ ἀνέτελλε ἀπὸ τὰ Ἀκροκεραῦνια.

Χρηστομάνος

IV

Και τώρα... 'Αναγνώστα μου και 'Αναγνώστριά μου, ύστερα από τόν ώς άνω Πατριδογνωστικών προεισαγωγικών έντοπισμών, άς παρακολουθήσωμε μίαν περιγραφήν του Οιστρήλατου Αύτου Πατριδολάτρη, γιά τó φαινόμενον της άνατολής του ήλιου, πάνω στην θάλασσα και γλυκομέθυστη, και του Μυθολογικού βουνού της "Κέρκυρας — του Παντοκράτορα — έως την στιγμή, που τó καράβι άραξε στο λιμάνι της Κέρκυρας;

Στήν Πατριδογνωστική δέ αυτή περιγραφή θά ζήσωμε με του συγγραφέως τόν οιστρον ότα Πατριδογνωστικών όλην την τριανταφυλλένιαν χρυσόσκονην που σκόρπιζεν ό ήλιος στο πέλαγος, στις κορφές των βουνών, στις κλεισούρες και στα φαράγγια.

'Ας του δάσωμε λοιπόν τόν λόγον, γιά να συνεχίσω.

V

A

—Κύματα από φεγγοβολιές τρεμοκυλούσανε μπροστά του στο οδράνιο πέλαγος — να πουν τόν έρχομό του.

Κι' ήτανε μιά πλημμύρα από ροδόφυλλα, χλωμασμένα στην καρδιά άπ' την γλυκειά χαρά τους την άλάλητη, που στους αιθέριους κάμπους ξεχύνονταν και σκορπίζονταν πέρα σε πέρατα, άπ' όπου δέν είχε γυρισμό.

B

—Και να... που οι κορφές των βουνών άρχισαν διάφλογες να πυρώνουε μέσα σε μιά τριανταφυλλένια χρυσόσκονη, σ' ένα χάος άβάσταχτης λαμπροσύνης και άποθάμπωνε τά μάτια με μιά αίγλη υπερκόσμια θύμιση των Μυθικώνκαιρών που οι θεοί κατεβαίνανε στη Γη φλογόθωροι.

Κι' έπειτα... τά ρόδα πέσανε στο πέτρινο τó στήθος του θεόμοιαστου βουνού... του Παντοκράτορα.

Γ

—Και ξάφνου... Όλες οι φλογερές κουφάλες και οι γούβες κι' οι βαθειές χαράδρες άξαφνα φανερωθήκανε μελανιασμένες άπ' τόν πνιγμένο κόθο τους και αι άσπρες άνθρωπινες φωλεές, κολλητές στους βράχους σαν κογχύλια, μελιχρά φωτίστηκαν.

Δ

—Και τó φώς έπεσε κι' άστραφοφίλησε τούς

ορθότεκους όχτους και άλαφρογλίστησε ήδονικά πίσω στις γυμνές πλάτες του βουνού, τις ρήθυμες, και κυνήγησε τούς Ισκιους ώς μέσα στις κλεισούρες και στα βουνά και στα φαράγγια, όπου είχαν την κρυφώνα τους.

E

—Κι' άλλους πάλι τούς γκρέμισε στη θάλασσα, κι' εκεί άπλωθήκανε βαριά, σαν πέπλα βελουδόχνουδα.

Κι' έπειτα... ξεπρόβαλε ό ίδιος, μέσα σ' ένα παιάνα θριαμβευτικό, άνακρουσμένο από μύριες άρπες και σε χαρολαλήματα σαλπίγγων, κι' έλυσε την χρυσή του κόμη, επάνω στη θάλασσα και γλυκομέθυστη και στα ώριόπλαθα τριγύρω νησιά.

Και τó καράβι μας την ώρα εκείνη βρέθηκε μπροστά στο λιμάνι της Κέρκυρας».

Χρησιμοποιώ

VI

'Ετελειώσωμε... χωρίς βέβαια να τελειώσωμε, αλλά γιά να άναπνεύσωμε λιγάκι.

Και έρωτή ή ταπεινότης μας:

'Εάν ό δάσκαλος ή ή δασκάλα ύστερα από την ώς άνω άνάγνωσιν του:

Πατριδογνωστικού κειμένου εις τά παιδιά της άνωτέρας τάξεως των, θά ήθελε να συνεχίσω την έπομένην ώραν, διδασκαλίαν μά και 'Ιστορίαν των Βαβυλωνίων και την 'Ασσυρίαν, και με την προσωπικότητα του Ναβουχοδονόσορα όπως όρίζει τó φρολόγιον πρόγραμμα εάν επαναλαμβάνωμεν θά ήθελεν ό δάσκαλος τους ή ή δασκάλα τους να συνεχίσω την διδασκαλίαν με την 'Ιστορίαν των 'Ασσυρίων.

Τά παιδικία της τάξεως δέν θά ήτανε καθόλου διατεθειμένα να παρακολουθήσουν τó μάθημα της 'Ιστορίας, αλλά θά άπέτειναν στην δασκάλα τους και στον δάσκαλόν τους τó έρώτημα:

—Και ύστερα... τί άπόγινε Κυρία, τó μαγικό αυτό καράβι;

Και ή Αύτοκράτειρα;

Και ό συνοδός της;»

Κατόπιν όμως στάς ώς άνω άπορίας των παιδιών θά παρασχεθ ή εύκαιρία ώστε άθελα ή δασκάλα τους ή ό δάσκαλός τους να συνεχίσω:

Μία περιγραφή με τó καράβι που άργοκύλησε στο Ποντικονήσι και με την Αύτοκράτειραν που τράβηξε με τόν συνοδό της στο Παλάτι της:

—Τό 'Αχιλλειον».

Τήν ώραν που είχε πιά ξημερώσει ατά καλά και τά παρθενικά πέπλα της νύχτας άποτραβιόντανε μπροστά στα φλογερά χάδια του ήλιου:

Λοιπόν;

«Καλή μέρα Σας».

ΓΕΝΙΚΗ ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΙΣ ΤΗΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Ὑπό

Δημητρίου Κων/νου Τζουμάκα Ἐπιθεωρητοῦ εἰδικότητος Μαθηματικῶν

Α' καὶ Β' Ἀνωτ. Ἐπ/κῶν Περιφερειῶν.

Καθηγητοῦ Μαθηματικῶν τοῦ Μαρασ. Διδασκαλ. Δημοτικῆς Ἐκπ/σεως

Μεταξὺ τῶν Φυσικομαθηματικῶν Ἐπιστημῶν πρωτεύουσαν θέσιν κατέχει ἀσφαλῶς ἡ Μαθηματικὴ. Εἶναι ἡ ἐπιστῆμη τῆς τάξεως, τοῦ Μεγέθους, τοῦ Μέτρου καὶ τῶν ἀναλογιῶν, τῆς ἀπλότητος, κομψότητος, ἀκριβείας, Ἀρμονίας καὶ συμμετρίας, Οἰκονομίας τοῦ Λόγου, πληρότητος, Θετικῆς Φιλοσοφίας, Γενικότητος, κ.τ.λ. Εἰς αὐτὴν ὀφείλεται, κατ' ἐξοχὴν ἢ ἀλματώδως ἐξελίξις ὅλων τῶν Ἐπιστημῶν καὶ ἰδιαιτέρως τῶν Θετικῶν καὶ τῆς Τεχνολογίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναντιρρήτως ὠφελήθησαν καὶ τὰ Μαθηματικά.

Ἡ Μαθηματικὴ Ἐπιστῆμη εἶναι: 1) Ἀυτοτελὴς μὲ ἴδιον θέμα τὰς Ἀριθμητικὰς καὶ Τοπολογικὰς Σχέσεις. Δομὰς ἐν γένει. Μὲ ἴδιαν Μέθοδον τὴν Ἀξιοματικὴν — Παραγωγικὴν ἀλλὰ καὶ Ἐπαγωγικὴν — Κατασκευαστικὴν. 2) Εἶναι αἰτιοκρατικὴ, αὐτοδύναμος, θετικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ. 3) Ἀκριβολόγος αὐστηρὰ καὶ προοδευτικῶς χαρακτῆρος, ἀλματώδως ἐξελισσομένη. Εἶναι ἡ ἐπιστῆμη τῶν Ἀριθμῶν, Ἀριθμοσύνολα, Σχημάτων (σημειοσύνολα) καὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν εἰς τὸν ἰδεατὸν χώρον (Γεωμετρικόν).

Συνίσταται ἀπὸ Λογικῆς θεωρίας αἰτινες θεμελιονοῦνται Ἀξιοματικῶς, οὕτως ὥστε, ἐν τῇ ἀναπτύξει των, διὰ συλλογισμῶν, νὰ μὴ ὀδηγοῦν εἰς ἀντιφάσεις. (Ἀδστηρότης συλλογισμῶν καὶ βεβαιότητος συμπερασμάτων). Ἐξελίσσεται ραγδαίως καὶ ἀνευ χασμάτων.

Προστίθενται νέαι θεωρίαι ἀλλὰ αἱ παλαιαὶ δὲν ἀπορρίπτονται, καθ' ὅτι εἶναι δημιουργήματα τῆς καθαρῆς σκέψεως. Ἀπλῶς ἀναδιατάσσονται.

Τὸ τοιοῦτον δὲν συμβαίνει, συνήθως, εἰς τὰς πειραματικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν Φιλοσοφίαν καθόλου. Τὰ Μαθηματικά (καὶ ὡς Φιλοσοφία) ἐξελίσσονται ἀλλὰ κατὰ βάθος παραμένουν ἀναλλοίωτα. Ὡς πρὸς τὴν θεώρησιν καὶ καθορισμὸν τῶν Μαθηματικῶν ἐννοιῶν δύο εἶναι αἱ μεγάλαι ἐποχαί.

α) Ἡ Ἀρχαία Ἑλληνικὴ: Ἀποδείξεις κ.τ.λ. μὲ σχετικῶς ἀφηρημένας Ἀριθμητικὰς — Γεωμετρικὰς ἐννοίας καὶ γενικῶς ἀνεξαρτήτους τῆς ἐμπειρίας καὶ ὑλοποιήσεως, κατὰ τὸ δυνατόν (Καθαρὰ Ἐπιστῆμη). β) Ἡ ἐποχὴ τῆς αὐστηρῶς Ἀξιοματικῆς θεμελιώσεως τῶν ἀφηρημένων πλεον Μαθηματικῶν. Κύριον γνῶρισμά τῆς νέας ταύτης ἐποχῆς (Μοντέρνα Μαθηματικά) εἶναι ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Μαθηματικῶν ἀπὸ κάθε φραγμῶν, πλὴν τῆς Λογικῆς ἀντιφάσεως. Ὁτῶ ὁ

κόσμος τῶν ἀριθμῶν, τῆς Εὐκλείδειου καὶ μὴ Εὐκλείδειων Γεωμετριῶν δὲν εἶναι πλεον, εἰ μὴ νησιδες (λίαν ἀξιόλογοι βεβαίως), ἐντὸς ὠκεανοῦ ἀπὸ Μαθηματικῶν κόσμων. Καὶ τὴν Ἀξιοματικὴν θεμελιώσιν πρῶτοι εἰσήγαγον οἱ Ἀρχαῖοι Ἑλληνας. Κατὰ τὸν 19ον καὶ 20ον αἰῶνα ἔχομεν τὴν καθολικότητα καὶ γενίκευσιν ταύτης μὲ τὰ συστήματα ἀξιωματῶν καὶ δομῶν, ἀνευ λογικῶν ἀντιφάσεων.

Βασικαὶ ἀρχαὶ τῆς Μαθηματικῆς ἐπιστήμης εἶναι: 1) Ἡ ἀρχὴ τῆς διατηρήσεως καὶ συνεχείας. Κατ' αὐτὴν ἡ Θεία ἐπιστῆμη τῶν Μαθηματικῶν χαρακτηρίζεται, πλὴν τῶν ἄλλων, καὶ ἀπὸ συνέχειαν. Ἀνακαινίζεται, ἐξελίσσεται μὴ ἀπορρίπτουσα παλαιὰς ἐννοίας ἀλλ' ἀπλῶς ἀναδιατάσσουσα ταύτας. 2) Ἡ Ἀρχὴ τῆς ἀπροσδιοριστίας ἢ ἀβεβαιότητος τοῦ Χάιζενμπεργκ ἥτις ἀνέτρεψεν τὴν ἀρχὴν βεβαιότητος τοῦ Λαπλάς κ.τ.λ. Μέθοδοι ἐρεῦνης εἶναι συνοπτικῶς αἱ κάτωτι: (Κυριώτεραι).

α) Ἡ Ἀξιοματικὴ καὶ Κατασκευαστικὴ μέθοδος. (Ε-Ἐπόδειγμα) μὲ Βήματα. Ἀρχικαὶ ἐννοιαὶ, (Αἰτήματα), Ἀξιώματα — Θεωρήματα — ἀπόδειξις — κατασκευὴν — Διερεύνησιν — Περιορισμούς. . .

β) Ἡ Παραγωγικὴ ἢ Ἀναλυτικὴ Μέθοδος. (Ἐκ τοῦ Γενικοῦ πρὸς τὸ μερικόν, ἐκ τοῦ ἀφηρημένου πρὸς τὸ συγκεκριμένον).

γ) Ἡ ἐπαγωγικὴ ἢ Συνθετικὴ: (Ἐκ τοῦ μέρους πρὸς τὸ ὅλον, ἐκ τοῦ συγκεκριμένου πρὸς τὸ ἀφηρημένον). Λογικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους — Πλάτωνος καὶ ἐν γένει τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων.

δ) Ἡ Ἐμμεσος ἀποδεικτικὴ μέθοδος ἢ διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς Δημιουργηματα καὶ αὐτὴ τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἐφαρμόζεται κυρίως εἰς ἀπόδειξιν ἀντιστρόφων προτάσεων.

ε) Ἡ Στατιστικὴ Μέθοδος: Χρησιμοποιεῖται κυρίως εἰς τὰ Ἐφαρμοσμένα Μαθηματικά καὶ θεωρεῖται λίαν ἀξιόλογος διὰ τὴν σύγχρονον ἐπιστήμην.

στ) Ἡ Προσεγγιστικὴ Μέθοδος: Ἐφαρμόζεται εἰς τὴν Στατιστικὴν, Πειραματικὴν Φυσικὴν — Ἀστρονομίαν — Οἰκονομικὰ Μαθηματικά κ.τ.λ.

ζ) Ἡ Ὑποθετικοαναγωγικὴ: ἢ μέθοδος τῶν μεγάλων Ἀνακαλύψεων.

η) Ἡ Τελεολογικὴ, ἢ Συγκριτικὴ Μέθοδος καὶ ἡ Μικτὴ τοιαύτη.

θ) Ἡ -Μαθηματικὴ ἢ τελεία Ἐπαγωγή: Ἐφαρμόζεται διὰ τὴν ἀπόδειξιν προτάσεως εἰς τὴν ὁποίαν ὑπαιστέρεται φυσικὸς Ἀριθμὸς V καὶ καλούμεθα νὰ δεῖξωμεν ὅτι ἡ ταυτοτικὴ αὕτη ἀνισοσύτης ἀληθεύει $V \in N$ ἢ διὰ κάθε φυσικὸν Ἀριθμὸν $V < V_0 \in N$. Τὴν ἀποδεικτικὴν ταύτην μέθοδον διεμόρφωσεν τελικῶς ὁ Ἴταλὸς Μαθηματικὸς Peano (1858-1932). Στηρίζεται δὲ ἐπὶ τῶν (5) πέντε Ἀξιωμάτων καθορισμοῦ τοῦ Συνόλου N . (Φυσικοὶ Ἀριθμοί): $N = \{1, 2, 3, 4, \dots\}$

ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ

(I): Ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν: α) Ἡ Ἐπιστημονικὴ μέθοδος ἀποβλέπει εἰς τὴν παραγωγὴν γνώσεων, ἀναζητεῖ τὴν γνώσιν διὰ τὴν γνώσιν καὶ τὴν ἀνακάλυψιν νέων τοιοῦτων, ἥτοι ἐρευνᾷ καὶ πλειστάκις (ἰδιαιτέρως τὰ Μαθηματικά) ἀνευ εἰδικοῦ σκοποῦ. Ἐφαρμόζεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰ Πανεπιστήμια καὶ κέντρα ἐρέυνης.

β) Ἡ Παιδαγωγικὴ τοιαύτη σκοπεῖ ἀναπαραγωγὴν γνώσεων ἥτοι ἐπιδιώκει διὰ τῶν γνωστῶν νὰ ἐπιτύχῃ ἀγωγὴν καὶ μόρφωσιν.

Ἀπευθύνεται κυρίως εἰς τὴν Γενικὴν Ἐκπαίδευσιν (Στοιχειώδη — Μέσην — Τεχνικὴν), ἐνθα κύριος σκοπὸς εἶναι ἡ Ἠθικοπλαστικὴ, κατὰ τὸ Ἑλληνοχριστιανικὸν ἰδεῶδες, ἐν ταύτῃ δὲ συγχρόνως ἀγωγὴ, ἢ γνωσιολογία, δι' ἀναπτύξεως αὐτενεργείας, καὶ ἡ διαμόρφωσις χαρακτήρων.

(II): Ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον: α) Κατὰ τὴν Ἐπιστημονικὴν αἱ γνώσεις παρέχονται ὡς ἔχουν καὶ δι' αὐτῶν γίνεται περαιτέρω ἐρευνα.

β) Ὡς πρὸς τὴν Παιδαγωγικὴν μέθοδον: αἱ ὑπάρχουσαι γνώσεις διαμορφοῦνται καὶ προσφέρονται (διὰ καταλλήλων βιβλίων), δι' αὐτενεργείας κλιμακουμένης, ἀνευ βεβαίως μειώσεως τῆς ἐπιστημονικῆς Δομῆς αὐτῶν.

(III): Ὡς πρὸς τὸ ὑποκείμενον: α) Ἡ Ἐπιστημονικὴ μέθοδος λαμβάνει ὑπ' ὄψιν κυρίως τὴν γνώσιν-ἐρευνᾶν καὶ οὐχὶ αὐτοὺς εἰς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται, ἐάν καὶ ἐσχάτως λαμβάνεται, σχετικῶς, καὶ ὁ Σπουδαστὴς ὑπ' ὄψιν. β) Τελείως ἀντιθέτως ἡ Παιδαγωγοῦσα προσαρμόζεται πρὸς τὴν ψυχικὴν κατάστασιν, τὴν βαθμίδα ἐξελίξεως, τῶν δεξιότητων, τῆς νοημοσύνης, τῆς διαθέσεως, τῆς σωματικῆς καταστάσεως καὶ τῶν διαφορῶν τοῦ Μαθητοῦ (Ἀτομικαὶ διαφοραί).

Ὡς ἐκ τούτων διὰ τὸν ἐπιστήμονα ἀρκεῖ, ἐν γένει, τὸ ὀρθῶς διανοεῖσθαι, ἐνῶ διὰ τὸν Παιδαγωγὸν ἀπαιτεῖται εἰσέτι καὶ εἰς μεγάλον βαθμὸν ἡ ψυχολογία τοῦ Μαθητοῦ.

Κατὰ συνέπειαν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ, πλήρως, μεταφορὰ τῆς ἐπιστημονικῆς εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν τοιαύτην, ἐν τῇ Γενικῇ Ἐθνικῇ ἐκπαιδεύσει, διότι οἱ μαθηταὶ δὲν εἶναι ὄρμιοι δι' αὐστηρὰν ἐπιστημονικὴν σκέψιν καὶ ἐρευνᾶν. Εἰσέτι ἡ Ἐπιστημονικὴ μέθοδος ποικίλει ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν, διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀγωγῆς, καὶ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τόπου, χρόνου, ἡλικίας, συνθηκῶν κ.τ.λ. Ὅθεν πρέπει νὰ γίνῃται ἡ δόουσα ἐκάστοτε προσαρμογὴ, διὰ καταλλήλων ἀναλυτικῶν προγραμμάτων, συγχρόνων καὶ ἐξελισσομένων. (Καὶ βιβλίων).

Τέλος κατὰ τὴν διδακτικὴν νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὁ ἐπιστημονικὸς ἀλλὰ καὶ ὁ ψυχολογικὸς παράγων εἰς τὰς μικράς, ἰδιαιτέρως τάξεις, ἐνῶ εἰς τὰς μεγάλας νὰ δίδεται ἐμφασίς (καὶ) εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν. Ἐν αὐταῖς δὲν πρέπει νὰ θυσιάζεται ἡ ἐπιστημονικὴ ἀκρίβεια διὰ τὸν ψυχολογικὸν παράγοντα, ὅπερ καὶ συμβαίνει. Τοῦτέστιν ἔχομεν τὴν Ἐπιστημονικὴν — Παιδαγωγοῦσαν διδασκαλίαν.

Πέραν τούτων τὸν βασικὸν ρόλον διαδραματίζει ὁ Διδάσκων, διὰ τῆς προσωπικότητός του, καὶ τῆς βιωματικῆς πίστεως εἰς τὴν τεραστίαν ἔθνικοκοινωνικὴν ἀποστολὴν του.

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΑΦΘΩΣΙΣ ΤΗΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ.

Ἡ ἀτέρμων Μαθηματικὴ ἐπιστήμη ἐδράζεται, οἰκοδομεῖται, καὶ ἀπευθύνεται πλὴν τῶν ἄλλων, (Ἀριθμοσύνολα — Σημειοσύνολα — Ἀξιώματα κ.τ.λ.) καὶ ἐπὶ τῶν θεμελιωδῶν ἐννοιῶν. Ποσὸν (Μεταβλητῇ — Ἀκαλουθία), χῶρος (ἰδεατὸς ἢ Γεωμετρικὸς, V διαστάσ/ $V \in N$) καὶ χρόνος.

Βασικαὶ περιοχαὶ καὶ κλάδοι αὐτῆς εἶναι αἱ κάτωθι:

Α) Ἡ Ἀνάλυσις: Στοιχειώδης καὶ Ἀνωτέρα: τῆς ὁποίας βασικοὶ κλάδοι εἶναι: Ἡ Ἀριθμοθεωρία καὶ Ἀριθμητικὴ, ἢ Στοιχειώδης καὶ Ἀνωτέρα Ἀλγεβρα, καὶ κυρίως ὁ Ἀπειροστικὸς Λογισμὸς (Διαφορικὸς — Ὀλοκληρωτικὸς — Διαφορικαὶ ἐξισώσεις), ἡ θεωρία τῶν Ἀναλυτικῶν συναρτήσεων, τῶν ομάδων καὶ Μετασχηματισμῶν ἢ Θ Συνόλων, Μαθηματικὴ Λογικὴ, Συναρτησιακὸς Λογισμὸς, κ.τ.λ.

Ἡ Ἀνάλυσις στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς Μεταβλητῆς (καὶ μόνον) X , εἶναι καθαρὸν δημιούργημα τῆς Λογικῆς καὶ ἀποτελεῖ τὸν αὐστηρὸν τομέα τῆς Μαθηματικῆς ἐπιστήμης, καθ' ὅτι αὐτὴ οὐδὲν δανεῖζεται ἐκ τῆς ἐκποτείας καὶ ἐμπειρίας.

Β) Αἱ Γεωμετρίαι: Εὐκλείδειος (Στοιχειώδης καὶ Ἀνώτεραι) καὶ μὴ Εὐκλείδειοι (Riemann-Lobalski). Διακρίνονται εἰς Καθαράς, ἀπευθυνομένας εἰς τὸν ἰδεατὸν (Γεωμετρικὸν χῶρον) V διαστάσ/ $V \in N$ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ Γεωμετρικῶν Σχημάτων (ὡς σημειοσύνολου) μὲ βασικὰ στοιχεῖα τὰ : Σημεῖον, Γραμμὴ, ἐπιφάνεια, σχῆμα, ἐπίπεδον, Στεροδὸν κ.τ.λ.) καὶ μὲ κύριον σκοπὸν τὴν ἀναζήτησιν (δι' ἀποδείξεων), Ἰδιοτήτων κ.τ.λ. ἐπὶ τῶν Σχημάτων, Μετασχηματισμῶν, Τοπολογικῶν Σχέσεων, Κατασκευῶν καὶ ἐν γένει τὴν Θεωρητικὴν καὶ Ἀξιοματικὴν Δομὴν καὶ μελέτην αὐτῶν. Βασικὰ στοιχεῖα καὶ ἐννοιαὶ αὐτῶν εἶναι:

Τὸ Ποσὸν (Μέγεθος) καὶ ὁ χῶρος. Προηγῆθησαν αἱ Μετρικαὶ Γεωμετρίαι, ἐν συνεχείᾳ δὲ (καὶ ἐκ παραλλήλου) ἀνεπτύχθησαν καὶ αἱ θεωρητικαὶ τοιαῦται. Αἱ Μετρικαὶ ἀποβλέπουσιν (διὰ τοῦ Ποσοῦ — Μέτρησις — Μέτρον) εἰς τὴν εἴρεσιν μετρικῶν σχέσεων καὶ εἰς τὴν μέτρησιν τῶν σχημάτων ἐν γένει. Οἱ Ἀρχαῖοι ἡμῶν πρόγονοι προσέφερον τὰ Μέγιστα εἰς τὴν μετρικὴν τοιαύτην καὶ κυρίως ἐθεμελίωσαν τὴν Θεωρητικὴν Γεωμετρίαν τοῦ Εὐκλείδου (Θαλῆς — Πυθαγόρας — Πλάτων, Εὐκλείδης κ.τ.λ.) ἥτις

όμοιο μετά της Ἀριθμοθεωρίας τῶν Πυθαγορείων ἀπετέλεσεν τὴν ὑποδομὴν τῆς περαιτέρω ἀπεριορίστου ἐρεύνης.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος ἔχομεν καὶ τὰς μὴ Εὐκλείδειους, ὡς ἀνεφέρθη, Γεωμετρίας (Riemann — Lobliski) τῶν ὁποίων ἡ Εὐκλείδειος ἦτο ἡ αἰτία καὶ ἦτις κατέστη (ὄριακή περίπτωσις αὐτῶν κατ' ἄλλους δὲ ἀντιστρόφως). Αἱ μὴ Εὐκλείδειοι Γεωμετρίαι (ὑπηγορεύθησαν) ἀλλὰ καὶ εὐρον ἐφαρμογὴν εἰς τὴν καθόλου μελέτην τοῦ Σύμπαντος καὶ τῆς Ὁ Σχετικότητος τοῦ Ἀϊνστάϊν: (Σύμπαν καὶ ἐνὸς ἀτομοῦ ὕλης).

Κατὰ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τοὺς Νεωτέρους χρόνους (17-20 αἰῶνα) ἔχομεν τὴν θεμελίωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν κάτωθι κυριωτέρων. Ἀνωτέρων Εὐκλείδειων (καὶ μὴ) Γεωμετριῶν: Ἀναλυτικὴ Γεωμετρία, Προβολικὴ ἢ Καθαρὰ Γεωμετρία, Παραστατικὴ Γεωμετρία, Διαφορικὴ Γεωμετρία Καμπύλων καὶ Ἐπιφανειῶν (Θεωρία Ἐπιφανειῶν), Σμήνη καὶ συμπλέγματα Καμπύλων, Διανυσματικὴ Γεωμετρία, Τοπολογία, Διανυσματικοὶ χώροι κ.τ.λ.

Παράλληλως κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔχομεν ἐμπλουτισμὸν, τῆς Στοιχειώδους Θεωρητικῆς Γεωμετρίας τοῦ Εὐκλείδου, διὰ πολλῶν Νέων σχετικῶν ἐνοτήτων κατὰ προέκτασιν, πληθώραν λίαν ἀξιολόγων Ἀσκήσεων (Θεωρητικῶν — Μετρικῶν), Κατασκευῶν, Γεωμετρικῶν Τόπων. Ἡ Ὁ Γεωμετρία θεωρεῖται καὶ μελετᾶται, ἀπὸ πλευρᾶς Ἰδιότητων — Σχημάτων — Θεωρήματα κ.τ.λ., Θεωρητικῶν Ἀσκήσεων, Μετρικῶν τοιούτων, Γεωμετρικῶν Τόπων καὶ Κατασκευῶν διὰ Κανόνος καὶ διαβήτου (Βασικά Γεωμ. ὄργανα).

Ἐν γένει διαπιστοῦμεν ἀνακαίνισιν καὶ ἀξιολόγον συμπλήρωσιν αὐτῆς, ἀνευ βεβαίως οὐσιώδους ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὴν βασικὴν μορφήν τῆς. Ἄλλωστε, ὡς γνωστὸν διδάσκεται εἰσέτι, εἰς πλείστα Ξένα Κολλέγια, ἀπὸ τὰ Ἀρχαῖα κείμενα τῶν Βιβλίων τοῦ Εὐκλείδου.

Παρά ταῦτα ὅμως ἡ εἰς λίαν ὕψηλὸν ἐπίπεδον ἀνάπτυξις τῶν ἀναφερθεισῶν Ἀνωτέρων Γεωμετριῶν, ἔθεσαν, πρὸς στιγμὴν, εἰς δευτερεύουσαν θέσιν τὴν Στοιχειώδη Εὐκλείδειον. Ἐσχάτως ὅμως διὰ τῆς ἐδρυτάτης εἰσαγωγῆς καὶ χρήσεως:

1) Τῆς Συνολοθεωρίας 2) Τῆς Τοπολογίας καὶ Δομῶν καὶ 3) Τῆς ἀπεικονίσεως — Μετασχηματισμῶν καὶ ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς Ἀξιοματικῆς Μεθόδου, τὰ πράγματα ἤλλαξαν καὶ ἐπανήλθομεν εἰς τὸ Ε-Ἐπίδειγμα.

Γ) Ἡ Θεωρητικὴ καὶ Ἐφηρμοσμένη Μηχανικὴ: Ἡ Θεωρητικὴ (κυρίως) Μηχανικὴ, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ ἡ Οὐράνιος τοιαύτη (Μαθηματικὴ Ἀστρονομία), στηρίζεται καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὰς ἐννοίας: Ποσὸν — Χῶρος — Χρόνος — Κίνησις — Μᾶζα — Ἐλξις — ἄκωσις — ταχύτης κ.τ.λ.), χρησιμοποιοῦσα ὅλα τὰ στοιχειώδη καὶ Ἐνώτερα Μαθηματικά. (Ἄλγεβρα — Γεωμετρίαν — Εὐθύγραμμον καὶ Σφαιρικὴν Τριγωνομετρίαν καὶ ἐκ τῶν Ἀνωτέρων κυρίως: Ἀναλυτικὴν — Διανυσματικὴν Γεωμετρίαν, Διαφορικὴν Γεωμετρίαν, Ἀπειροστικὸν Λογισμόν), ἀντιμετωπίζει τὰ προβλήματα αὐτῆς ἀνευ πειράματος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Πειραματικὴν Μηχανικὴν. Εἶναι ἀκριβῆς καὶ ἀσφαλῆς, διότι χρησιμοποιοεῖ

μόνον τὸν Μαθηματικὸν λογισμόν. Δι' αὐτῆς κυρίως, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἐφηρμοσμένης, γίνονται, (πλὴν τῶν ἄλλων), αἱ μελέται καὶ τῶν προβλημάτων τοῦ διαστήματος (Ἀστρικὸς Κόσμος), Τεχνητῶν δορυφόρων, Διαπλανητικῶν ταξιδίων καὶ τοῦ Σύμπαντος ἐν γένει ἀπὸ Κινητικῆς καὶ Δυναμικῆς ἀπόψεως.

Δ) Ἐφηρμοσμένα Μαθηματικά: Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ κυρίως Μεταπολεμικῶς ἀνεπτύχθησαν εἰς μεγάλον βαθμὸν, ὡς συνέπειαι, τῆς συγχρόνου Μεγίστης Βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως, Ἐμπορίου, Οἰκονομικῶν ὀργανισμῶν καὶ Τεχνολογίας ἐν γένει, πλείστοι νέοι κλάδοι Ἐφηρμοσμένων Μαθηματικῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρει τοὺς κυριωτέρους:

1) Οἰκονομικά — Λογιστικά καὶ Ἀσφαλιστικά Μαθηματικά.

2) Στατιστικά Μαθηματικά — Συνδυαστικὴ καὶ Θεωρία Πιθανοτήτων.

3) Γραμμικὸς Προγραμματισμὸς καὶ Ταυτοστικὸς Λογισμὸς. Εἰσέτι καὶ πλείστοι ἄλλοι ἀνώτατοι εἰδικοί κλάδοι μὲ ἀπεριόριστα πεδία ἀναπτύξεως καὶ ἐρεύνης.

(Π.χ.: Ἡλεκτρονικοὶ Ὑπολογισταὶ (Electronic Computer), οἵτινες λειτουργοῦν μὲ τὸ δυαδικὸν Σύστημα Ἀριθμῆσεως, καὶ τοὺς χειρίζονται εἰδικῶς ἐκπαιδευθέντες, ἐπὶ μακρὸν, Μαθηματικοὶ (Φυσικοὶ κ.τ.λ.), καλούμενοι Προγραμματισταὶ (Ἡλεκτρονικοὶ).

Ὁδῶ ἔχομεν τὴν Ἐπιστήμην τοῦ ὑπολογιστοῦ (Ἡλεκτρονικὸς Ἐγκέφαλος), ἣτις καλεῖται καὶ Πληροφορικὴ (Informatik).

ΤΕΛΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 20ου αἰῶνος οἱ κλάδοι τῶν Μαθηματικῶν διεχωρίζοντο σαφῶς μετὰ τῶν μὴ ἐπιτρεπομένου τοῦ δανεισμοῦ (ἢ πρόσφυγῆς) γνώσεων, ἐνὸς κλάδου, πρὸς μελέτην (ἀπόδειξιν κ.τ.λ.) θέματος ἀνήκοντος εἰς ἄλλην περιοχὴν: Π.χ. Τὸ Θεώρημα τῶν Πεπερασμένων ἀξήσεων (Διαφορικὸς Λογισμὸς), ἀπεδεικνύετο ἀδυστηρῶς διὰ τῆς Ἀναλύσεως καὶ μόνον. (Ἄνευ χρήσεως Ἀναλυτ. Γεωμετρίας).

Ἡ τοιαύτη νοοτροπία, τοῦ ἀποδοξιάμου δηλαδὴ ἐκάστου Κλάδου, εἶχεν, πλὴν τῶν ἄλλων, ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δημιουργίαν λίαν ἀδυστηρῶς καὶ ἀσφυκτικῆς ἐν γένει καταστάσεως, μὲ δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις.

Τὸ ἀδιέξοδον τοῦτο εἶχεν ὡς συνέπειαν καὶ τὴν μὴ ὑπαρξιν (ἐπιφανειακῆς τοῦλάχιστον) νέων πεδίων ἐρεύνης, ὡς ἐκ τούτου δὲ τὴν νέκρωσιν καὶ στασιμότητα τῆς Ἐπιστήμης. Ἡ κατάστασις ὅμως αὕτη ἦτο ἀδύνατον νὰ συνεχισθῆ: Διότι: 1) Ἡ πληθώρα τῶν κλάδων κατέστησεν ἀσαφῆ τὰ ὄρια διαχωρισμοῦ αὐτῶν. 2) Ἡ εἰς μεγάλον ἀριθμὸν δημιουργία νέων (κλάδων) — καθαρῶν καὶ ἐφηρμοσμένων — ἐγέννησε τὴν ἀδήριτον ἀνάγκην συνεργασίας αὐτῶν. Τοῦτέστιν ἐπεβλήθη ἐκ τῶν πραγμάτων ἡ συνόφανσις αὐτῶν εἰς τὴν βάσιν τῶν τοῦλάχιστον. Τοῦτο ὑπηγορεύθη καὶ ἀπὸ καθαρῶς Ἐπιστημονικοῦς λόγους. 3) Ὁ Νέος τρόπος σκέψεως (ἐπάνοδος εἰς τὸ Ε-Ἐπίδειγμα). Ἡ ἐπὶ ἐδρυτάτου ἐπιπέδου χρῆσις τῆς Ὁ. Συνόλων, Ἀπεικονίσεων, Ἀριθμοθεωρίας,

Τυπολογίας και Δομών εν γένει, επέβαλε την ανάγκην αναδιαρθρώσεως και επί ευρυτάτων βάσεων (και) 'Αξιοματικής — Γενικευμένης θεμελιώσεως των Μαθηματικών με άμεσον συνέπειαν, άφ' έτέρου την συνόφανσιν των κλάδων και άφ' έτέρου την, δι' άπελευθερώσεως, εκ του άδιεξόδου και νεκρώσεως της 'Επιστήμης, δημιουργίαν και ανάπτυξιν πλείστον νέων πεδίων έρεύνης. 4) 'Η Νέα θεώρησις των Μαθηματικών επεβλήθη και από Τεχνολογικούς λόγους, διότι ή Μαθηματική 'Επιστήμη Θεωρητική και (έφηρμοσμένη), άποτελεί τό ύπόβαθρον και τό μέσον άσφαλούς και άκριβούς έρεύνης πάσης θετικής, έφηρμοσμένης, αλλά και θεωρητικής επιστήμης, κατά κανόνα (π.χ. Φυσική, Χημεία, 'Αστρονομία, Τεχνολογία, 'Ιατρική, Ψυχολογία, Λογική, Νομική Οικονομολογία και Φιλοσοφία εν γένει).

Αυτά είναι τα λεγόμενα Μοντέρνα Μαθηματικά ή σύγχρονος τρόπος έρεύνης. 'Η Μαθηματικοποίηση ενός θέματος διασφαλίζει πλήρη και άκριβη μελέτην αυτού.

Οδω σήμερον άφ' ενός μόν παραμένει ο βασικός αλλά τυπικός διαμερισμός αυτών: ('Ανάλυσις — Γεωμετρίαι — Θεωρητική Μηχανική — 'Εφηρμοσμένα Μαθηματικά) εις τα 'Ανώτατα, κυρίως, εκπαιδευτικά ιδρύματα και κέντρα έρεύνης, άφ' έτέρου όμως παρατηρείται εύρεία συνεργασία και συνόφανσις των κλάδων εις τα πρώτα στάδια, εφαρμοζόμενη εις την Στοιχειώδη, Μέσην, Τεχνικήν και 'Ανωτέραν 'Εθνικήν Παιδείαν. 'Ο σαφής διαχωρισμός και ή κατά στενάς περιοχάς (ειδίκευσις) έρευνα είναι θέμα Παν/κών σπουδών και κυρίως Μεταπτυχιακών τοιούτων. 'Εν τούτοις ο καθάρος έρευνητής, εις τό Σπουδαστήριόν του, συλλαμβάνει 'Υπερβατικάς έννοι-
ας, μορφώνει Συστήματα αξιωμάτων, Δομάς, Νόμους, 'Εξισώσεις, Γεωμετρικά θέματα και ται-
αυτα Θεωρητικής (και Ουρανίου) Μηχανικής, άτινα, κατά κανόνα, εύρίσκουν εφαρμογήν άργό-
τερον εις την Τεχνολογίαν, τά έφηρμοσμένα Μαθηματικά και τας λοιπάς επιστήμας εν γένει, εν ταύτη δέ διαπιστοδται ή ύπαρξις των Νόμων αυτών και εις τό Σύμπαν: ('Αει ο Θεός ο Μέγας Γεωμετρει: Πλάτων).

'Ο Θεωρητικός Μαθηματικός δέν ενδιαφέρε-

ται άμέσως διά τας εφαρμογάς, αλλά διά την άσ-
στηράν έρευναν, ανεξαρτήτως των περαιτέρω Τεχνολογικών κ.τ.λ. αξιολογήσεων των πορι-
σμάτων αυτής.

Πλειστάκις όμως: 'Η τεχνολογία, ή 'Αστρο-
νομία, ή Φυσική, ή 'Ιατρική ή Ψυχολογία και
αι περισσότεροι εν γένει των 'Επιστημών έγέ-
νοντο άφορμαί διά λίαν άξιολόγους Θεωρητικάς
Μαθηματικάς Μελέτας.

Τέλος σήμερον ή Μαθηματική 'Επιστήμη,
συνεπεία και τής νέας Θεωρήσεως χαρακτηρί-
ζεται, ως ανεφέρθη, από άλματώδη και συνεχή
έξέλιξιν και άπεριόριστα πεδία έρεύνης και
έφαρμογών.

Τά ανωτέρω επιβάλλουν πλήρη έκσυγχρο-
ισμόν τής διδασκομένης ύλης εις όλας τας βαθμί-
δας και μορφάς τής 'Εθνικής 'Ελληνοχριστι-
ανικής Παιδείας. Πρώτη και βασική έκδήλω-
σις είναι ή κατάρτισις δυναμικών, προσηρ-
μοσμένων εις την πραγματικότητα και εξέλι-
σομένων 'Αναλυτικών Προγραμμάτων διδασκίας
ύλης άπηλλαγμένων (άπηλλαγμένων ώρισμένων
πραγμάτων) ως και ή συγγραφή αντίστοιχων
βιβλίων.

Τό Ισχύον πρόγραμμα είναι εν γένει σύγχο-
ρον αλλά λίαν βεβαρημένον και δέν διακρίνεται
από άπόλυτον συνέχειαν. (Συχνάί επαναλήψεις
— προεκτάσεις των αυτών έννοτήτων. Συνεπώς
και τά βιβλία, όλοποιούντα τό πρόγραμμα, έχουν
τά αυτά μειονεκτήματα, πολλά δέ τούτων είναι
τά παλαιά).

'Επ' εύκαιρία αναφέρω ότι εν τή Μ. Παιδεία
διδάσκονται 13 Βιβλία Μαθηματικών, αι δέ
διατιθέμεναι ώραι δέν έπαρκούν, κατά κανόνα.
Φρονοδμεν ότι τά Βιβλία δέον νά είναι όλιγώ-
τερα, σύγχρονα και κατά κλάδους, εν ταυτφ δέ
άπαιτείται σχετική αύξησις ώρών. Τό ανωτέρω
θέμα είναι τεράστιον. 'Εν τφ παρόντι τό θίγομεν
άπλώς.

Παράλληλως επιβάλλεται συνεχής ενημέρω-
σις όλων των 'Εκπαιδευτικών τής Γενικής 'Εκ-
παιδεύσεως διά Σεμιναρίων κ.τ.λ., επί τής εξέλι-
ξεως των Μαθηματικών, και τής διδασκτικής,
ανεξαρτήτως τής άτομικής των πρός τοϋτο λίαν
φιλοτίμου προσπάθειας.

ΝΑ ΞΑΝΑΒΡΟΥΜΕ ΤΙΣ ΡΙΖΕΣ ΜΑΣ

(Η ΠΑΙΔΕΙΑ)

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΝΙΚΟΛΑ·Ι·ΔΗ

τέως Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως

Α'

Ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας ἐντυπωσιάζεται ἀπὸ τὰ μεγέθη. Τὸ φαινόμενο δὲν εἶναι ἀναιτιολόγητο. Συναρτᾶται, σ' ὅλη τὴν ἐκφραστικὴν του κλιμάκωσι, μὲ τὶς διεργασίες ποὺ συντελοῦνται στὸν ἐσωτερικὸν τοῦ κόσμου κι' ἐντάσσεται στὴ διαδικασία τῆς λειτουργίας τῶν φυσικῶν νόμων. Αὐτῶν, ποὺ πέρα ἀπὸ κάθε ἐπιθυμία ρυθμίζουν τὴν ἀνθρώπινον ζωὴν.

Θάταν παράλογο ἂν οἱ "Ἕλληνες ἀποτελοῦσαν ἐξαιρέσι στὸ γενικὸ πλαίσιο τῆς σημερινῆς ζωῆς, ποὺ ἡ ἔκτασις τῆς σμικρύνει κάθε μέρα καὶ περισσότερο τὸ βάθος τῆς. Ἐντυπωσιάζομαστε, λοιπόν, ἀπὸ τοὺς ὄγκους καὶ τὰ ἠχηρὰ ὀνόματα, χωρὶς νὰ καταβάλουμε προσπάθεια γιὰ νὰ δικαιολογήσουμε αὐτὴ τὴ συναισθηματικὴ μας τοποθέτησι. Ἔτσι, ταυτισμένοι μὲ τὴν ἀτμόσφαιρα, ποὺ ἔχει δημιουργηθῆ ἄρεσκόμεστε στὴν ἐπιφάνεια καὶ τοὺς τύπους, πρᾶγμα, ποὺ κατὰ φυσικὴ ἀνάγκη, σημαίνει θυσία, συνειδητὴ ἢ ἀσυνειδητὴ, τοῦ βάθους καὶ τῆς οὐσίας.

Σὲ προηγούμενον σημειώμα μας («Κίνδυνοι γιὰ τὴν ἑλληνικότητά μας» 7-10-71) ἐπεσημάναμε, σὲ γενικὴς γραμμῆς, τὴ ζημίαν, ποὺ ἔχει προκαλέσει στὴν ὅλη πορεία τῆς ζωῆς μας σὰν ἐλεύθερου Κράτους, ἡ βίαιη ἀποκοπὴ ἀπὸ τὶς ρίζες τῆς πνευματικῆς παραδόσεως, ποὺ δημιουργήθηκε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, πρᾶγμα ποὺ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ βρεθοῦμε χωρὶς συγκεκριμένες σκοπεύσεις στὴν προσπάθειά μας νὰ συγκροτήσουμε τὴ νέα πολιτεία, ποὺ ἀναδύθηκε ἀπὸ τοὺς καπνοὺς καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ μας ἀγῶνα.

Ἦταν φυσικὸν μὴ ποὺ ἀποστρέψαμε τὸ πρόσωπό μας ἀπὸ τὸ παρελθόν, νὰ δανεισθοῦμε ἰδέες γιὰ νὰ οργανώσουμε τὸ Κράτος μας. Καί, βέβαια, ἡ Εὐρώπη θάταν ἐκείνη, ποὺ θὰ μᾶς ἔδινε τὶς πρώτες ὕλες γιὰ νὰ μορφολογήσουμε τὸ νέο μας πρόσωπο.

Ἀπὸ τὴ στιγμή αὐτὴ ἀρχίζει ἡ ἐθνικὴ μας περιπέτεια, ποὺ συνεχίζεται ὡς τὶς μέρες μας. «Ἰπῆρξε δυστύχημα, δι' ἡμᾶς, ὅτι δὲν εὐρέθημεν ἀπομονωμένοι τοῦ λοιποῦ ὡς κράτος ἀνεξάρτητον, ἔξω πάσης ἐπιδράσεως», σημειώνει τὸ 1921 ὁ Φῶτος Πολίτης. Καὶ συνεχίζει: «(Ὁ Καποδίστριας) ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ ἓνα σχῆμα Κράτους εἰς τὸν νοῦν του, ἐξαιρετον ἴσως, ἀλλ' ἀνεφάρμοστον, διότι δὲν ἀνεπτύσσετο ὡς τελικὸν διάγραμμα τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, ἀλλ' εἶχε χαραχθῆ χωρὶς νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἡ ζωὴ αὐτὴ καὶ αἱ παραδόσεις τῆς».

Νὰ ἀπομονωθοῦμε, βέβαια ἀπὸ τὸν Εὐρωπαϊκὸν χῶρον, ὅπως γράφει ὁ Πολίτης, θάταν κάτι

ἀδύνατον. Προσθέτω, ἀκόμα, πὼς ἦταν ἀναγκαία ἡ ἐνταξίς μας στὸ πλαίσιο τῆς Εὐρωπαϊκῆς κοινότητος. Μὲ τὴν προϋπόθεσι, ὅμως, πὼς θὰ κρατούσαμε ἀνέγγιχτη τὴ φυσιογνωμία μας καὶ θὰ προσπαθοῦσαμε, ὅπως ἐπὶ αἰῶνες γινόταν, νὰ ἀφομοιώσουμε ὀργανικὰ κι' ὄχι νὰ προσθέσουμε ἐπιφανειακὰ τὶς ἰδέες, ποὺ συγκροτοῦσαν τὸ περιεχόμενο τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἐγίνε, δυστυχῶς, καὶ γίνεται τὸ ἀντίθετον. Καθιερώθηκε σὰν ἀρχὴ —κι' ἐγίνε— κάθε τι τὸ ξένο, εἴτε διοικητικὸς θεσμὸς λέγεται αὐτό, εἴτε μορφή παιδείας, εἴτε διαδικασία οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, εἴτε πλαίσιο οἰκονομικῆς συγκροτήσεως, κι' ὅ,τι ἄλλο, τέλος πάντων ἔχει σχέσι μὲ τὴν ἀνέλιξι κι' ἐπιβίωσι μας, νὰ εἰσελαύνη στὸ χῶρον τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς χωρὶς προεργασία εἰσδοχῆς καὶ χωρὶς μελέτη ποὺ νὰ δικαιολογῆ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς υἱοθεσίας ἢ νὰ διαπιστῶνῃ τὴ δυνατότητα τοῦ ἐγκληματισμοῦ.

Χρειάζεται νὰ ἐρευνηθῆ, κατὰ μεγάλες ἐνόητες ζωῆς, πὼς ἡ παράδοσι, ποὺ συγκροτήθηκε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ἀγνοήθηκε ἢ παραποιήθηκε μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι, μὲ συνέπεια νὰ ἀποχρωματίζεται, μέρα μὲ τὴν μέρα, ἡ φυλετικὴ μας παρουσία καὶ νὰ δημιουργοῦνται οἱ κίνδυνοι ποὺ ἀναφέραμε στὸ προηγούμενον σημειώμα μας. Κι' ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴν Παιδείαν, αὐτὸ τὸ τρισμέγιστον θέμα, ποὺ συναρτᾶται ἄμεσα μὲ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς φυλῆς μας.

Κάθε ἔθνος —τὸ ἔχω τονίσει καὶ ἄλλοτε— ἀντλεῖ δυνάμεις ἀπὸ τὴν παράδοσι γιὰ νὰ ὀργανώσῃ τὴν παιδείαν του. Ἀποφασιστικὲς τομῆς ἀνάμεσα στὸ παρὸν καὶ τὸ παρελθόν, παρὰ τὰ ἐπιφαινόμενα, δημιουργοῦν σύγχυσι, ἐπιμήκυνσι τῆς πορείας ποὺ χρειάζεται νὰ διανυθῆ γιὰ μὴ κατὰ κτησι καὶ πολλὰς φορές ὀπισθοδρομήσι.

Αὐτὴ τὴν παράδοσι, ποὺ εἶναι ἀπόσταγμα πείρας αἰώνων, ἡμεῖς σὰν Κράτος τὴν ἀγνοήσαμε σχεδὸν ὀλοκληρωτικὰ στὸν τομέαν τῆς Παιδείας. Ἐννοοῦμε, φυσικὰ ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα τῆς παραδόσεως ποὺ ὄχι μόνον μποροῦν νὰ ἐπιβιώσουν, ἀλλὰ καὶ ἀποτελοῦν τοὺς ἀρμούς ποὺ θὰ συνδέσουν καὶ θὰ στερεώσουν τὸ οἰκοδόμημα. Οἱ ἄλλοι χτιζοῦν πάνω στὰ βᾶθρα ποὺ συγκρότησαν ἰδανικὰ καὶ μόχθος γενεῶν ἀπὸ ὕλικὰ γηγενῆ καὶ ὀραματισμοὺς ἐθνικοῦς. Ἐμεῖς, ἀντὶ νὰ στρέψουμε τὴν προσοχὴν μας στὴ μελέτη κι' ἀξιοποιήσι τοῦ δικοῦ μας θησαυροῦ, ἀντὶ νὰ προσπαθῆσουμε νὰ γνωρίσουμε τὸν ἑαυτὸν μας, νὰ φτάσουμε στὶς ρίζες τῆς ὑποστάσεώς μας, γιὰ νὰ συνθέσουμε τὴν ἐθνικὴν καὶ ἀνθρώπινον φυσιογνωμίαν μας, ἐντυπωσιαζόμεστε μὲ ὅ,τι ἀκοῦμε καὶ βλέπουμε σ' ἄλλους τόπους καὶ ξένους λαοὺς, βιαζόμεστε νὰ τὸ

μεταφέρουμε στη χώρα μας, δημιουργούμε καταστάσεις πλασματικές κι' ένα κυκεώνα ρευμάτων και προσανατολισμών, που πολλά απ' αυτά αλληλοσυγκρούονται και αναιρούνται, κι' ελμαστε, κι' όλας, ευχαριστημένοι γιατί δεν αφήσαμε την ευκαιρία να φύγει από τα χέρια μας...

Η ευθύνη δε βαρύνει μόνο την παρούσα γενιά. Από την εποχή που απελευθερωθήκαμε, στον τομέα της Παιδείας κινούμαστε σαν έτερόφωτα. Σβήσαμε με μιά μονοκονδυλιά, τι ζωντανό μας κληροδότση ή Ιστορία μας, άπονεκρώσαμε όλα τα κύτταρα, που ήταν φορείς ενεργητικών δυνάμεων με φανερά ή λανθάνουσες εκδηλώσεις, κρατήσαμε μονάχα την άρνητική πλευρά της παραδόσεως κι' άνοιξαμε τα πανιά μας σ' όλους τους ανέμους των κάθε είδους παιδαγωγικών αντίληψεων. Προσπαθήσαμε να φαινόμαστε πάντοτε «μοντέρνοι», κι' ούτε καταλάβαμε την αντίνομία, που παρουσιάζεται κραυγαλέα σ' αυτή μας την επίδειξη. Πώς, δηλαδή είναι αδύνατο να στηριχθώ στην ύποδομη της δικής μας ύφης ένα ξένο οικοδόμημα, χωρίς την αναγκαία προεργασία.

Σ' αυτή την αγωνιώδη μας προσπάθεια να ταυτισθούμε κάθε φορά με τις παιδαγωγικές κατευθύνσεις και αντίληψεις για την οργάνωση της παιδείας των ξένων, υπάρχουν έκδηλα σημεία του έντονου μιμητισμού και του επιφανειακού ψιμμιθιώματος. Για μās ή παιδαγωγική θεωρία και οι προσπάθειες για την οργάνωση της παιδείας κατάντησαν κάτι σά μόδα, σαν ένα διακριτικό που το καρφισώνουμε στο πέτο μας για να ξεχωρίζουμε από τους άλλους, μιά μορφή μοντέρνας εκφράσεως και σ' αυτό τον τομέα της ζωής, χωρίς να έχουμε συνείδηση πώς ή δηλ σύνθεσι έχει τόση εύπαθεια, που να γίνεται προβληματική ή άνοχη της και στις πιο έλαφρές αντιζηότητες.

Η Παιδεία είναι, βασικά, υπόθεσι των φορέων της. Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας δεν υπήρχαν ούτε δημόσιοι προϋπολογισμοί, ούτε επαγγελματική κατοχύρωση, ούτε βαθμολογικές ανελίξεις. Έλειπε, ακόμα, και ή στοιχειώδης υλική ύποδομη. Κι' όμως οι Διδάσκαλοι της εποχής εκείνης, με μόνα εφόδια τη φλόγα της ψυχής τους και την άκτινοβολία του πνευματός τους, πέτυχαν να κάνουν κοινό ιδανικό τον πόθο της μαθήσεως. «Ας εξετάσωμεν τώρα τās αιτίας όπου άποκαταστώσιν εύκολον την επανόρθωσιν των Έλλήνων. Πρώτη, λοιπόν, είναι ή προχώρησις του γένους μας εις τὰ μαθήματα. Ω, πόση διαφορά εύρίσκειται εις την Ελλάδα από δέκα χρόνους έως την σημεριν. Μεγάλη, ω αδελφοί μου, μεγαλοτάτη και καθ' εκάστην προς τὸ κρείττον φέρεται», άναφωνεί ο συντάκτης της «Έλληνικής Νομαρχίας», τὸ 1806. Και αυτή ή «μεγαλοτάτη διαφορά» και ή πνευματική άναγέννησι έγινε κατορθωτή γιατί οι φορείς της Παιδείας ήσαν «ούσία» λειτουργοί της.

Άρετηρία έξορμήσεως αποτελοῦσε ή ιεραποστολική διάθεσι και τὸ περιεχόμενο της προσπαθείας ήταν πάντοτε ιδεαλιστικό. Οι Διδάσκαλοι διακρινόταν για τὸ ούσιαστικό ήθος και την πίστι στις ελληνικές αξίες. Ένδιαφερόταν για την «έξωθι μαρτυρίαν», ή οποία τους συνάδευε καθημερινά, στο πλαίσιο της οποίας άσχοῦσαν τὸ έργο τους. Η υλική άμοιβή δεν άντιστοιχοῦσε σέ μιά

έκ των προτέρων καθωρισμένη βαθμολογική ιεράρχησι, αλλά είχε άμεση σχέση με την ποιότητα της προσφορās τους. Μ' αυτό τον τρόπο δημιουργόταν κι' ή ευγενική άμιλλα μεταξύ ατόμων και Σχολών, που είχε σά συνέπεια τή βελτίωσι του παιδευτικού έργου, την άνοδο της πνευματικής στάθμης και την άνθησι νέων φυτωρίων παιδείας. Έτσι «διδασκάλους παρεσκεύασαν πρώτον μὲν πāsαν κεκοσμημένους άρετήν, χρηστούς, φιλοτίμους, εὐσεβείς, φιλοπάτριδας, της γενίας καταφρονητάς και των από τυράννων κινδύνων, παράδειγμα γιγνομένους διὰ του ίδιου βίου προς τούς μαθητεύοντας παρ' αυτοίς», σημειώνει στο έργο του «Διδάσκαλοι του Γένους» (Άθήναι 1915), ο Κωνσταντίνος Ζησιού, αξιόλογη μορφή της Παιδείας κι' ο ίδιος.

B'

Ο τίτλος, λοιπόν, του Διδασκάλου, κατά την εποχή της Ύουλείας, ήταν δυσβάστακτο φορτίο, γιατί ο κάτοχος του ζούσε καθημερινά μέσα σ' ένα κλίμα πυρετικής εντάσεως, στην προσπάθεια να αξιοποιήση τὰ πνευματικά του εφόδια και να δώση ολόκληρο τον εαυτό του στην ύπηρεσία της ιδέας Παιδείας, που είχε άμεση συνάρτησι με τὸ ιδανικό της Έλευθερίας. Οι Διδάσκαλοι αποτελοῦσαν διακεκριμένες επώνυμες προσωπικότητες, με έργο ειδικού βάρους, με άνοιχτά τὰ μάτια στο μέλλον και με άνησυχία για τή διαδοχή του, γιατί έπρεπε να συνεχισθώ ή παράδοσι. Τι έμεινε, άλήθεια, από τὸ μήνυμα των μεγάλων αυτών μορφών του παρελθόντος, τι έμεινε από όλη τή γιγαντιαία έκφρασι της εποχής του Διαφωτισμού, τι συνείδησι κληροδοτήθηκε από τὸ πάθος της παιδαγωγίας των ανθρώπων εκείνων, που έπρεπε να γίνουν πρότυπα για τον Έλληνα διδάσκαλο; Πρέπει να παραδεχθώμε πώς άγνοήσαμε τὸ παρελθόν μας, πώς ξεκοπήκαμε από τις ρίζες και ριχτήκαμε στη δίνη των «συγχρόνων ρευμάτων», που κάθε τόσο μεταβάλλονται και μένουν τις περισσότερες φορές σαν ένα ξένο σῶμα στον εθνικό μας κορμό, που την άποβολή του εμποδίζουμε εμείς οι ίδιοι. Και επειδή δεν έχουμε ούτε τὰ μέσα, ούτε τις άλλες δυνατότητες να παρακολουθήσουμε αυτή την άένανη κίνησι που γίνεται στις έννες χώρες, γινόμαστε, όχι σπάνια, στον τόπο μας φορείς ξεπερασμένων πια για τούς άλλους καταστάσεων και επιμένουμε σέ συνθήματα που έχουν πρό πολλού έξαντλήσει τὸ περιεχόμενό τους, όπως συμβαίνει και σέ άλλους τομείς της ζωής μας. Είναι φανερό, πώς μ' αυτά τὰ δεδομένα, είναι αδύνατο να οικοδομήσουμε Παιδεία που ν' ανταποκρίνεται στις άνάγκες μας και τις εθνικές προθέσεις μας.

Δεν είναι θέμα άπλης άντιγραφής ξένων προτύπων ή υπόθεσι της Παιδείας. Αν συνεχίσουμε έτσι θ' άποτύχουμε στο βασικώτερο τομέα της εθνικής λειτουργίας. Και τούτο, γιατί θά λείπη από την προσπάθεια ή συνέχεια και ή ενότητα της ελληνικής ζωής, ή φυλετική μας προβολή και ή γνησιότητα της παρουσίας μας. Έπιτακτική άνάγκη, λοιπόν, να ξαναβρούμε τον εαυτόν μας. Να άποχωματώσουμε τὸ χώρο από τις ξένες προσχώσεις, που έχουν συσσωρευθώ και παραμορφώ

νευν τὸ πρόσωπό μας. Νὰ ἀποδευθεθῶμε ἀπὸ τὰ συμπλέγματα κατωτερότητας πού μᾶς τυραννοῦν καὶ μᾶς ἐμποδίζουν νὰ χτίσουμε πάνω στὰ δικά μας βᾶθρα, ὅπως αὐτὰ συγκροτήθηκαν στὴ συνεχῆ πάλη μας γιὰ τὴν ἐπιβίωση, μὲ ἀγῶνες πού ἀπέδειξαν περίτρανα, πῶς μποροῦν νὰ σταθοῦν ἰσάξια δίπλα στὸν ἡρωϊσμό καὶ τὸ ἦθος τῶν ἀρχαίων προγόνων μας.

Βασικά, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπανατοποθετήσουμε τὴν Παιδεία στὸ πλαίσιο τῆς ἰδεαλιστικῆς θέσεως τῆς Ἱστορίας μας. Ποτέ ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ, σ' ὅλη τὴν ἱστορικὴ της διαδρομὴ, δὲ στήριξε τὴ ζωὴ της στὴν ὑπεροχὴ τῶν τεχνικῶν μέσων. Χωρὶς νὰ ὑποτιμᾷ τὴ χρησιμοποίησίν τους στὸ περίγραμμα τῆς κοσμοθεωρίας της καὶ τὰ ἔκαμε ὄργανα τοῦ ἀνθρώπου κι' ὄχι δυνάστες του. Οἱ ἰδέες καὶ τὸ πνεῦμα κυριαρχοῦσαν παντοῦ, ἰδιαίτερα δὲ στὸν τομέα τῆς Παιδείας. Αὐτὰ τὰ ἱστορικὰ βᾶθρα μας ἀποσαθρώνονται καθημερινὰ καὶ ἡ φιλοσοφία μας ἀπογυμνώνεται ἀπὸ τὸ περιεχόμενό της. "Ὅταν οἱ μηχανεὲς ἀρχίζουν νὰ ἀποκαθιστοῦν, ἀκόμα καὶ στὸν ἱερὸ χῶρο τῆς διδασχῆς, τὸν ἀνθρώπινο παράγοντα, δὲ θ' ἀργήσῃ νὰ φτάσῃ ἡ στιγμή, πού ἡ μὲρφοσι τῶν Ἑλληνοπαίδων θὰ καταστήσῃ ἓνα τυποποιημένο βιομηχανικὸ προϊόν, μιὰ πού θὰ λείπῃ, κατὰ τὴ διαδικασία τῆς πραγματώσεώς της, ἡ κένωσι τῆς ψυχῆς, τὸ ἄρωμα τοῦ πνεύματος καὶ ὁ ἰδιαίτερος συναισθηματικὸς δεσμὸς, πού γενιέται ἀνάμεσα στὸ δάσκαλο καὶ τὸ μαθητὴ, αὐτὸς πού, πάνω ἀπὸ κάθε τεχνικὸ μέσο, ἀποτελεῖ τὸ βασικώτερο παράγοντα ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως.

Ἡ πρωτεύουσα θέσι πού ἀρχίσαμε νὰ δίνουμε στὰ τεχνικὰ μέσα καὶ ἡ συνεχῆς ἐξάρτησί μας ἀπὸ τὰ ξένα πρότυπα, σ' ὅλα τὰ θέματα πού συνδέονται μὲ τὴν παιδεία, μᾶς ὀδηγοῦν καὶ σὲ μιὰν ἄλλη σφαλερῆ ἀντίληψι: Στὴ λατρεία τῶν πτυχιῶν. Ἐντυπωσιαζόμεστε, ὅπως προλογικὰ σημείωσα, ἀπὸ τὰ μεγέθη καὶ ταυτίσαμε τὴν ἔννοια τῆς μορφώσεως καὶ τῆς ὑπάρξεως ἱκανοτήτων μὲ τὰ πτυχία. Ἀλλὰ ἡ κατοχὴ ἑνὸς τίτλου δὲ σημαίνει καὶ μὲρφοσι. Αὐτὴ δὲν εἶναι οὔτε ἐπιφάνεια, οὔτε ξερὴ ἀποστήθισι γνώσεων. Σημαίνει πάθος ἀσίγαστο, προβληματισμὸ, φωτιὰ πού καίει ὡς τὴν ὑστατὴ πνοή, συνεχῆ ἀγῶνα καὶ πῖο οὐσιαστικῶν ἐπιτεύξεων. Ἀκόμα, μὲρφοσι ὑπάρχει μονάχα στὴ συνειδητὴ συμμετοχὴ τοῦ τροφίμου μέτις ἀξίες τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως σημειώνει ὁ παιδαγωγὸς wynecke. Ἀλλ' αὐτὲς οἱ ἀξίες εἶναι ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς μὲ τὸν ὅποιο εἶναι ἀδύνατο νὰ ἔρθῃ τὸ Ἑλληνόπουλο σὲ οὐσιαστικὴ ἐπαφή, χωρὶς τὴν ἀτομικὴ παρουσία τοῦ Ἑλληνα δασκάλου, χωρὶς τὴν ψυχικὴ ταύτισι, χωρὶς τὴν παιδαγωγούσα προσωπικότητα, ὅπως γινότανε στὴν ἐποχὴ τοῦ Διαφωτισμοῦ. Αὐτὴ, ἀκριβῶς, ἡ οὐσιαστικὴ μὲρφοσι ἦταν ἐκείνη πού δημιούργησε τότε τὰ μεγάλα ὀνόματα, πού ἀκτινοβολοῦσαν σ' ὅλο τὸ Βαλκανικὸ χῶρο καὶ πέρα ἀπ' αὐτὸν καὶ θεμελιώνε τις Σχολές, στίς ὁποῖες συνέρρεαν γιὰ νὰ μαθητεύσουν τὰ Ἑλληνόπουλα, ἀπ' ὅλες τις ἐστίες τῆς ὑπόδουλης ἐθνότητος. Δὲν ἦταν τὰ πτυχία πού μετροῦσαν, ἦταν ἡ προσωπικὴ ἀκτινοβολία πού ὑπολογίζονταν, ἀντίκρουσμα ἐσωτερικῆς καλλιέργειας, παιδείας βᾶθους καὶ ἔργου, πού εἶχε προεκτάσεις στὸ μέλλον.

Γ'

Οἱ ἴδιοι ξένοι, πού δουλικὰ ἀντιγράφουμε, ἔχουν διαφορετικὴ γνώμη γιὰ τὰ πτυχία ἀπὸ τὴ δική μας. Γι' αὐτοὺς εἶναι ἀπλῶς ἐνδεικτικὰ μετρήσεως, κατὰ κύριο λόγο, τῆς μνήμης τοῦ κατόχου καὶ τῆς εὐφυίας του, ἀν ὑπάρχη. Ἡ ἀποτίμησι τῆς ἀξίας καὶ ἡ κατάλληλη χρησιμοποίησι θὰ γίνῃ μόνο ἀπὸ τὸ ἔργο καθαρᾶς προσόδου τοῦ καθενός. Γιὰ μᾶς τὸ πτυχίο ἀποτελεῖ ἐκ τῶν προτέρων ἀπόδειξι ὑπάρξεως ἱκανοτήτων καὶ μορφώσεως. Καὶ ἀποδεικνύεται ὕστερα, σὲ πολλές περιπτώσεις, πῶς ὁ κάτοχος του, στὴν ὅλη ὑπαλληλικὴ του ζωὴ, ὄχι μονάχα δὲν προσφέρει τίποτε οὐσιαστικὸ στὴν Παιδεία, ἀλλὰ γίνεται καὶ τροχοπέδη στὴν ἀνέλιξι τοῦ τομέα πού ὑπηρετεῖ.

Ἔτσι φθάσαμε νὰ πιστεύουμε πῶς καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς παιδείας θὰ ὑπηρετηθῇ θετικὰ καὶ ἡ ὀργανοτικὴ της ἔκφρασι θὰ ἀνεβῆ ποιοτικὰ, ἀν ὅλα αὐτὰ γίνονταν ὑπόθεσι πτυχιῶν. Σφαλερῆ ἀντίληψι. "Ὅταν ὁ Μέγας Ναπολέων συγκροτοῦσε τὴν Μεγάλῃ Στρατιὰ μὲ τὴν ὁποία κατέκτησε τὴν Εὐρώπη δὲν τὴ στελέχωσε μὲ πτυχιούχους, ἀλλὰ μ' ἐκείνους πού ἐμπρακτὰ ἀπέδειξαν στὸ πεδίο τῆς μάχης, ὅτι ἔχουν ὅλα τὰ προσόντα καὶ τις ἱκανότητες νὰ τὴν ὀργανώσουν καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσουν στὴ νίκη. Καὶ ἡ Παιδεία χρειάζεται ἀνθρώπους μὲ μὲρφοσι κι' ὄχι μὲ τίτλους, μὲ ἐνόρασι κι' ὄχι μὲ ἀποδεικτικὰ μνημονικῆς ἱκανότητος, μὲ πολυμέρεια πνευματικῶν διαφορόντων κι' ὄχι μὲ στενοὺς ὀρίζοντες εἰδικεύσεως, μὲ φιλοσοφικὸ στοχασμὸ κι' ὄχι μὲ ἐπιχρίσματα πανεπιστημιακῆς διδασχῆς μὲ ἀκτινοβολία εὐρύτερη καὶ ζωντανὴ παρουσία στὸ χῶρο τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας, μὲ ἐπιστημονικὴ παραγωγή κι' ὄχι μὲ ἀναπαραγωγή καὶ μνηρκασμὸς.

Πέραν ἀπ' αὐτὰ, ἐκεῖνο πού καταδυναστεύει τὴν ἑλληνικὴ παιδεία —καὶ τὸ ἐπεσημάναμε ἤδη— εἶναι αὐτὴ ἡ ἀνεξέλεγκτη εἰσβολὴ τῶν ξένων παιδαγωγικῶν θεωριῶν καὶ συστημάτων στὴ χώρα μας. Καὶ στὸν τομέα αὐτὸ ἀρνηθήκαμε τὸ παρελθόν μας. Ξεγάσαμε πῶς οἱ πῖο ἀξιόλογες μορφές τῶν Διδασκάλων τοῦ Γένους ἀναδύθηκαν, βέβαια, ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ, πέτυχαν ὅμως νὰ ἐντάξουν τις ἰδέες στὸ πνεῦμα τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, νὰ τις προσαρμόσουν στὴ δική μας κοσμοθεωρία, νὰ τις ντύσουν τὸν ἑλληνικὸ χιτῶνα καὶ νὰ τις κάνουν ἱκανὲς νὰ ὑπηρετήσουν καὶ τις ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνότητα καὶ τὴ διάρκεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἔτσι δημιουργήθηκε ὁ Ἑλληνικὸς Διαφωτισμὸς, πού ὀργάνωσε τὴν παιδεία τοῦ ἔθνους καὶ συνέβαλε τὰ μέγιστα στὴν ἀνάκτησι τῆς ἐλευθερίας του. Αὐτὲς τις ὑψηλές μορφές τῆς παιδείας, τις πηγές, ἀπ' ὅπου θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ἀρδευτῇ τὸ μέλλον μας, τις ἀγνοήσαμε. Θολώσαμε τὰ ἀγνά τους νάματα καὶ γεμίσαμε μὲ προσχίσεις ἀλλογενεῖς τις ἐξόδους τους. . .

"Ὅσο ἀπομακρυνόμεστε ἀπὸ τὴν παράδοσι πού εἶχε δημιουργηθῇ στὸν τόπο μας, στὸ μακρυνὸ καὶ ἐγγύτερο παρελθόν, σχετικὰ μὲ τὴν Παιδεία, τόσο τὸ βασικὸ πρόβλημα τῆς ποιοτικῆς καταρτίσεως τῶν φορέων της γίνεται δξύτερο. Ἡ ἐπιφάνεια τείνει νὰ ἐξουδετέρωσῃ τὸ βάθος, δηλαδὴ τὸ ἴδιο τὸ περιεχόμενον τῆς ἀποστολῆς. Ἔτσι ἡ

ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΤΟΜΙΚΟΤΗΤΟΣ Η ΑΤΟΜΙΚΟΤΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΧΟΛΙΚΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΠΟΥΚΑΛΗ

Δ/λου του 3θεσίου Προτύπου Δημ. Σχολείου της Παιδαγωγικής 'Ακαδημίας Λαμίας, Μετεκπαιδευθέντος εις τὸ Α.Δ.Ε.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει, ὡς γνωστὸν, τὴν ἐπιστημονικὴν σχέσιν εἰς τὴν ἐποχὴν μας εἶναι ἡ εἰδίκευσις. Ἐντὸς τῶν κόλπων κάθε ἐπιστήμης δημιουργοῦνται καθημερινῶς καὶ νέοι τομεῖς, με συνέπειαν νὰ χάνη ὁ ἄνθρωπος εἰς πλάτος, ἀλλὰ νὰ κερδίξῃ εἰς βάθος.

Τοῦτ' αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μετὰ τὴν ἐπιστήμην τῆς ψυχολογίας. Συνυφασμένη αὕτη κατ' ἀρχάς, μετὰ τῆς Φιλοσοφίας, κατάρθωσεν εἰς διάστημα μικρότερον τοῦ αἰῶνος νὰ γίνῃ αὐτοτελὴς καὶ καθαρὰ ἐπιστήμη¹ καὶ νὰ παρουσιάσῃ, εἰς τὸ σύντομον πράγματι αὐτὸ χρονικὸν διάστημα, σημαντικὰ πορίσματα, με ἀνυπολόγιστον οὐχὶ μόνον θεωρητικὴν, ἀλλὰ καὶ πρακτικὴν ἀξίαν.

Ἄξιζει νὰ σημειωθῇ, ὅτι καὶ εἰς αὐτῆς τοὺς κόλπους ἔλαβε χώραν μεγάλη διαφοροποίησις, με ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργηθοῦν πολλοὶ κλάδοι ψυχολογικοί, αὐτοτελεῖς θὰ ἐλέγομεν Ψυχο-

λογίαι, ὅπως ἡ Θεραπευτικὴ Ψυχολογία, ἡ τῆς Προσαρμογῆς, ἡ Βιομηχανικὴ, ὁ Ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς, ἡ Κοινωνικὴ, ἡ Ψυχολογία παιδιοῦ κ.ά.² Ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τῶν κλάδων τούτων ἐδημιουργήθησαν ἐπὶ μέρους τομεῖς. Οὕτω ἡ Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ π.χ., κατ' ἐξοχὴν σχετικὴ ἐπιστήμη, περιλαμβάνει τὴν Ἐξελικτικὴν ἢ Γενετικὴν Ψυχολογίαν, τὴν Λειτουργικὴν τοιαύτην, ὡς καὶ τὴν Ἄτομικὴν ἢ Διαφορικὴν.

Ἀπεκαλέσαμεν τὴν Ψυχολογίαν τοῦ Παιδιοῦ σχολικὴν ἐπιστήμην, διότι ἀνευ αὐτῆς δὲν εἶναι δυνατόν, ὑπὸ τὰ σημερινὰ δεδομένα, ν' ἀντιμετωπισθοῦν ἐπιτυχῶς τὰ φαινόμενα τῆς μαθήσεως καὶ ἀγωγῆς. Ἡ ἐπιστήμη αὕτη, πέραν ἀπὸ τὸ καθαρῶς θεωρητικὸν θέλημα τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἐρεύνης, ὑποχρεώνει τὸν Διδάσκαλον-Παιδαγωγόν, ὅπως καθιερώσῃ, ἀντιστοίχως μετὰ τὴν ἐξελικτικὴν καὶ ἀτομικὴν Ψυχολογίαν, καὶ μίαν ἐξελικτικὴν καὶ ἀτομικὴν παιδαγωγικὴν³

ἐννοία λειτουργήμα, πού ἐξακολουθεῖ, ὡστόσο, νὰ χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα ἀπὸ ὅλους, ὅσοι λειτουργοῦν στὸ καὶ τῆς Παιδείας, ἀποδυναμώνεται ὀλοένα καὶ περισσότερο καὶ κατάντησε νὰ ἤχη παράταιρα. Στὴ θέση τῆς ἔχει θρονιασθῇ, με ψυχρότητα καὶ ἀναληθσία, ὁ ἐπαγγελματισμὸς μ' ὅλες τῆς συνέπειες πού ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἀναπότρεπτη ἀνάγκη τοῦ σκληροῦ ἀνταγωνισμοῦ γιὰ τὴν ἀνέλιξι. Ἡ εὐγενὴς ἀμιλλα ἔχει ἀπονεκρωθῇ. Ἀκόμα κι' αὕτη ἡ προσπάθεια γιὰ πληρέστερη ἐπιστημονικὴ κατάρτισι, ἀντιμετωπίζεται ὄχι μετὰ τὸ πρῶμα τῆς ἀνάγκης γιὰ καλλίτερη ποιοτικὴ προσφορά, ἀλλὰ μετὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν μελλοντικῶν ἐπιπτώσεων γιὰ ἐπαγγελματικὴ ἀνοδο. Καθαρὴ ὑπόθεσι, δηλαδὴ, λές καὶ ἡ Παιδεία εἶναι μιὰ συνηθισμένη λειτουργία τῆς κοινωνίας. ὅπου μπορεῖ ἡ ψυχὴ, νὰ ἀντικατασταθῇ μετὰ τῆς φιλοδοξίας τῆς καθημερινότητος, τῆς ὕλικῆς ἀπολαυῆς καὶ τῆς διακρίσεως τῶν θέσεων.

Βασικὰ τὸ κακὸ ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, πού ἔγινε αἰτία νὰ ξεστρατήσῃ τὸ Ἔθνος ἀπὸ τὴν πορεία του. Γιὰ νὰ κυριολεκτήσομε καὶ νάμιαστε δίκαιοι, δὲν φταίει ἡ Εὐρώπη γιὰ τὸ ὅτι ἐμεῖς θελήσαμε νὰ τὴ μισηθοῦμε κατὰ τρόπο, πού ὑποχρέωσε καὶ τὴν ἴδια νὰ λάβῃ μέτρα γιὰ νὰ προφυλάξῃ τὴν ἐπιστημονικὴ τῆς ὑπόστασι. Τρανό δείγμα πὼς μᾶς ἀντιμετώπιζε σὰ λαὸ ἐξευρωπαϊκὸ καὶ ἐφοδίαζε ὅσους δικούς μας ἀποφαιτούσαν ἀπὸ τὰ Πανεπιστήμιά τῆς με τίτλους πού ἦταν

ὑπερπαρακτεῖς μόνο γιὰ τὸ χῶρον τῶν Βαλκανίων. Κι' αὐτὸ γιὰτὶ, ἐκτὸς ἀπὸ λίγες ἐξαιρέσεις, αὐτὲς πού πέτυχαν νὰ μᾶς δώσουν κάποια ἰδέα παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης σὲ ἑλληνικὰ μέτρα, οἱ περισσότεροι πού πήγαιναν στὰ ξένα πανεπιστήμια γιὰ μετεκπαιδευσι, ξεκινούσαν πρωταρχικὰ ἀπὸ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ ρόλου πού θὰ διεδραμάτιζαν, ὅταν θὰ γύριζαν στὴ πατρίδα τους σάν στελεχὴ τῆς ὁποιασδήποτε ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως, τῆς ἀσύνδετης, ἀνερμάτιστης καὶ πρόχειρης διαχειρίσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας πραγμάτων, πού βόλευε τὴν ἀναρρίχῃ στὴν κορυφὴ τῆς πυραμίδας.

Ἦταν μοιραῖο ἢ μόρφωσι τῶν στελεχῶν αὐτῶν στὰ κέντρα ὅπου θεραπεύονταν οἱ ἐπιστήμες τῆς ἀγωγῆς, νὰ περιορίζεται περισσότερο στὰ πλαίσια πού μορφολογοῦνταν ἀπὸ τὰ θεαματικὰ ἐπιτεύγματα τῶν ἐπιστημῶν, ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια δηλαδὴ, πού πάντα ἐντυπωσιάζει, ἐνῶ τὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενον καὶ τὰ μηνύματά τους λίγους μόνο ἀγγιζαν.

Ἔτσι οἱ ἄνθρωποι, φορτωμένοι με πτυχία, γύριζαν στὴν Ἑλλάδα καὶ καταπιάνονταν νὰ ἀναμορφώσουν τὰ ἐκπαιδευτικὰ μας πράγματα, χωρὶς καμμιὰ προεργασία καὶ μελέτη τῶν συνθηκῶν πού ἐπικρατοῦν στὸν τόπον μας, σάν ἡ χώρα τούτη νάναί τὸ ἔδαφος, ὅπου μπορεῖ νὰ μεταφωτειθῇ καὶ εὐδοκίμησῃ κάθε λογῆς χλωρίδα.

1. Κ. Πασσάκου. Ἡ ψυχολογία εἰς τὴν Σχολικὴν Τάξιν, 6.9

2. ἔ. ἀ., σ. 10

3. M. Debess (μετάφρ. Ἡλ. Ξηροτύρη): Ψυχολογία τοῦ Παιδιοῦ, σ. 85

καὶ διδακτικὴν πρᾶξιν, τοῦτέστιν μίαν παιδαγωγικὴν καὶ διδακτικὴν ἐνέργειαν, στοιχοῦσαν πρὸς τὰς διαφόρους ἐξελικτικὰς φάσεις ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν ἰδιαιτερότητα ἐκάστου παιδιοῦ ἀφ' ἑτέρου.

Οὕτω, λοιπόν, εἰσέρχεται ἐντὸς τοῦ σχολικοῦ ὄρου τὸ σπουδαιότατον θέμα τῆς ἀτομικότητος, πῶς τοῦ ὁποίου νύξεις καὶ προβληματισμοὺς σκοπεύομεν νὰ δώσωμεν.

Ἡ ἀτομικότης δὲν εἶναι κάτι, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ λοιπὰ δημιουργήματα καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμα τὰ φαινόμενα. Καθένα ἀπὸ αὐτὰ ἔχει τὴν ἰδιαιτερότητά του. Ἡ ἰδιαιτερότης δὲ αὕτη συνίσταται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι καὶ μεταξὺ ὁμοίων ἀκόμη φαινομενικῶς ὄντων καὶ φαινομένων ὑφίστανται βασικαὶ καὶ θεμελιώδεις διαφοραί.

Περισσότερον ὁμοῦ ἐκδηλῶσι καὶ ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἐννοια αὕτη εἰς τὸν ἄνθρωπον. Καθεὶς μᾶς εἶναι ἐντελῶς διάφορος ἀπὸ τὸν ἄλλον. Καὶ διὰ τὴν ἑξέλιξιν εἰς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐνδιαφέρει, κάθε παιδί διαφέρει ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἡ διαφορὰ αὕτη παρατηρεῖται καὶ εἰς παιδιὰ, τὰ ὁποῖα ἀνετράφησαν εἰς τὴν ἰδίαν οἰκογένειαν, κάτω ἀπὸ τὰς ἰδίας ἀκριβῶς συνθήκας, φροντίδας καὶ περιποιήσεις. Ἐπίσης καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ μονογενῆ δίδυμα, παρ' ὅτι ἡ κατηγορία αὕτη τῶν παιδιῶν παρουσιάζει πολλὰς φορές καταπληκτικὰς ὁμοιότητας εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν, ἥτις καθιστᾷ δύσκολον τὴν ἀναγνώρισίν των. Ἐν τούτοις καὶ αὐτὰ ἀκόμη διαφέρουν σημαντικὰ εἰς τὰς ἀντιδράσεις, τὰς ἐνεργείας, τὸν τρόπον καὶ τὸν βαθμὸν ἀντιλήψεως των καὶ ἀλλαγῶν.

Ἀπὸ τὴν ἀπλὴν αὕτην θεώρησιν συνάγεται, ὅτι κάθε παιδί ἀποτελεῖ ἓνα ἀνεπανάληπτον σύνολον ὕλικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων καὶ στοιχείων. Μίαν ἰδιαιτερότητα, μίαν ἀτομικότητα, ὅπως κοινῶς τὴν ὀνομάζομεν.

Τὸ συμπέρασμα ὁμοῦ αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐξάγεται ἀπὸ τὴν ἀπλὴν αὕτην θεώρησιν δὲν μᾶς πείθει. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς πείσῃ καὶ θὰ ἄρῃ τὰς ἀμφιβολίας μᾶς εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ, ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυσις τῆς ἐννοίας.

Ἡ Ψυχολογία ἀκριβῶς μᾶς λέγει, ὅτι ὁ κάθε ἄνθρωπος, ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον, φέρει μαζί του κάτι, τὸ ὁποῖον ἔχει κληρονομήσει ἀπὸ τοὺς προγόνους του. Αὐτὸ ἤμποροῦμε νὰ τὸ ὀνομάσωμε προγονικὴ κληρονομιά¹. Εἶναι τὰ διάφορα φυλετικὰ γνωρίσματα καὶ αἱ προδιαθέσεις, ἡ ἀρχή, τὰ σπέρματα τῶν διαφόρων ψυχοφυσικῶν δυνατοτήτων. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶναι χαρακτηριστικά, ἰδιαιτέρα διὰ κάθε παιδί. Καὶ ἐπὶ πλέον μὲ τὴν ἐσωτερικὴν τῶν δυνάμιν καὶ μὲ τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις διαρκῶς μεταβάλλονται, ἐξελίσσονται.

Ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ

περιέχοντος τὸ ἐξελισσόμενον παιδί ἀποκτᾷ καὶ νέα γνωρίσματα, ἰδιαιτέρα ἐπίσης εἶναι τὰ λεγόμενα ἐπίκτητα τοιαῦτα².

Μερικοὶ φθάνουν ἕως ἐδῶ καὶ συμπεραίνουν ὅτι τὰ ἰδιαιτέρα αὐτὰ κληρονομικὰ καὶ ἐπίκτητα στοιχεῖα συνιστοῦν τὴν ἀτομικότητα ἐνὸς ἐκάστου. Παραλείπουν ὁμοῦ, κατὰ τὴν γνώμην μᾶς, ἓνα βασικὸν στοιχεῖον τῆς ἀτομικότητος καὶ μάλιστα τὸ καὶ σπουδαιότερον.

Τὰ ἰδιαιτέρα αὐτὰ κληρονομικὰ καὶ ἐπίκτητα στοιχεῖα δὲν εἶναι νεκρά, Ἀπεναντίας συνιστοῦν ἓνα δυναμικὸν σύνολον, ἀπόρροια τοῦ ὁποῖου εἶναι αἱ διάφοροι βλέψεις τοῦ παιδιοῦ, αἱ διαθέσεις καὶ κατευθύνσεις του³. Τὸ σύνολον, λοιπόν, τῶν ἰδιαιτέρων αὐτῶν στοιχείων, ἥτοι τῶν κληρονομικῶν, τῶν ἐπικτητῶν καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν προερχομένων τάσεων καὶ κατευθύνσεων, ὀνομάζομεν ἀτομικότητα. Πρόκειται περὶ τῆς «συνθέσεως τῶν χαρακτηριστικῶν στοιχείων καὶ τῶν δημιουργικῶν διαθέσεων» κατὰ τὸν Ν. Καραχρίστον⁴. Ἡ ἀτομικότης εἶναι «ὅ,τι ἐπιτρέπει ν' ἀναγνωρίζομε ἓνα ἄτομο, ὅ,τι τὸ ξεχωρίζει ἀπὸ τὰ ἄλλα, τὸ ἐσώτατο καὶ ἀμετάβλητο στοιχεῖον, πού δίδει στὸν καθένα τὴν δικήν του περπατησιά» κατὰ τὸν Debesse⁵.

Διαφαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ ἀτομικότης δὲν εἶναι τί τὸ στατικόν, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐξελίσσεται, μεταβάλλεται. Χαρακτηριστικῶς ὁ Κ. Χάρης γράφει, ὅτι «Ὅχι μόνον δὲν εἶναι ἓνα παιδί ὁμοῖον μὲ ἓνα ἄλλο, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ παιδί, κατὰ μίαν ἐννοίαν, εἶς δύο χρονικῶς ἀπεχούσας στιγμὰς δὲν εἶναι ὁμοῖον μὲ τὸν ἑαυτὸν του»⁶. Βασικὰ λοιπόν, γνωρίσματα τῆς ἀτομικότητος εἶναι ἡ ἐνότις, ἡ διάρκεια καὶ ἡ μεταβολή. «Ἄτονόητον πῶς τὰ γνωρίσματα αὐτὰ παρουσιάζονται ἀτελεῖς τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς, μὰ δὲν εἶναι λιγώτερον ἀληθινὸ πῶς ὁ χαρακτήρας ἀτομικοποιεῖται πολὺ νωρὶς καὶ πῶς οἱ στάσεις ἀρχίζουν νὰ ὀργανώνωνται ἀπὸ τὴν πρῶτην ἐπαφὴν μὲ τὸν ἄμεσο περίγυρον»⁷ μᾶς πληροφορεῖ ὁ Debesse. Γεγονὸς εἶναι καὶ ὀφείλει νὰ τὸ γνωρίζῃ ὁ Διδάσκαλος, ὅτι ἡ ἀτομικότης εἶναι ἐκδηλῶσι κατὰ τὰς πρῶτας ἡμέρας τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ σχολεῖον. Μὲ τὴν παρατήρησιν ὁμοῦ ὅτι, ἐνῶ εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις ἡ διαφοροποίησις μεταξὺ τῶν παιδιῶν δὲν εἶναι πολὺ μεγάλη, ἀντιθέτως εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις αὕτη παρουσιάζεται περισσότερο ἐντονῶς.

Ὅταν, λοιπόν, ὁ Διδάσκαλος εἰσέρχεται ἐντὸς τῆς αἰθούσης, προβάλλουν ἔμπροσθέν του τόσαι διαφορετικαὶ καταστάσεις, ὅσοι καὶ οἱ μαθηταὶ του⁸. Ἀντιμετωπίζει μίαν ἄνευ προηγουμένου ἀνομοιογένειαν. Ἐπιβάλλεται νὰ ἐνεργήσῃ ἔτσι, ὥστε νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν ὅλα αὐτὰ τὰ ἐν

1. Ν. Καραχρίστου: Παιδαγωγικὴ τοῦ νέου Σχολεῖου, σ. 48 καὶ 64

2. ἔ. ἀ. σ. 49

3. ἔ. ἀ. σ. 66

4. ἔ. ἀ. σ. 67

5. Μ. Debesse (μετάφρ. Ἡλ. Ξηροτύρη): Ψυχολογία τοῦ Παιδιοῦ, σ. 253

6. Κ. Χάρης: Ἡ ψυχολ. κατανόησις καὶ περιγραφή τῆς ἀτομικότητος τοῦ μαθητοῦ, σ. 14

7. Μ. Debesse (μετάφρ. Ἡλ. Ξηροτύρη): Ψυχολογία τοῦ Παιδιοῦ, σ. 254

8. Ν. Καραχρίστου: Παιδαγωγικὴ τοῦ νέου Σχολεῖου, σ. 63

πολλοίς άνόμοια όντα. 'Η έννοια τής άτομικό- τητος άντιφάσκει πρός τήν ίσοπέδωσιν. Πρέπει όμως ό Διδάσκαλος νά γνωρίζη, ότι πρός τήν ίσοπέδωσιν άντιφάσκουν και αι κοινωνικαι άπαι- τήσεις.

Είναι κοινόν μυστικόν, ότι τό σχολείον δη- μιουργεί και μορφάνει άνθρώπους διά τήν ζωήν, διά τήν κοινωνίαν. 'Ο 'Ηλίας Ξηροτύρης τονίζει έπ' αύτοθ χαρακτηριστικώς, ότι «σκοπός τής άγωγής είναι ή μόρφωσις τής προσωπικότητος στην ύπηρεσία τής όλότητος». Τό ίδιον άκρι- βώς λέγει και ό Adler με διαφορετικά λόγια: «Ζω- ή είναι νά συμβάλλη κανείς στην Ζωή τών άλ- λων».

'Η ζωή όμως, ή κοινωνία είναι πολύμορφος. 'Εχει μεγάλην άνομοιογένειαν. 'Ολοι αι έκδηλώ- σεις αήτης, οικονομία, τέχνη, έπιστήμαι, πολι- τική, έχουν ύποστη ή κάθε μία μεγάλην διαφορο- ποίησιν. Καί άκόμη διαφοροποιούνται. Κατά συ- νέπειαν αύτη αύτη ή κοινωνία έχει ανάγκην από άνθρώπους με διαφορετικές Ικανότητες, κλίσεις και διαφέροντα ¹.

Φύσις και κοινωνία, έπιστήμη και ζωή ύπο- χρεώνουν τόν Διδάσκαλον νά ένεργή έτσι, ώστε τά παιδιά νά μη ίσοπεδωθοθν μεταξύ των. -'Η δια- φορετική πνευματική φυσιογνωμία τοθ κάθε παι- διου πρέπει με κάθε τρόπο νά διατηρηθθ. 'Ο ιδιαίτερος χαρακτήρ αύτων πρέπει νά μείνη άπο- λύτως σεβαστός. Τά παιδιά κατά τόν χρόνο τής φοιτήσεώς των εις τό σχολείο πρέπει νά παρα- μείνουν και με τήν ξεχωριστή των άτομικότητα. Καί όταν θά τελειώσουν τό σχολείο, πρέπει νά φύγουν από αύτο έξειλιγμένα εις έλεύθερες προ- σωπικότητες» ².

Πάντα ταυτα επιβάλλουν τήν έξατομικέυσιν τής παιδαγωγικής και διδακτικής μας ένεργείας. 'Επ' αύτοθ γράφει χαρακτηριστικώς ό 'Ηλ. Ξη- ροτύρης τά εξής: -Τό νά επιβάλουμε σε όλα τά παιδιά μιάς τάξεως νά άποκτήσουν τήν ίδια ποσό- τητα γνώσεων, στο ίδιο χρονικό διάστημα και με τά ίδια μέσα, είναι κάτι διαμετρικά αντίθετο με τή φύση τοθ παιδιου, είναι σα νά θέλουμε νά ντύσουμε όλα τά παιδιά μιάς τάξεως με ρούχα τών ίδιων διαστάσεων» ³.

'Ανάγκη νά τονίσωμεν ένταυθα, ότι ή έξατο- μίκευσις τής πρός τόν μαθητήν παρεχομένης βοηθείας δέν έχει ούδεμίαν σχέσην πρός τήν άτομικήν κατεύθυνσιν τής Παιδαγωγικής. 'Αν- τιθέτως, άντικείμενον τής βοηθείας ταύτης είναι πός υπό τά σύγχρονα σχολικά δεδομένα και έντός τής σχολικής τάξεως θά βοηθήσωμεν έκαστον μαθητήν, ώστε ούτος άκολουθών τόν δρό- μον του, νά φθάση μέχρις εκεί πού τοθ έπιτρέ- πουν αι δυνάμεις του άφ' ένός και άφ' έτέρου νά καλλιεργήση και αναπτόξη τυχόν ύπαρχούσας έντός του ιδιαίτερας κλίσεις και διαφέροντα.

Προϋπόθεσις όμως τής τοιαύτης έξατομι- κευμένης βοηθείας είναι ή γνώσις και κατανόη- σις τής άτομικότητος τοθ μαθητοθ. Τά δύο ταυτα στοιχεια άποτελοθν τήν «βασικήν έπιστήμη» ⁴ τοθ Διδασκάλου. Κατά συνέπειαν έκαστος Διδά- σκαλος όφείλει Ιον νά γνωρίση τοūs μαθητάς του και Ιον νά καταστρώση σχέδιον άτομικο- ποιημένης διδασκαλίας και άγωγής.

1. Διάγνωσις τής άτομικότητος τών μαθητών.

Διά τήν έργασίαν αύτην έκαστος Διδάσκαλος έχει εις τήν διάθεσίν του τριών ειδών μέσα:

α) Τήν παρατήρησιν. Τό έδαφος διά παρατήρησιν είναι εύρύτατον. Περιλαμβάνει δε τήν στάσιν τοθ παιδιου έναντι τής έργασίας, τήν θέσιν του εις τό παιγνίδι και τās σχέσεις του με τά άλλα παιδιά. 'Εντός τής αήθούσης ό Διδά- σκαλος παρατηρεί τās χειρονομίας, τās σωματι- κάς στάσεις και προπάντων τās εκφράσεις τοθ προσώπου «τή στιγμή πού γίνεται ή πράξη», ή όποιαδήποτε πράξις. Πάντα τά άνωτέρω στοι- χεία είναι περισσότερον χαρακτηριστικά κατά τά διαλείμματα. 'Η έξέτασις τοθ παιδιου πρέπει νά γίνεται «στα ζεστά», συμφώνως με τήν εϋ- στοχον παρατήρησιν τοθ W. Boven, «δηλαδή όταν τό ανθρώπινο πλάσμα βρίσκεται σε μιά πραγματική δράση, όπως αύτη γίνεται στην κα- θημερινή ζωή» ⁵.

β) Τήν επίδοσιν εις τά μαθήματα. Τό στοιχείον τουτο άποτελεί συνήθως κριτήριον περί τοθ χαρακτηρισμοθ ένός μαθητοθ ως προα- κτέου ή μη προακτέου. Διά τόν έπιστήμονα όμως Διδάσκαλον είναι και ένα μέσον διαγνώσεως και κατανόσεως τής άτομικότητος αύτοθ. Δι' αύτοθ δυνάμεθα νά γνωρίζωμεν τόν βαθμόν προ- όδου τών διαφόρων δεξιοτήτων, τās κλίσεις και διαφέροντα, τās έλλείψεις και άδυναμίας, ως και τόν βαθμόν έπιμελείας έκάστου μαθητοθ.

γ) Τά ψυχοτεχνικά μέσα. Είναι τά διάφορα tests. 'Ανάγκη νά εισαχθοθν, παραλλη- λως με τά άλλα διαγνωστικά μέσα, και αυτά εις τό σχολείον. Παρέχουν πολυτιμοτάτην όντως βοήθειαν, με τό νά καθορίζουν τόν βαθμόν έξε- λίξεως τών διαφόρων ψυχικών λειτουργιών, ως και ποικίλας άλλας ιδιότητας τής άτομικότητος (ελλικρίνειαν, συναισθηματικάς δυσκολίας, ήθι- κάς κρίσεις, βαθείας τάσεις κ.λ.π.) ⁶.

'Η μελέτη τών μαθητών είναι όντως σοβαρά έργασία. 'Απαιτεί λεπτότητα, όξυδέρκειαν, τά- ξιν, ακρίβειαν, έπιστημονικήν και τεχνικήν κα- τάρτισιν και καταγραφήν τών διαφόρων δεδομέ- νων, με σκοπόν τήν διά τής συγκριτικής αύτων μελέτης συναγωγήν διαφόρων συμπερασμάτων άφ' ένός και άφ' έτέρου διά νά έχωμεν ένώπιόν

1. Ν. Καραχρίστου: Διδακτική τοθ Σχολείου 'Εργασίας, Τεύχος Α', σ. 101
2. 'Ηλ. Ξηροτύρη: Διδ. Πειραματισμοί και Παιδαγ. 'Ερευναι, σ. 207
3. Κ. Χάρη: Ψυχ. Κατανόησις και περιγραφή τής άτομ. τοθ μαθητοθ, σ. 11
4. Μ. Debessse (μετ. 'Ηλ. Ξηροτύρη): Ψυχολογία τοθ Παιδιου σ. 255
5. Μ. Debessse (μετ. 'Ηλ. Ξηροτύρη): Ψυχολογία τοθ Παιδιου, σ. 250, 257

μας ανά πᾶσαν στιγμήν τὴν εἰκόνα ἐνὸς ἐκάστου μαθητοῦ. Ἄριστον θὰ εἶναι, ὅπως τὰ στοιχεῖα ταῦτα καταγράφονται εἰς ἰδιαιτέρο δελτίον καὶ φυλάσσονται ἐνὶδὸς εἰδικοῦ φακέλλου, τοῦ ἀτομικοῦ τοιοῦτου.

2. Σχέδιον ἑξατομικευμένης διδασκαλίας καὶ ἀγωγῆς.

Μετὰ τὴν μελέτην καὶ γνῶσιν τῆς ἀτομικότητος τῶν μαθητῶν ἀκολουθεῖ ἡ κατάστρωσις τοῦ σχεδίου τῆς ἑξατομικευμένης διδασκαλίας καὶ ἀγωγῆς. Τὸ σχέδιον τοῦτο θὰ περιλαμβάνῃ ἀδρομερῶς τὸν τρόπον ἐνεργείας τοῦ Διδασκάλου, οὕτως ὥστε ἡ μὲν διδακτικὴ τοῦ ἐνεργεία νὰ εἶναι ἀνάλογος τῶν ἀναγκῶν, δυνατοτήτων, ἐλλείψεων, προτερημάτων καὶ κλίσεων τῶν μαθητῶν, ἡ δὲ παιδαγωγικὴ τοῦ τοιαύτη ἀνάλογος μὲ τὴν εὐαισθησίαν καὶ τὴν δεκτικότητά ἐνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν.

Ἀνάγκη ὁμῶς νὰ τονίσωμεν ὅτι ἡ ἀτομικὴ ἐργασία διαφέρει τῆς ἑξατομικευμένης τοιαύτης¹. Ἀτομικὴ εἶναι ἐκείνη ἡ ἐργασία, καθ' ἣν, δοθέντος ἐνὸς θέματος ἢ προβλήματος, ἐργάζεται πρὸς ἐπεξεργασίαν ἢ λύσιν αὐτοῦ καθεὶς τῶν μαθητῶν χωριστά, στηριζόμενος εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεις. Μὲ ἄλλα λόγια τίθεται ἐνώπιον τῆς τάξεως ἓνα θέμα καὶ κάθε μαθητῆς ἐπιλαμβάνεται νὰ ἐργασθῇ ἐπ' αὐτοῦ μόνος του. Ἐντελῶς διάφορος ὁμῶς εἶναι ἡ ἐννοία τῆς ἑξατομικευμένης ἢ ἀτομικοποιημένης ἐργασίας. Κατ' αὐτὴν ἕκαστος μαθητῆς ἀσχολεῖται μὲ θέμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάλογον τῶν δυνατοτήτων καὶ διαφορῶν αὐτοῦ καὶ συνεπῶς διαφορετικοῦ ἐκείνου, μὲ τὸ ὁποῖον ἀσχολοῦνται οἱ ἄλλοι μαθηταί. Δηλαδή διὰ τῆς ἑξατομικευμένης ἐργασίας εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμεν τόσα θέματα, ὅσοι εἶναι καὶ οἱ μαθηταί.

Αὐτῆς τῆς ἐργασίας εἶναι ὑπέρμαχος ὁ Claparède, ὅταν λέγῃ ὅτι — γιὰ τὸ μυαλὸ τῶν παιδιῶν δὲν ἔχομε τίς φροντίδες ποῦ ἔχομε γιὰ τὰ πόδια

τους. Φτιάνομε ὑποδήματα στὰ μέτρα τους. Πότε, τέλος πάντων, καὶ τὸ σχολεῖον θὰ ἐργάζεται σύμφωνα μὲ τὰ πνευματικὰ μέτρα τοῦ παιδιοῦ;»² Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἀπαίτησις ἐδημιούργησε τὸ «ἐπὶ μέτρῳ» σχολεῖον, τοῦτέστιν τὸ σχολεῖον ἐκεῖνο, τοῦ ὁποῦ ἡ διδακτικὴ καὶ παιδαγωγικὴ ἐργασία στοιχεῖ πάντοτε πρὸς τὰς ψυχοφυσικὰς δυνατότητας ἐκάστου μαθητοῦ.

Ἡ ἀπαίτησις αὕτη ἐδημιούργησε μίαν τεραστίαν κίνησιν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ σχολείου. Διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς εἰρηάσθησαν κορυφαῖοι ψυχολόγοι καὶ Παιδαγωγοί. Ἡ μελέτη τοῦ τρόπου ἐνεργείας αὐτῶν δὲν ἔχει μόνον ἱστορικὴν σημασίαν, ἀλλὰ καὶ πραγματικὴν τοιαύτην, διαφατίζουσα καὶ καθοδηγοῦσα τὸν σύγχρονον παιδαγωγὸν καὶ Διδάσκαλον.

Ὁ σκοπὸς τῆς ἐργασίας αὐτῆς, ἀποσκοποῦσης κυρίως νὰ προβληματισθῇ καὶ ὄχι νὰ παράσῃ δεοντολογικὰ σχήματα, δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀναφερθῶμεν εἰς ὄλους αὐτοὺς καὶ ἐν ἐκτάσει. Θὰ περιορισθῶμεν, συνεπῶς, εἰς τοὺς πλέον γνησίους ἐφαρμοστάς τῆς ἑξατομικευμένης διδασκαλίας καὶ ἀγωγῆς, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τὸν φιλόσοφον καὶ παιδαγωγὸν Kilpatrick, καθηγητὴν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Columbia τῆς Νέας Ὑόρκης³.

Ὁὗτος ἀπὸ τὸ ἔτος 1918 προτείνει τὴν Μεθόδον Σχεδίων — Project Methode. «Αὕτη ἀποτελεῖ διαδικασίαν ἐπεξεργασίας τῆς ὅλης διδασκαλίας ἢ μᾶλλον τῶν θεμάτων, σχεδίων, κατὰ τὴν ὁρολογίαν τοῦ Kilpatrick, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ σύστημα ὁλόκληρον παιδαγωγικόν»⁴.

Ἀληθές εἶναι, ὅτι ὁ ὅρος σχέδιον ἀναφέρεται κατ' ἀρχάς ὡς χειροτεχνικὰς ἐργασίας καὶ κατασκευάς. Μετὰ ταῦτα ὁμῶς ὁ ὅρος «σχέδιον» περιλαμβάνει καὶ πᾶσαν πνευματικὴν κίνησιν καὶ δημιουργίαν ἢ, κατὰ τὸν Kilpatrick, «σχέδιον ἀποτελεῖ πᾶσα ἐνέργεια, ἡ ὁποία ἐπιχειρεῖται μὲ ὄλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς καὶ ἀναφέρεται εἰς ἓνα σκοπὸν»⁵.

(Συνεχίζεται)

1. Ἡλ. Ξηροτύρη: Διδ. Πειραματισμοὶ καὶ Παιδαγ. Ἐρευνα, σ. 211
2. Ἡλ. Ξηροτύρη: Διδ. Πειραματισμοὶ καὶ Παιδαγ. Ἐρευνες, σ. 208
3. Β. Κονιδιτσιώτου: Ἡ νεωτέρα Παιδαγωγικὴ, σ. 141
4. ἔ. ἀ., σ. 141
5. ἔ. ἀ., σ. 143

«ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΑΤΡΟΦΙΚΩΝ ΜΑΣ 1/ΘΕΣΙΩΝ»

Υπό του Διδ/λου του Δημ. Σχολείου
Κρουσηγής Β' Πρεβέζης
ΖΙΑΝΙΚΑ ΛΑΜΠΡΟΥ

Πρό δυό και πλέον ετών, ελαβον χώραν σημαντικά μεταβολαί, άφορώσαι τόσον εις τον αριθμόν, όσον και εις την οργανικότητα των Δημοτικών μας Σχολείων ως: προαγωγαί, υποβιβασμοί, καταργήσεις, συγχωνεύσεις.

Έκ των μεταβολών τούτων, αι συγχωνεύσεις και καταργήσεις προεκάλεσαν, εις άλλους μόν, έντόνους διαμαρτυρίας, με άποτέλεσμα τον κατακλισμόν των διαδρόμων του Υπουργείου Παιδείας, Ιδία υπό γονέων και κηδεμόνων, προς άρσιν του μέτρου τούτου, εις άλλους δέ, ειλικρινή χαράν και ικανοποίησιν, διότι, με την δημιουργίαν σπουδαίων σχολικών μονάδων, τó παιδαγωγικών και διδακτικών έργων των Σχολείων θά διεξήγετο εύχερέστερον και έπωφελέστερον.

Δυσεπίλυτον, όθεν, λεπτόν και εύαίσθητον προβάλλει τó πρόβλημα της λειτουργίας ή μη λειτουργίας των άτροφικών Δημοτικών Σχολείων. Έπειδή, δέ, σχετίζεται, κατά τó μάλλον ή ήττον, με την λειτουργίαν των λεγομένων εάτροφικών 1/θεσίων, και, έπειδή, ή ζωή άρκετών, κατά κανόνα νέων, συναδέλφων είναι άρρήκτως συνδεδεμένη προς τó άπομεμακρυσμένον άτροφ. 1/θέσιον, ένταύθα έκτίθενται ώρισμένοι σκέψεις, πηγάζουσαι εκ της μικράς διδακτικής πείρας. Ειδικώτερον εξετάζονται τά κάτωθι: 1) Ποία τά κυριώτερα πλεονεκτήματα του πλήρους μονοθεσίου Δημοτικού Σχολείου, των οποίων δέν θύναται να τύχη τó άτροφικόν 1/θέσιον. 2) Ποιαι αι πρακτικά δυσχερείαι λειτουργίας του. 3) Ποία τά προκύπτοντα παιδαγωγικά προβλήματα. 4) Όρισμένα εκ των ληπτέων μέτρων. 5) Συμπέρασμα.

1. 1/ΘΕΣΙΟΝ: ΠΛΗΡΕΣ ΚΑΙ ΑΤΡΟΦΙΚΟΝ

Τó 1/θέσιον ή «ήνωμένον Δημοτικόν Σχολείον», ως υπό παιδαγωγών τικων καλείται, άν και συναντά πλείστας όσας δυσχερείας, κατά την λειτουργίαν του, έν τούτοις συγκεντρώνει υπέρ αυτού βασικά πλεονεκτήματα, καθιστώντα τούτο Ιδεώδες Σχολείον, άποτελούν φυσικόν τμήμα του κοινωνικού περιβάλλοντος, έν ώ τó παιδί ζήν.

Μερικά, ώστόσο, όφθαλμοφανή προνόμια του πλήρους 1/θεσίου δέν δύναται τó άτροφικόν τοιοϋτο να καρπωθή. Ούτω, άπό άπόψεως:

1) ΔΙΑΓΝΩΣΣΕΩΣ ΤΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ:

Εις σϋδένα τύπον σχολείου οι τρόφιμοι δέν ύφίστανται τόσον ένιαίαν, εύρειαν, ίσχυράν και άμεσον επίδρασιν του διδάσκοντος, όσην εις τó 1/θέσιον. Ό λειτουργός έδω, φέρει έντονώτερον τó συναίσθημα της εύθύνης διά τó παρ' αυτού έπιτελούμενον έργον. Πρώτιστον, ίσως, καθήκον αυτού είναι να χωρήση εις την διάγνωσιν

του χαρακτήρος των μαθητών του. Τó τοιοϋτο έπιτυγχάνεται εύχερώς, διότι παρέχεται πολύς χρόνος διά σιωπηράς εργασίας, έλευθέρας κινήσεις, προσφιλείς ένασχολήσεις κ.λ.π., ώστε ν' άποκαλυφθουν αι κλίσεις, τά διαφέροντα και, έν γένει, ή προσωπικότης των μαθητών, στοιχεία άπαραίτητα διά τó έργον της άγωγής.

Όσον, όμως, εύκολώτερον γίνεται ή διάγνωση του χαρακτήρος, μεταξύ των, άλλων σχετικώς, μαθητών του πλήρους 1/θεσίου Σχολείου, τόσο δυσκολώτερον πραγματοποιείται εις τó, περι αύ δ λόγος. Άτροφικόν 1/θέσιον, με ένα, και μοναδικόν πολλάκις, μαθητήν ανά τάξιν, διά δύο βασικούς λόγους: έπειδή α) ό έσωτερικός μας κόσμος έξωτερικεύεται, συνήθως, κατά την συναναστροφήν μας με έτερα άτομα και β) ή προσωπικότης έκάστου άτόμου κρίνεται, συγκρινομένη με έτερα άτομα, μη ύπάρχοντα εις σχολείον με 5-10 μαθητάς.

2) ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

Οι μαθηταί εις τó πλήρες 1/θέσιον άποκομίζουσι, ως εκ του τρόπου του εργαζέσθαι, μεγάλα ώφέλη περι την κησιν των γνώσεων και περι την αύτενέργειαν και ανεξαρτησίαν αύτων. Η άπόδοσις της εργασίας των είναι άπό ποιοτικής και ποσοτικής πλευράς υπερέτερα της οικει έπιτελουμένης υπ' αύτων, διότι κατά την άπό κοινού εργασίαν ικανοποιείται πάσα έσωτερική ανάγκη και άνησυχία, εύρίσκει την λύσιν της, υπό των συμμαθητών ή μαθητών άνωτέρων τάξεων, πάσα άπορία, πραγματοποιημένης, ούτω, αύτενεργού προσκτήσεως του νέου και τιθέμενων των βάσεων της αυτοδιδασκαλίας και αυτοάγωγής.

Έξ άλλου τó άλληλοδιδασκτικόν σύστημα μαθήσεως άποτελεί πραγματικόν στοιχείον του άνθρωπίνου βίου. Ό όδηγός, ό ράπτης, ό ύποδηματοποιός, ό οικοδόμος, ό κάθε επαγγελματίας γενικώς, μνείται εις την εργασίαν του, έφ' όσον μιμείται άλλους. Η άλληλοδιδασκτική μέθοδος, συνεπώς, υπό λογοισμένην μρφήν, έχει θέσιν και εις τó Δημοτικόν Σχολείον, υπό την αίγίδα, φυσικά, του διδασκάλου. Δέν είναι όλίγοι αι περιπτώσεις, κατά τας όποιαις ό 1/θεσίτης διδάσκαλος εκλέγει ώρισμένους μαθητάς ως βοηθούς του, διά τας μικροτέρας τάξεις. Πόσες φορές οι μαθηταί οϋτοι, όσάκις ό διδάσκαλος των είναι άπησχολημένος με έτερα καθήκοντα, δέν διηγούνται ένα παραμύθι εις τους μικρούς, δέν μαθαίνουν μίαν προσευχήν, ένα τραγούδι, ένα ποίημα, δέν έπισκέπτονται τον παρακαίμενον άγρόν, δέν τους βοηθούν εις την Άρίθμησην ή Γραφήν; Την τοιαύτην καθοδήγησιν των μικρών υπό των μεγαλύτερων ύπαγορεύουν οϋχι μόνον τó υπερφορ-

τισμένοι εβδομαδιαίον πρόγραμμα τῶν 36 διδασκαλικῶν ὥρῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ ρόλος τοῦ Σχολείου, ὡς Σχολείου τῆς Ζωῆς, ποῦ ἐκκινεῖ ἐκ τῆς Ζωῆς καὶ καταλήγει εἰς τὴν Ζωὴν.

Εἰς τὸ Ἄτροφικὸν 1/θέσιον, ὁμοίως, καὶ μὲν ὁ διδάσκαλος δύναται εὐχερῶς νὰ παρακολουθῆ καὶ ἐλέγχῃ τὴν ἐργασίαν ἐκάστου, μαθητοῦ, ἀλλ' ἢ ἀλληλεπίδρασις μεταξὺ τῶν μαθητῶν εἶναι νεκρά. Δὲν ὑπάρχει ἱκανὸς ἀριθμὸς μαθητῶν, ὥστε νὰ ἐκλέξῃ ὁ διδάσκαλος τοὺς καταλλήλους βοηθοὺς του· δι' ὃ ὑποχρεοῦται νὰ διδάξῃ Σπουδὴν Περιβάλλοντος, Ἀριθμητικὴν, Γυμναστικὴν κ.λ.π. εἰς τὸν μοναδικὸν μαθητὴν τῆς Α' Τάξεως, μόνος καὶ καθ' ὅλην τὴν καθιερωμένην ὥραν διδασκαλίας. Κάθε ἀπορία — ἂν ὑπάρχῃ τὸ θάρρος πρὸς προβολὴν τῆς — ἐπιλύεται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, κάθε κενὸν συμπληροῦται ὑπ' αὐτοῦ, διότι ἡ συνεργασία εἶναι εἴτε ἀγνωστος εἴτε ἀδύνατος.

3) ΤΡΟΠΟΥ ΕΜΠΕΔΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ:

Ἄπαντα τὰ μαθήματα διδάσκονται ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ, ὅπου οἱ μὲν μαθηταὶ τῶν μικροτέρων τάξεων, κατὰ φύσιν καὶ ἀβιάστως, προπαρασκευάζονται διὰ τὰς μεγαλύτερας, οἱ δὲ τῶν μέσων καὶ ἀνωτέρων τάξεων, στρέφοντες αὐτοβούλως τὴν προσοχὴν των πρὸς ὅ,τι ἀσαφῶς ἀφωμοίωσαν κατὰ τὰς μικρότερας, ἢ, ἀναδιδασκόμενοι τὰ γνωστά των, μονιμοποιοῦν ἀριστα τὰς γνώσεις των.

Καὶ τοῦ πλεονεκτήματος τούτου ὑπολείπεται τὸ Ἄτροφικὸν 1/θέσιον, ὡς εἶναι ἐπόμενο, ἐφ' ὅσον αἱ τάξεις εἶναι κεναὶ μαθητῶν.

4) ΜΑΘΗΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ:

«Τὸ Ἐνιαίον Σχολεῖον» ὡς Κοινότης ἔχει τὰς ρίζας του εἰς τὴν Κοινωνίαν, ἀντιγράφον ἐξ αὐτῆς τοὺς τρόπους ἐπιδράσεως τοῦ μεγαλύτερου ἐπὶ τοῦ μικροτέρου καὶ ἀντιστρόφως. Μὲ κατάλληλον φροντίδα, ὡς εἰς ἰδιαίτερον μάθημα θ' ἀναπτυχθῆ, ἐξελλίσσεται εἰς μίαν ἰδεώδη αὐτοδιοίκητον μορφωτικὴν κοινωνίαν, ὅπου οἱ μὲν ἀποτελοῦν ἀξιωματικὸν παράδειγμα διὰ τοὺς δέ. Ὅσακις ὁμοίως δὲν ὑπάρχει ἱκανὸς ἀριθμὸς μαθητῶν — ἀνω τῶν 15-20 τοῦλάχιστον — τὸ Σχολεῖον δὲν δύναται ν' ἀποτελέσῃ πλήρη Μαθητικὴν μορφωτικὴν κοινότητα.

Πλὴν τῶν μειονεκτημάτων τούτων τοῦ ἀσθενοῦς 1/θείου, ἐναντι τοῦ πλήρους τοιούτου, ὑπάρχουν πρὸς ἀντιμέτωπισιν πλεῖστα ὅσα προβλήματα πρακτικὰ καὶ θεωρητικὰ.

II. ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΔΥΣΧΕΡΕΙΑΙ

α) Ἡ πρόσφατος ἀπογραφή (1971) ἀπέδειξεν ὅτι ὁ μὲν πληθυσμὸς τῆς ὑπαίθρου ἐμείωθη σημαντικῶς, τῶν δὲ μεγάλων ἀστικῶν κέντρων ἠυξήθη. Αἱ γεννήσεις περιορίσθησαν. Τὰ φαινόμενα ταῦτα, ἀσφαλῶς, εἶχον ἐπιπτώσεις καὶ ἐπὶ τῶν ἀγροτικῶν δημοτικῶν Σχολείων. Ὑπάρχουν 1/θέσια, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν κυμαίνεται περὶ τὴν 5/δα. Ὑπῆρξεν συγκεκριμένη περίπτωση, καθ' ἣν διδάσκαλος παρουσιασθεὶς

εἰς τὰς Ἀρχὰς τοῦ Νομοῦ του, μὲ δόκιμον τὸ μαθητικὸν προσωπικὸν τοῦ Σχολείου του, ἀνερχόμενον εἰς δύο μαθητὰς (!), ἐζήτησεν τὴν, κατὰ τὸς χειμερινούς μῆνας, μετάβασίν του εἰς χωρίον ἢ κωμόπολιν μὲ πλέον εὐνοϊκὰς συνθήκας καὶ μὲ ὑποχρέωσιν πλήρους συντηρήσεως τῶν μαθητῶν του. Ἡ ἀπάντησις, ὡς ἦτο φυσικόν, ὑπέβη ἀρνητικὴ, δεδομένου ὅτι ἡ κοινότης, ἀσχετῶς ἂν διέθετε νεολαίαν δύο μαθητῶν, θὰ ἐστερεῖτο πάντως τῆς ἐξωσχολικῆς δράσεως τοῦ διδασκάλου.

β) Αἱ δυσμενεῖς καιρικαὶ συνθήκαι πλήττον περισσότερο τὰ ἀτροφικὰ 1/θέσια, ὡς ὀρεῖνὰ καὶ εὐρισκόμενα εἰς δυσβάτους καὶ ἀραιοκατωκημένους περιοχάς. Ἡ ἀπουσία μερικῶν μαθητῶν ἀπὸ τάξιν, ἔχουσιν ἀνω τῶν δέκα, δὲν ἀποτελεῖ ἀνασχετικὸν παράγοντα διὰ τὴν περαιτέρω διαπραγματεύσιν τῆς διδασκαλίας ὕλης. Ἀπεναντίας, ἡ συνεχὴς ἀπουσία μαθητῶν μιᾶς τάξεως 1-2 μαθητῶν ἐπιφέρει μοιραίως καθυστέρησιν εἰς τὴν μεταβίβασιν τῶν μορφωτικῶν ἀγαθῶν καὶ μείωσιν, γενικῶς, εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ Σχολικοῦ ἔργου.

γ) Ἡ ὀργάνωσις πλήρους Σχολικῆς Ζωῆς, δὲν εἶναι δυνατὴ εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα. Ἡ καλῶς ὀργανωμένη καὶ ὀργανικῶς μὲ τὴν διδασκαλίαν συνδεδεμένη Σχολικὴ Ζωὴ χωρίζεται εἰς τρεῖς τομεῖς δραστηριότητα: 1) Τῆς συνήθους Σχολικῆς Ζωῆς 2) Τῆς ἐξωσχολικῆς δράσεως καὶ 3) Τῶν ἰδιαίτερων πνευματικῶν ἐκδηλώσεων. Ἀναφορικῶς πρὸς τὴν γόνιμον πνευματικὴν καὶ ἐξωσχολικὴν δράσιν, ὀλίγα δύναται νὰ σημειωθῶν εἰς τὸ ἀτροφικὸν 1/θέσιον, διότι, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἀπαιτεῖται πλοῦσιον εἰς μαθητικὸν κόσμον σχολικὸν περιβάλλον, μὲ ποικιλίαν διαφερόντων, μὲ καταμερισμὸν στόχων καὶ ἐνεργειῶν, μὲ καταρτισμὸν ἐπιτροπῶν καὶ ὁμάδων, μὲ καλλιέργειαν εὐγενοῦς ἀμίλλης καὶ πλουσίας συνεργασίας... Ἀθλητικά, λογοτεχνικά, μουσικά δραστηριότητες, ἐκδόσεις ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν, ραδιοφωνικαὶ ἐκπομπαί, παραστάσεις θεατρικαί, παρελάσεις κ.λ.π. δυσχεραίνονται ἢ καὶ οὐδόλως δύναται νὰ πραγματοποιηθῶν εἰς τὸ ἐν λόγω Σχολεῖον. Ἡ Σχολικὴ Ζωὴ, ἐδῶ, θὰ περιορισθῆ εἰς τὰς συνήθεις καθημερινὰς ἀσχολίας τῶν τροφίμων, ὡς: διακόσμησιν καὶ εὐπρεπισμὸν αἰθούσης καὶ αὐλείου χώρου, ἐποπτικὴν προπαρασκευὴν τῆς διδασκαλίας, πλουτισμὸν τῶν διαφόρων συλλογῶν, λειτουργίαν τῆς μαθητικῆς βιβλιοθήκης, τήρησιν σειρᾶς κατὰ τὴν προσεσχίην, τὴν ἐπαρσιν-ὑποστολὴν σημαίας, τὸν θεσμὸν ἐπιμελητοῦ κ.τ.δ., ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται ἢ ἀξιοποιήσιν τῶν διδασκομένων. Οὔτε περὶ συμβουλίου Μαθητικῆς Αὐτοδιοικήσεως, πολλῶ μᾶλλον, ἢμποροῦμεν νὰ ὁμιλήσωμεν, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπαρκοῦν, ἴσως, οἱ ὑποψήφιοι διὰ νὰ καλύψουν τὰς θέσεις αὐτοῦ!

δ) Τὰ πλεῖστα τῶν ὀρεινῶν 1/θείων εὐρίσκονται μακρὰν τῶν οἰκιῶν. Μαθηταὶ ἀραιοκατωκημένων οἰκισμῶν «μὲ τεσσεράμισιν» (κατὰ κωμικὴν φράσιν δημοσιογράφου) «σπίτια ὁ καθ' ἑνας», εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ βαδίζουν ἐνίοτε μίαν καὶ πλέον ὥραν, διὰ μέσου ἀποτόμων κρημνῶν, ἐπικινδύνων χειμάρρων, φοβερῶν δασῶν περιοχῶν, ἐπὶ δυσβάτων μονοπατίων, διὰ νὰ

φθάσουν βρεγμένοι εις τὸ σχολεῖον των. Ἡ πείρα ὁμως διδάσκει ὅτι ἡ κατάστασις αὐτὴ ὑπαγορεύει ὠρισμένας ἠδὲ ἠδὲ ὑποχρεώσεις εις γονεῖς καὶ διδασκάλους: Ἐκ περιτροπῆς, λ.χ., οἱ γονεῖς καθεὶ οἰκισμοῦ ὑποχρεοῦνται νὰ συνοδεύουν, πρὸς ἀσφάλειαν, τὰ παιδιὰ των, κατὰ τὴν χειμερινὴν ἰδίως περιόδον, εἰς τὸ Σχολεῖον καὶ τὰνά-παλιν. Ἐάν λειτουργοῦν Μαθητικά Συστήματα, ὁμοίως, αἱ μητέρες ἐκ περιτροπῆς ἀναλαμβάνουν τὴν παρασκευὴν τοῦ συσσιτίου, τὴν μεταφορὰν τῶν ὑλικῶν ἀπὸ τὴν πλησίον ἢ μακρὰν εὐρισκομένην στάσιν τοῦ αὐτοκινήτου, τὴν προμήθειαν καυσοξύλων κλπ. κλπ. Ἡ ἐκπλήρωσις τοιούτων ὑποχρεώσεων ὑπὸ τῶν γονέων εἶναι, σχεδόν, ἀδύνατος εἰς Σχολεῖα μὲ πολὺ ὀλίγους μαθητάς, καθ' ὅτι αἱ ἀσχολίαι των μὲ τὰ κοινὰ εἶναι τόσον συχναί, ὥστε αἱ καθημεριναὶ οἰκιακαὶ των ἐργασίαι θὰ πρέπει νὰ παραμεληθοῦν.

ε) Οἱ τρῶφιμοὶ τῶν Ἀτροφικῶν Δημοτικῶν Σχολείων μὲ πτωχὸν κοινωνικὸν περιβάλλον, κατὰ τὰς συναντήσεις των μὲ συμμαθητάς ἑτέρων Σχολείων εἰς ἐκδρομάς, δὲν ἐκδηλώνουν ἑλευθέρως τὴν βαθεῖαν των χαρὰν, πνίγουν τὸν παιδικὸν των ἔνθουσιασμόν, δύσκολα συμπαίζουν μὲ ξένους συμμαθητάς των, ἐνῶ προτιμοῦν τὸ ἀπομονωμένον παιγνίδι. Οὕτω καθίστανται ἐκδηλα τὰ αἰσθήματα κατωτερότητος, καὶ αἱ δυσχερεῖαι καλῆς κοινωνικῆς προσαρμογῆς των.

Τοιαῦτα καὶ ἕτερα προβλήματα, πρακτικῆς σημασίας, ἀντιμετωπίζει καθημερινῶς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑψηλῶν του καθηκόντων ὁ διδάσκαλος «τοῦ ἀσθενοῦς ἠνωμένου Σχολείου».

III. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑΙ ΔΥΣΧΕΡΕΙΑΙ

Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία, ὅτι καὶ τὸ Ἀτροφικὸν 1/θέσιον, ὡς Ἴδρυμα ἐντεταλμένον διὰ τὴν ἀγωγὴν καὶ μόρφωσιν τοῦ ὑπὸ ἀνάπτυξιν τελού-ντος ἀνθρώπου, προσπαθεῖ καὶ ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ του. Ἡ διαφορά ἐγκεῖται εἰς τοῦτο: Ἐάν ἢ ἐν αὐτῷ συντελουμένη πολυμερὴς ἐργασία προσεφέρετο εἰς πλῆρες, ἢ ἑτέρου τύπου, Σχολεῖον, θ' ἀπέδιδε «ἐκατονταπλασίονα τοῦ συνηθους καρπὸν». Μέσα, μέθοδοι, ἐνέργειαι, συχνὰ μένουσι χωρὶς περιεχόμενον. Ἴδου ὠρισμένοι μόνον πλευραὶ τοῦ φαινομένου τῆς ἀγωγῆς, ὡς ἐμφανίζονται εἰς τὰ ἐν λόγῳ Σχολεῖα:

1. Ο ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ

Δὲν νοεῖται παιδαγωγικὴ ἐνέργεια ἀνευπαιδαγωγοῦ, τοῦ ὁποῦ ἢ προσωπικότητος ἀποτελεῖ τὸν ὑπ' ἀριθ. ἓνα παράγοντα ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως. Ὁ παιδαγωγὸς κέκτηται ὠρισμένα προσόντα, τυπικὰ καὶ οὐσιαστικά: Κατέχει ἀπολυτῆριον Μέσης Σχολῆς· ἀπέκτησεν εἰδικὰς γνώσεις παιδαγωγικάς, φοιτήσας εἰς μίαν ἢ περισσότεράς Σχολάς· παρακολουθεῖ τὰς ἐξελίξεις τῶν συγχρόνων παιδαγωγικῶν καὶ διδασκαλικῶν ἀρχῶν καὶ μεθόδων· μελετᾷ τὰ πορίσματα τῆς συγχρόνου ψυχολογίας καὶ ὄλων τῶν συναφῶν, πρὸς τὸ παιδί, ἐπιστημῶν· καθημερινῶς ἔρχεται εἰς ἀμεσον ἐπαφὴν μὲ τὸ ἀντικείμενον τοῦ μακροχρονίου ἔργου του· ὁμιλεῖ εἰς συγκεντρώσεις· μετέχει εἰς ἐπιτροπὰς καὶ, γενικῶς, ἀποτελεῖ

τὴν ψυχὴν τῆς ὑπαίθρου. Διδάσκων, ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν, μεταπηδᾷ ἀπὸ τῆς μίας περιοχῆς γνώσεως εἰς τὴν ἄλλην. Ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ εἰς τὸν Μ. Κωνσταντῖνον, ἀπὸ τοῦ Λέοντος εἰς τὸν ἠλεκτρισμόν, ἀπὸ τῆς Ἀλάσκας εἰς τὸν τόκον, ἀπὸ τῶν τριτοκλίτων εἰς τὴν λογοτεχνίαν...

Συγκρινόμενος μὲ πολλὰς κατηγορίας ὑπαλλήλων εἰς κύκλον ἀρμοδιοτήτων καὶ εὐρύτητα γνώσεων ὁ, καθὼς πρέπει, παιδαγωγὸς ὑπερέχει. Ὡστόσο μέρος τοῦ ἐπιστημονικοῦ δυναμικοῦ τοῦ τόπου μας, ὑπηρετοῦντος εἰς ἀτροφικά 1/θέσια Σχολεῖα, ἀπομεικρυσμένων καὶ ὀρεινῶν περιοχῶν δὲν ἀξιοποιεῖται πλήρως. Πολλὴ ἢ ἐργασία, ὀλίγοι οἱ καρποί· διότι τὸ πολῦτιμον συστατικὸν τῆς πλουσίας πνευματικῆς τροφῆς, τὴν ὁποῖαν προσφέρει, γέονται ὀλίγα ψυχαί.

Πέραν αὐτοῦ ὁ παιδαγωγὸς ὑποβάλλεται εἰς μέγαν κίνδυνον κάμψεως τοῦ νεανικοῦ ἔνθουσιασμοῦ του πρὸς δημιουργικὴν ἐργασίαν. Ἡ σκέψις του, καὶ μόνον, ὅτι ὅλη του ἡ ἀπογευματινὴ κατ' οἶκον προπαρασκευαστικὴ ἐργασία γίνεται δι' ἓνα ἢ δυό-τρεις ἀνά τάξιν μαθητάς, μοιραίως θὰ ἐπιφέρῃ τὸν μαρασμόν καὶ τὴν ἀπογοήτευσιν. Ἡ παρουσία 5-10 ἀκροατῶν εἰς τὴν ἀπογευματινὴν ὁμιλίαν τὸν ὠθοῦν νὰ ὁμιλήσῃ, ἐπειδὴ ἀπλῶς ἀπεφάσισε νὰ ὁμιλήσῃ. Ἡ μὴ ὑπαρξίς συγκοινωνίας, ἠλεκτροφωτισμοῦ, ὑδρεύσεως, ἐκκλησίας, καφενεῖου δὲν εἶναι ἀσχετος πρὸς τὴν ὁμαλὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων του. Ἐάν μάλιστα ἡ ἀφομοιωτικὴ δύναμις τοῦ περιβάλλοντος ἀποβῇ ὑπερτέρας τῆς ἐσωτερικῆς του ἀντιδράσεως, τότε μίᾳ σπουδαίᾳ ἐκπαιδευτικῇ μονάδι περιέρχεται εἰς τελείαν ἀφάνειαν.

2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΑΤΡΟΦΙΚΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΙΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΜΑΛΗΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΝ ΤΟΥ

Τὴν πρωτεύουσαν θέσιν, πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτῆν, βεβαίως, κατέχει ἡ οἰκογένεια ἀποτελοῦσα κοινότητα βιολογικὴν καὶ μορφωτικὴν.

Ἐνας ὁμως ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τοῦ σχολείου εἶναι καὶ ἡ προετοιμασία τοῦ τροφίμου διὰ τὴν ζωὴν. Τοῦτο ἐπιτυγχάνει τὸ Σχολεῖον διὰ πολλῶν μεθόδων. Λαμβάνον, ἐν πρώτοις, ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἶναι «φύσει κοινωνικὸν ζῶον» (Ἀριστοτέλης), καλλιεργεῖ καὶ ἀναπτύσσει τὰς κοινωνικὰς τάσεις τοῦ παιδιοῦ. Πρὸς τοῦτο μεταβάλλει τὸ τεχνητὸν κοινωνικὸν σχῆμα τοῦ σχολείου εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν, περισσότερο φυσικόν καὶ «ἐξελίσσει τὸν σκότιμον μεταξύ τῶν μαθητῶν σύνδεσμον εἰς οὐσιαστικὴν κοινότητα» εἰς τρόπον ὥστε ἡ μετάβασις τοῦ μαθητοῦ ἐκ τῆς οἰκογενείας εἰς τὸ σχολεῖον νὰ εἶναι ἀβίαστος καὶ φυσικὴ. Εἶτα ἐκμεταλλεῖται ὠρισμένας τάσεις τῆς σχολικῆς ἡλικίας, ὡς εἶναι ἡ μιμητικότης, ἡ ὑποβλητικότης καὶ ἡ ἐπιδεκτικότης αὐτῆς, προσπαθεῖ νὰ κοινωνικοποιήσῃ τοὺς τροφίμους του, μὲ τὴν ὑποχώρησιν τῆς οἰκογενειακῆς ἐξαρτήσεως καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοινωνικῆς συναρτήσεως.

Ἄλλὰ δυστυχῶς δὲν βιοῦνται, οὐδὲ ἀσκοῦνται ἐπαρκῶς αἱ βασικαὶ καὶ χρήσιμοι διὰ τὸν μετέπειτα κοινωνικὸν βίον ἀρεταί, εἰς τὸ, περὶ οὗ ὁ λόγος, ἀτροφικὸν 1/θέσιον Σχολεῖον. Ἡ ἀγά-

πη, ή καλωσύνη, ή αλληλοβοήθεια, ή υπομονή, ή άνεκτικότητα, ή ευγένεια, ή δικαιοσύνη, τὸ θάρρος, παραμένουν πολλάκις έννοιαι τυφλαί, άνευ περιεχομένου, διότι έλλείπει τὸ θερμοκήπιον καλλιέργειας αὐτῶν, πού λέγεται συμμαθητής.

Δέν είναι σπάνιον τὸ φαινόμενον, κατά τὸ ὁποῖον ὁ διδάσκαλος ἀπελπίζεται κυριολεκτικῶς νομίζων ὅτι οἱ κόποι του κατεβλήθησαν ἐπὶ ματαίῳ, παρατηρῶν παιδιά, κοσμήματα ψυχικοῦ κάλλους, ἀντὶ νὰ σπεύδουν πρὸς ἀσπασμόν τῆς δεξιᾶς τοῦ ἱερέως, κρύπτονται· ἀντὶ νὰ παραχωροῦν τὴν θέσιν των εἰς ἡλικιωμένον, σιωποῦν (προφανῶς ἀπὸ ἔλλειψιν θάρρους)· ἀντὶ νὰ σέβωνται τὸν συνδιαλεγόμενον, διακόπτουν αὐτόν· ἀντὶ νὰ ὑπερασπίζονται τὸν ἑαυτὸν των, πρὸ ἀδίκου κατηγορίας, προτιμοῦν τὴν τιμωρίαν· ἀντὶ ν' ἀναπτύσσουν ἐπιτυχῶς τὰ θέματα τῶν ἐξετάσεων, βυθίζονται εἰς τὸ λεγόμενον «τράκ»· ἀντὶ νὰ προβάλλουν τὰ ἡγετικά των προσόντα εἰς τὴν ὁμάδα, προτιμοῦν τὸν ἀπομονωτισμόν· ἀντὶ νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν δημοσίαν συζήτησιν, σιωποῦν...

Τοιαῦτα καὶ παρόμοια παραδείγματα, κρινόμενα ἀπὸ ψυχολογικῆς σκοπιᾶς καί, εἰδικώτερον, ψυχικῆς ὑγιεινῆς, καταδεικνύουν πόσον δυσκολεύονται οἱ τρόφιμοι κατά τὴν προσαρμογὴν των εἰς τὸ κοινωνικόν, γενικῶς, περιβάλλον. Συναισθήματα, ὡς τοῦ φόβου, ἀνασφάλειας, μειονεξίας, δημιουργοῦν ὠρισμένας πιέσεις μὲ δυσμενεῖς ψυχολογικὰς ἐπιπτώσεις.

Ἐάν συνυπῆρχον, ἀφ' ἑνὸς μὲν, ἱκανὸς ἀριθμὸς μαθητῶν, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἰσχυρὰ θέλησις, εὐσυνειδησία καί, πρὸ πάντων, γνησία καὶ ἀπέραντος ἀγάπη τοῦ διδασκάλου πρὸς τὰ ἀξία ἰδιαιτέρας φροντίδος αὐτὰ παιδάκια, θὰ ἐμάνθανον, τὰ τελευταῖα, ἐμπράκτως πῶς καὶ τί δικαιούνται νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸν πλησίον, τί ὑπαχρεώσεις ἔχουν ἐναντὶ τῆς κοινωνίας, πῶς δύνανται νὰ ἐπιτύχουν καλλιτέραν προσαρμογὴν εἰς τὴν ζωὴν των.

Τὸ πόσῃ ἀξίαν ἔχουν αἱ ἀξιολάτρευται αὐτὰ μαθητικὰ ὑπάρξεις, καὶ πόσῃ ἀφανῆ ψυχοπνευματικὴν δύναμιν διαθέτουν, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰς θερινὰς λαϊκὰς πανηγύρεις, κατὰ τὰς ὁποίας δέν είναι σπάνιον τὸ φαινόμενον νὰ σύρεται ὁ χορὸς ἀπὸ προσωπικότητος κατεχούσας πολυτίμους θέσεις εἰς τὴν κρατικὴν μηχανὴν ἢ εἰς τὸν ἐπαγγελματικὸν στίβον, πτωχοῦς κατὰ τὸ παρελθόν καὶ κουρασμένους μαθητὰς ἑνὸς ἀτροφικοῦ ὄρειοῦ ἠνωμένου Δημοτικοῦ Σχολείου.

3. Η ΧΡΗΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΑΤΡΟΦΙΚΟΝ 1/ΘΕΣΙΟΝ

Ἄν καί, ὡς προανεφέρθη, βασικὴ προϋπόθεσις διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐπίδρασιν τοῦ παιδαγωγοῦ είναι ἡ γνησία καὶ ἀμοιβαία σχέσηις του μὲ τὸν παιδαγωγούμενον, παρὰ ταῦτα ἡ χρῆσις ὠρισμένων παιδαγωγικῶν μέσων πολὺ τὸν ὑποβοηθοῦν εἰς τὸ ἔργον του.

Εἰς τὸ ἐν λόγω Σχολεῖον ἐκ τῶν μέσων τούτων, ἄλλα μὲν καθίστανται ἀχρησιμοποίητα, ἄλλα δὲ χρησιμοποιούμενα ὀλίγα ἐπιφέρουν ἀποτελέσματα. Ἀναφέρομεν ὠρισμένα ἐκ τούτων.

α) Τὸ παράδειγμα. Εἰς ὄλους τοὺς τύπους τῶν σχολείων τὸ παράδειγμα χρησιμοποιεῖται εὐρέως, ὡς μέσον ἀγωγῆς, γνωστῆς οὐσης τῆς δυνάμεως αὐτοῦ διὰ τὴν διάπλασιν τῆς βουλήσεως καὶ τοῦ χαρακτήρος τοῦ παιδιοῦ. Δέν ἀποτελοῦν παράδειγμα μόνον τὰ δρῶντα πρόσωπα τῶν διαφόρων διδακτικῶν ἐνοτήτων, ἀλλὰ, κυρίως, τὸ ζωντανὸν σχολικὸν περιβάλλον. Ὁ μαθητὴς λ.χ. παραδειγματίζεται ἀπὸ τὸν συμμαθητὴν του εἰς τὴν ὀρθὴν ὀλμιλίαν, τὴν ὀρθὴν καὶ καθαρὰν γραφὴν, τὴν τάξιν εἰς τὰ καθημερινὰ του εἶδη, τὸν τρόπον ἐργασίας, τὸν χαιρετισμόν, τὸν σεβασμόν, τὴν στάσιν του κατὰ τὸν ἐκκλησιασμόν κ.λ.π.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν συμμαθητῶν ὑπάρχουν, συνήθως, ἄρκετοὶ οἱ τόσον ὠφελίμως ἐπιδρῶντες ἐπὶ τῆς καθόλου συμπεριφορᾶς ἑνὸς μαθητοῦ, ὅσον ἐπὶ ὀλόκληρα ἔτη δέν ἠδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ οἱ λόγοι τοῦ διδασκάλου.

Κατὰ συνέπειαν, τὸ ζωντανὸν παράδειγμα, παρὰ τὴν δύναμιν του, ὀλίγα δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς αἴθουσαν πενιχρὰν μαθητῶν. Τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν τρόπον καθοδηγήσεως τοῦ διδασκάλου.

β) Ἡ ἀμιλλα. Ἡ εὐγενὴς ἀμιλλα, ἡ ἀνεξάντλητος αὐτῆς δύναμις βελτιώσεως, ἐξελίξεως καὶ ἀνυψώσεως τῆς ζωῆς τοῦ μαθητοῦ, χάνει τὸν παιδαγωγικὸν τῆς ρόλου εἰς τὸ ἀτροφικὸν 1/θέσιον, διότι ἐλλείπει διὰ τὸν μαθητὴν τὸ ἐλατήριον πού τὸν ὠθεῖ νὰ γίνῃ ἀνώτερος, ἀποδοτικώτερος, ἐπικρατέστερος ἑνὸς ἄλλου. Ἐλλείπει τ.ἔ. ὁ ἑνας ἢ οἱ πολλοὶ συμμαθηταὶ του.

γ) Ἡ ἀμοιβή. Ἡ ἀμοιβὴ εἰς τὸ σχολεῖο ἀποσκοπεῖ, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸ νὰ ἐπαναλάβῃ ὁ ἀμοιβόμενος κάποιαν ἐξαιρετικὴν ἐπίδοσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν προσπάθειαν τῶν συμμαθητῶν του, πρὸς μίμησιν αὐτῆς. Τὸ τελευταῖον τοῦτο σημεῖον τῶν ἐπιδιώξεων τῆς ἀμοιβῆς παραμένει νεκρὸν εἰς τὸ ἀτροφικὸν 1/θέσιον.

δ) Αἱ ποιναί. Κατ' ἀντιστοιχίαν πρὸς τὰς ἀμοιβὰς καὶ αἱ ποιναὶ δέν δύνανται, ἐδῶ, νὰ στεφθοῦν ἀπὸ ἀπόλυτον ἐπιτυχίαν. Ὄρισμένα μάλιστα εἶδη ποινῶν, ὡς αἱ ποιναὶ τιμῆς δέν νοοῦνται ἐκεῖ ὅπου δέν ὑπάρχει ἱκανὸς ἀριθμὸς μαθητῶν, καθ' ὅτι, συχνάκις ἡ ἐνώπιον τῆς τάξεως ἐνοχὴ τοῦ διαπράξαντος κάποιο παράπτωμα βελτιώνει καὶ τὸν ἴδιον καὶ τοὺς συμμαθητὰς του.

ε) Τὸ παιγνίδι. Δέν ὑφίσταται διὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν περισσότερον προσφιλεῆς ἀσχολία ἀπὸ τὸ παιγνίδι. Οὔτε καλλίτερον μέσον ἐκδηλώσεως τοῦ παιδικοῦ χαρακτήρος ἢ κατευθύνσεως καὶ προαγωγῆς τῶν καταβολῶν αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο τὸ Σχολεῖον ἐκμεταλλεύεται μετὰ σχολαστικότητος τὴν πρὸς τὸ παιγνίδι τάσιν τοῦ παιδιοῦ.

Πολλὰ ὁμοῦ μορφαί, ἴδια τοῦ ὁμαδικοῦ παιγνιδιοῦ, λόγῳ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ μαθητῶν δέν εὐρίσκουν χρησιμοποίησιν μὲ ἀνυπολόγιστους ζημίας. Πόσα γνωστὰ μας ὁμαδικὰ παιγνίδια, τὰ ὁποῖα τόσον βοηθοῦν τοὺς πρωτοετείς μας μαθητὰς ν' ἀπαγγιστρωθοῦν κάπως ἀπὸ τὸ οἰκογενειακὸν καὶ ν' ἀγαπήσουν τὸ σχολικὸν περι-

βάλλον, δέν παίζονται λόγω άνεπαρκείας μαθητών; Πόσα παγνίδια, επίσης, άγωνιστικά, μουσικά, ρυθμικά κ.λ.π., συντελούντα εις τήν διέγερσιν τών ύψίστων και εύγενών συναισθημάτων και θέτοντα εις δρᾶσιν Ισχυρά ένστικτα, δέν δύνανται νά παιχθούν εις τό άτροφικόν Ι/θέσιον;

στ) 'Η διδασκαλία. Τό φαινόμενον τής διδασκαλίας, ως μέσον άγωγής και μορφώσεως, συναιτᾶ δυσχερείας εις τό, περί ού όλόγος, Σχολείον, εις ό,τι κυρίως άφορᾶ τήν εφαρμογήν τών νέων διδασκτικῶν άρχών και συγχρόνων πορισμάτων. Δέν άφοροῦν αί δυσχερείαι τό αντικείμενον τής διδασκαλίας, αλλά τό «πώς» ήτοι τό μεθοδολογικόν πρόβλημα:

'Η πλέον φυσική, κατ' άρχήν, και άποδοτική μορφή διδασκαλίας ολουδήποτε μαθήματος, πρὸς κατανόησιν και έμπέδωσιν τοῦ νέου, ή τής έλευθέρας συζητήσεως (Διαλογική) δέν δύναται έδῶ νά έχη θέσιν, έφ' όσον τό αντικείμενον τής συζητήσεως δέν ύπάρχουν πρόσωπα νά τό έπεξεργασθούν.

'Εκ τών διδασκτικῶν επίσης άρχών, αί τής εργασίας τοῦ καταμερισμοῦ αὐτῆς, και τής αὐτενεργείας δέν εύρίσκουν κατάλληλον έδαφος εφαρμογῆς των.

Κατά τήν διδασκαλίαν π.χ. τοῦ μαθήματος τής κυρίως 'Αναγνώσεως, πρὸς γονιμώτεραν κατανόησιν και έκφρασιν τής έκάστοτε διδασκομένης αναγνωστικῆς ένότητος, άντιτίθενται εργασίαι καθ' ομάδας: μία ομάδα άνατρέχει εις πηγάς, πρὸς έξεύρεσιν στοιχείων σχετικῶν πρὸς τόν συγγραφέα ή ποιητήν, άλλη συγκεντρώνει πληροφορίας Ιστορικής, άλλη χαρακτηρίζει τά πρὸς σωπα, άλλη δραματοποιεῖ, άλλη προβαίνει εις αισθητικὴν άνάλυσιν, άλλη Ιχνογραφεῖ, φιλοτεχνεῖ έπιγραφάς κ.ο.κ. 'Η διασταύρωσις αὐτῆ τών εργασιῶν, ή όποια κερδίζει χρόνον και προάγει τὰς γνώσεις, δέν είναι κατορθώτῃ εις τό 'Ατροφικόν «ένιαίον σχολείον» τών 5-10 παιδιῶν.

'Ομοίως εις τό μάθημα τής Γυμναστικής, ό διδάσκαλος εύρίσκειτο πρὸ άδιεξόδου, διότι ούτε γραμμὰς δύναται νά σχηματίσῃ, ούτε ρυθμικὰς άσκήσεις νά εφαρμοσῃ, ούτε συνασκήσεις θεαματικὰς νά επιδείξῃ, ούτε άθλητικούς άγῶνας νά συγκροτήσῃ ούτε (τό όλιγώτερον έπιζήμιον) Γυμναστικὰς 'Επιδείξεις και παρελάσεις νά παρουσιάσῃ.

Γενικῶς, είναι όλοφάνερος ή σωρεία τών προβλημάτων, τά όποια καλεῖται ό διδάσκαλος ν' άντιμετωπίσῃ κατά τήν διδασκαλίαν, προπαντός τών μαθημάτων τών απαιτούντων περισσοτέραν συνεργασίαν ('Αριθμητική, Γραμματική, 'Ορθογραφικά 'Ασκήσεις, Φυσική κ.λ.π.).

ΤΟ ΔΙΛΗΜΜΑ

Τό άτροφικόν Ι/θέσιον δυσχερῶς επιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ του, ένῶ καταβάλλονται υπεράνθρωποι προσπάθειαι κόποι και θυσιαι εκ μέρους τοῦ διδασκάλου, με άποτελέσματα δυσάλογα τών κόπων.

'Αντιθέτως, ή κατάργησις ή συγχώνευσις τούτων, όσον και άν φαίνεται εύκολος λύσις, δημιουργεῖ διά τὰς όρεινὰς και άραιοκατωκημένας περιοχὰς σοβαρὰ προβλήματα, καθ' ότι έν εκ

τῶν συμφερόντων πολλῶν άγροτικῶν οικογενειῶν διά τήν παραμονήν των εις τήν ύπαιθρον, είναι και τό λειτουργοῦν Σχολείον τής γειτονιάς των, άδιακρίτως αριθμοῦ μαθητῶν.

ΜΕΡΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Τόσον ή διαρκῆς λειτουργία τοιοῦτων Δημοτικῶν Σχολείων, όσον και ή κατάργησις ή συγχώνευσις αὐτῶν «άποτελοῦν δύο κακά με καλλίτερον, όποιο δέν είναι χειρότερον».

'Η δημιουργία, κατὰ πρῶτον λόγον, μεγάλων σχολικῶν μονάδων φέρει, ασφαλῶς, τήν Δημοτικὴν 'Εκπαίδευσιν πλησιέστερον πρὸς τήν επιτυχίαν τοῦ ύπ' αὐτῆς ἀναληφθέντος έργου. 'Η μετὰ φειδούς συνεπῶς, κατάργησις ή συγχώνευσις ένὸς άτροφικοῦ Σχολείου κάθε άλλο παρά έπιζήμιος είναι. Δύναται δέ, νά γίνη, ύφ' ώρισμένας πάντοτε ειδικὰς προϋποθέσεις ως ακολουθῆς:

α) 'Όταν προβλέπεται έτι περαιτέρω μείωσις τοῦ αριθμοῦ τῶν μαθητῶν. β) 'Όταν είναι εύκολος ή μεταφορὰ τῶν μαθητῶν από τοῦ τόπου τής διαμονῆς των εις τόν νέον τόπον τής φοιτησεῶς των και άντιστρόφως. γ) 'Αν τό κτίριον, ένθα στεγάζεται τό, πρὸς κατάργησιν, σχολείον, εύρίσκειται εις κακήν κατάσταση ή είναι μεμισθωμένον. δ) 'Εφ' όσον, προηγουμένως, μετ' ελλικρινείας και προσοχῆς πραγματοποιηθῆ εύρεῖα διαφῶτισις, πρὸς τοὺς γονεῖς και κηδεμόνας, ώστε νά πεισθούν, ότι ή τοιαύτη μεταβολή δέν έρμηνεύεται ως άδιαφορία τής πολιτείας πρὸς τόν άγροτικόν κόσμον, αλλά τούναντίον, ως καταβολή έντόνου προσπάθειας πρὸς πληρεστέραν άγωγήν και μόρφωσιν τῶν άγροτοπαιδιῶν. ε) Εἰς περίπτωσιν συγχώνεσεως, καλόν θά ήτο νά συνεχίξῃ χορηγούμενον τό σχετικόν βοήθημα πρὸς τοὺς καθημερινῶς διά φοίτησιν μεταφερομένους ή, πρὸς τοῦτο, εγκατασταθέντας μακράν τής οίκίας των μαθητῶν.

'Οσάκις, όμως, ή κατάργησις τῶν έν λόγῳ σχολείων δημιουργεῖ προβλήματα, ως τό τής μετοικήσεως τῶν γονέων τῶν μαθητῶν, με άποτελέσματα δυσμενῆ διά τὰς παραμεθωρίους περιοχὰς, τήν γεωργοκτηνοτροφίαν, και έν γενεῖ, διά τό έθνικόν συμφέρον, τότε, ασφαλῶς, δέν δύναται νά γίνη λόγος περί καταργήσεως.

Καθ' όν, όμως, χρόνον βελτιοῦται ή άγροτική μας ζωή, καλόν θά είναι πολυπλεύρως νά βελτιοῦται και ό τρόπος λειτουργίας τοῦ έν θέματι Δημ. Σχολείου. 'Η βελτίωσις τῶν όρων λειτουργίας του εξαρτᾶται οὐχι μόνον εκ τής Κρατικῆς στοργῆς και μερίμνης, αλλά και εκ τής εύσυνειδησίας, εργατικότητος και τής όλης προσπάθειας τοῦ διδασκάλου ή τῶν γονίμων εισηγήσεων τῶν παρακολουθούντων τό έργον αὐτοῦ ύπευθύνων.

Θά πρέπει, κατὰ πρῶτον λόγον, νά ενισχυθῆ ή θέσις τοῦ Ι/θεσίτου, γενικῶς, διδασκάλου, δεδομένου ότι υπό δεσμευοτέρας συνθήκας εργάζεται και εύρυτέρου κύκλου έργον επιτελεῖ: Πέραν τῆς διδ κτικῆς του εργασίας, άνερχομένης εις 36 διδασκτικὰς ώρας εβδομαδιαίως (παρὰ τῆν μόνον εις τόν Ι/θεσίτην εκπαιδευτικόν), ύποχρεοῦται, ως διευθυντῆς τοῦ Σχολείου νά

διοικητικών τῆν κεκανονισμένην ἀλληλογραφίαν, νὰ συντάσῃ καὶ ὑποβάλλῃ τὰ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει καὶ λήξει τοῦ διδασκαλικοῦ ἔτους δικαιολογητικά, νὰ ἔχῃ τὴν εὐθύνην τῆς διαχείρισεως τοῦ Σχολικοῦ Ταμείου, νὰ ἀναπτύσῃ διδασκακτηριακὴν δραστηριότητα, νὰ συνεδριάξῃ μετὰ τῆς σχολικῆς Ἐφορείας, νὰ ἡγῆται ἢ συμμετέχῃ ἀνελλιπῶς — ὅσον ὑπηρετῇ εἰς 1/θέσιον — εἰς τὰς διαφόρους ἐπιτροπὰς (Ἐράνων, διαπιστώσεως ἀπορίας, διανομῆς τροφίμων, ἀποσφραγίσεως-σφραγίσεως ἀμβύκων ἀποστάξεως οἰνοπνεύματος...) νὰ πραγματοποιῇ μόνος τὸν ἐκκλησιαστικὸν τῶν μαθητῶν του, νὰ ὁμιλῇ, ἐπὶ παιδαγωγικῶν καὶ ἄλλων θεμάτων, πρὸς γονεῖς καὶ κηδεμόνας, νὰ συμμετέχῃ εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τῆς Ν.Ε. Λ.Ε. κ.λ.π.

Ἡ ἐνίσχυσις τῆς θέσεώς του, πρὸς ἀντιμέτωπισιν τοῦ δυσκόλου τούτου ἔργου, δὲν σημαίνει ἀποκλειστικῶς ὑλικὴν διάκρισιν, ἀλλ' ἀφορᾷ αὐτὸ τοῦτο τὸ παιδαγωγικὸν του ἔργον.

— Ὅταν λ.χ. ὁ ἀμεσὸς καθοδηγητὴς τοῦ διδασκάλου, Ἐπιθεωρητὴς ἐπισκέπτεται, ἐνθαρρύνῃ, διορθῶν καὶ συμβουλεύῃ, κατ' ἔτος τὸνλάχιστον, τοὺς διδασκάλους τῶν ἀπομεμακρυσμένων Σχολείων, παραλλήλως με τοὺς συναδέλφους του, τοὺς ἀσχολουμένους σχεδὸν μόνον μετὰ τὴν διδασκαλίαν μιᾶς τάξεως ἐνὸς κεντρικοῦ πολυθεσίου Σχολείου, τότε ἡ βελτίωσις, ἡ ἐξέλιξις, καὶ ἡ ἀνοδος ἀπάντων θὰ εἶναι σύμμετρος καὶ δικαία.

— Ὅταν ἡ ἐσχάτως ἀναληφθεῖσα ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἀξιέπαινος προσπάθεια χορηγήσεως πρὸς τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα ἐποπτικῶν καὶ λοιπῶν ἐξοπλιστικῶν μέσων (χαρτῶν, παιγνιδίων, σειρῶν ὀργάνων Φυσικῆς καὶ Χημείας κ.λ.π.) συνεχίζεται ἀμείωτος μετὰ στόχον οὐχὶ μόνον τὰ Κεντρικὰ Σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἀγώνων περιοχῶν τῆς ὑπαίθρου, τότε ἡ διδασκαλικὴ πρᾶξις θὰ διεξάγῃται εὐχερέστερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον.

Ἄλλ' ὁ ἐκπαιδευτικὸς, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων του, ἐπηρεάζεται ἐκ τῶν συνθηκῶν διαβιώσεώς του.

— Ὅταν, συνεπῶς, λαμβάνηται κάποια ἰδιαιτέρα μέριμνα κατὰ τὰς μεταθέσεις, ἀντιστοίχως πρὸς τοὺς ἐξ ἀπομονωμένων Γυμνασίων μετατιθεμένους Ἐκπαιδευτικοὺς Μ.Ε., θὰ εἶδικο θάρρος καὶ ἐλπίδα εἰς τὸν ἀπομεμακρυσμένον 1/θεσίτην, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος προσεχῶς θὰ ἔχῃ τὴν δυνατότητα τοῦ νὰ ὑπηρετῇ εἰς Σχολεῖον μετὰ πλέον εὐνοϊκὰς συνθήκας.

— Ὅταν ἐρρυθμίζετο τὸ θέμα τῆς, κατὰ διαστήματα, καθόδου του εἰς τὴν πόλιν πρὸς καθαρὴν ἐπιβίωσιν, «πρόβαν» τῆς ἐνδυμασίας του, ἐπικοινωνίαν μετὰ συναδέλφους, προμήθειαν τροφίμων κ.λ.π., ἡ θέσις του θὰ ἦτο περισσότερο βελτιωμένη.

— Γνωστοῦ ὄντος, ἐπίσης, ὅτι: α) ὁ ἀριθμὸς τῶν τοιούτων Σχολείων εἶναι μικρὸς (2.969 1/θέσια) περίπου, β) ἡ σημερινὴ οἰκονομικὴ εὐρωστία τοῦ τόπου μας διεθνῶς, ὑπὸ ἐχθρῶν καὶ φίλων, εἶναι ἀνεγνωρισμένη, γ) Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Σχολείου, ὡς Γραμματεὺς τῆς Σχολικῆς Ἐ-

φορείας, τὴν αὐτὴν, σχεδὸν, προσφέρει ἐργασίαν εἰς ὄλους τοὺς τύπους τῶν σχολείων, δ) Οἱ ὄροι ἐργασίας του, ἀναντιρρήτως, εἶναι δυσμενεῖς, δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται παρεξηγήσιμον ἢ μὴ συμβιβάζομενον πρὸς τὸ λειτούργημα του τὸ μετ' εὐπρεπείας ὑποβαλλόμενον αἴτημα κάποιας οἰκονομικῆς ἐνισχύσεώς του.

Ἄλλὰ ἡ ἐξομάλυνσις τῶν ὄρων λειτουργίας τοῦ ἀγροτικοῦ Ἀτροφικοῦ 1/θεσίου δὲν πρέπει ν' ἀναμένεται ἀπαθῶς ἐκ τῶν ἀνωθεν, ἐκ τοῦ Κράτους. Ὅλοι, ὅσοι ἀποτελοῦμεν τὸ ἔμφυχον περιεχόμενον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας, δυνάμεθα θετικῶς νὰ συμβάλωμεν. Εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἀπεράντου εὐσυνειδησίας τοῦ διδασκάλου τοῦ ὡς ἀνω σχολείου ἀπαντοῦν πολλὰ ἐπαιδαγωγικὰ καὶ διδασκτικὰ μυστικά, ὥστε τ' ἀπορρέοντα ἐκ τῆς ἐλλείψεως μαθητῶν μειονεκτήματα νὰ περιορίζωνται, ὅσον εἶναι δυνατόν.

Συμβάλλει λ.χ. εἰς τὴν κοινωνικὴν προσαρμογὴν τῶν ὀλίγων μαθητῶν, τὴν συνεργασίαν, ἀμιλλαν, καὶ, γενικῶς, εἰς τὴν προαγωγὴν των: α) Διὰ τῶν ὀργανωμένων ἐκδρομῶν ἀπὸ κοινοῦ μετ' ἑτέρων Σχολείων.

β) Διὰ τῶν πραγματοποιουμένων Σχολικῶν ἑορτῶν, ἐθνικοθρησκευτικοῦ περιεχομένου — ἐν συνεργασίᾳ, εἰ δυνατόν, μετὰ γειτνιαζόντων σχολείων — ἐνώπιον γονέων καὶ κηδεμόνων.

γ) Διὰ τῆς δημιουργίας παραδόσεως στενῆς συνεργασίας μετὰ τῶν συναδέλφων τῆς περιοχῆς, ὑποχωρῶν εἰς μικροαξιώσεις καὶ παραβλέπων μικροελαττώματα τούτων.

δ) Διὰ τῆς καταλλήλου καὶ προσεκτικῆς συμμετοχῆς του εἰς τὰς οἰκογενειακὰς ἐκδηλώσεις τοῦ τόπου του (βαπτίσεις, γάμους, κηδεῖας, ὀνομαστικὰς ἑορτάς...), πρὸς ὠφέλιμον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς συμπεριφορᾶς καθ' ἴκανοποίησιν τοῦ φιλοξένου πνεύματος τῆς ὑπαίθρου.

ε) Διὰ τῆς διατηρήσεως πλουσίας, εἰς βιβλία ποικίλης ὕλης, σχολικῆς βιβλιοθήκης, ἢ ὅποια ἢμπορεῖ ν' ἀναπληρώσῃ κάπως τὰς ἀδυναμίας τοῦ περιβάλλοντος εἰς ἐγκυλοπαιδικὴν μόρφωσιν καὶ γλωσσικὴν ἐκφρασιν.

στ) Διὰ τῆς νοερᾶς μεταφορᾶς τῶν μαθητῶν εἰς ξένα περιβάλλοντα, μετὰ τὸν θεσμόν τῆς σχολικῆς ἀλληλογραφίας (περιγραφαὶ τῆς γεννητέρας, ἀποστολὴ φωτογραφιῶν, ἱστορικῶν τοπικῶν στοιχείων, ἠθῶν, ἔθιμων κ.τ.τ.).

ζ) Διὰ τῆς ἀναθέσεως, κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικόν, εἰς μαθητὰς τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως, τῆς Κυριακῆς προσευχῆς, τῆς διακονίας των εἰς τὸ «Ἱερόν», ὥστε βαθμηδὸν ν' ἀποβληθῇ τὸ κοινῶς λεγόμενον «τράκα».

η) Διὰ τῆς ἐντέχνου ἐπιβαρύνσεως ὀρισμένων ἀρθρῶν τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀναλόγως τῶν τοπικῶν συνθηκῶν τοῦ σχολείου (Ἐνίσχυσις ἀπόρων μαθητῶν, ἀγορὰ ἐποπτικῶν μέσων, ὀργανώσις σχολικῶν ἑορτῶν κ.λ.π.).

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ καθημερινὴ διδασκαλικὴ πρᾶξις εἰς τὸ ἀσθενὲς ἀγροτικὸν «ἡνωμένον Σχολεῖον» ἀνακαλύπτει καὶ νέους τρόπους συμπληρώσεως τῶν κενῶν, ποὺ δημιουργεῖ ἢ ἀνεπάρκεια μαθητῶν.

Η ΓΡΑΦΗ ΓΕΝΙΚΩΣ

Του κ. Κων/νου Μπουντά

Ο άνθρωπος σάν ὄν λογικόν ἤρχισε νά μιλά καί κατόπιν νά γράφῃ. Διά νά φθάσῃ ὁμοίως εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον πέρασαν χιλιάδες χρόνια. Ἡ γραφή ἐπινοήθηκε αὐθόρμητα εἰς διαφόρους τόπους καί ὄχι ἀπό ἕναν ἄνθρωπον διότι ὁ ἄνθρωπος εἶχε τὴν τάσιν νά μιλήσῃ καί νά συνεννοηθῇ. Ἡ ἐξέλιξις τῆς γραφῆς ἐγίνε ἀλλοῦ μὲ γοργὸν ρυθμὸν καί ἀλλοῦ ἀντιθέτως λόγῳ πολλῶν παραγόντων. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἡ γραφή ἦτο μὲ σημάδια καί τὰ μέλη κάθε φυλῆς ἐγνώριζον ταῦτα. Ἡ πρώτη ὁμοίως Κοινωνικὴ μορφή τῆς γραφῆς ἐδιδμοιουργήθη ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἤρχισε νά μεταχειρίζεται τὴν ἰχνογραφίαν διὰ νά μεταδώσῃ εἰς τοὺς ἄλλους κάτι παλὺ σπουδαῖο: Π.χ. μίαν πληροφορίαν γενικοῦ ἐνδιαφέροντος ἕνα ἱστορικὸν γεγονός κ.λ.π.

Σήμερον ἡ γραφή χρησιμοποιεῖται μὲ τὸν σκοπὸν νά δίδωμεν εἰς τοὺς ἄλλους νά καταλάβουν τι σκεπτόμεθα τι αἰσθανόμεθα τι εἶδαμε, τι μάθαμε, πῶς τὸ μάθαμε κ.λ.π.

Ἡ γραφή εἶναι μία πραγματικὴ μεγάλη ἐπινοήσις τοῦ ἀνθρώπου, πού τὸν ἐξυπηρετεῖ ἄμεσα διότι ἀνταποκρίνεται εἰς βασικὰς ἀνάγκας του. Ἐάν συγκρίνωμεν τὸν γραπτὸν λόγον μὲ τὸν προφορικόν, δυνάμεθα νά εἰπώμεν τὰ ἑξῆς: Μὲ τὴν ὁμιλίαν ἀπευθυνόμεθα εἰς ἀνθρώπους πού εὐρίσκονται πλησίον μας. Ἐνῶ μὲ τὸν γραπτὸν λόγον ἀπευθυνόμεθα εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. (ἄσχετως ἐάν σήμερον ὑπάρχῃ τὸ τηλέφωνον ἢ τηλεόρασις κ.λ.π.) Πάντως μὲ τὸν γραπτὸν λόγον, συγκεντρωνόμεθα καλλίτερον καί κάμνει τὰ πράγματα πιὸ ζωντανὰ καί πιὸ χειροπιαστά, διότι ὁ πρῶτισμός τῆς ἀνθρωπότητος στηρίζεται εἰς γραπτὰ κείμενα. Ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν γραπτῶν κειμένων, τεράστια ὠφελήθηκε ὁ πολιτισμὸς αἰῶν Ρωμαῖοι ἔλεγον». Τὰ λόγια πετοῦν. Τὰ ἔργα μένουں. Τί θὰ εἶμεθα σήμερον χωρὶς τὰς ἀσυγκρίτους σελίδας τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Σοφοκλέη, τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Ἀριστοφάνους καί τῶσαν ἄλλων Ἐπιστημόνων, διανοητῶν, ποιητῶν, ἱστορικῶν καί λογῆς ἐρευνητῶν θὰ ἐξοῦσαμεν εἰς ἕνα πυκνὸν σκότος βαρβαρότητος καί ἀμορφωσιάς.

Ἐπίσης καί σήμερον ἐάν ρίψωμεν μίαν ματιὰν εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἀμερικῆς, θὰ ἴδωμεν ὅτι αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸν Ἀμερικανὸν «I. Dewey» τὴν ὁποῖαν ἐστήριξε εἰς τὸ Πειραματικὸν του σχολεῖον. Ὅδὲ Γερμανὸς παιδαγωγὸς Kerschensteinll ὁμιλεῖ διὰ τὴν μορφωτικὴν δύναμιν τῆς χειρὸς: ἔλεγε: Χωρὶς γραφὴν πολιτισμὸς δὲν θὰ ὑπῆρχε. Τέλος δυνάμεθα νά εἰπώμεν, γραφὴ λέγεται ἡ τέχνη ἀποτυπώσεως τῆς σκέψεως ἐπάνω εἰς χαρτί, ξύλο, πέτρα ἢ ἄλλο ὑλικὸ μὲ τὴν χάραξιν καταλλήλων σημείων.

ΕΙΔΗ ΓΡΑΦΗΣ:

Ἡ πρώτη μορφή γραφῆς κατὰ τὴν παλαιότητα ἐποχὴν ἦτο ἡ εἰκονογραφία: δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος ἐσχεδιάζε τὰς εἰκόνας ἀντικειμένων ἢ

πράξεων. Ἄλλη ἦτο ἡ ἰδιογραφία: δηλαδὴ ἐπικόνιζε ἐν σύμβολον πού ἀντιπροσώπευε ἔνοιες καί ἰδέες. Εἰς τὴν φθογογραφίαν ἐχρησιμοποιοῦτο ἰδιαιτέρον σημεῖον διὰ κάθε φθόγγον. Τέσσαρα βασικά εἶδη φθογογραφίας ἐσημειώθησαν κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν. Τὸ Αἰγυπτιακὸ Ἰερογλυφικὸ, Χεττιτικὸ Ἰερογλυφικὸ, τὸ σφηνοειδὲς καί τὸ Κινεζικὸ. Σήμερον ὁμοίως δύο εἶναι οἱ ἀντιπροσωπευτικοὶ τύποι τῆς γραφῆς: Ἡ πλαγία καί ἡ ὀρθή. Ἀρχίζομεν εἰς τὰς Β + Γ τάξεις τὴν πλαγίαν γραφὴν διότι αὕτη ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ταχυγραφίαν καί διότι εἶναι ἡ πιὸ εὐκόλος. Παρὰ τὰς προσπάθειας ὁμοίως τοῦ διδ/λου νά τοὺς βοηθήσῃ εἰς ἐν ἐκ τῶν δύο τύπων, πολλοὶ μαθηταὶ καταλήγουν νά γράφουν καί τοὺς δύο τύπους. Λόγῳ τοῦ ὅς ἄνω γεγονότος οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν Δ' τάξιν πρέπει νά διδαχθοῦν καί τὴν ὀρθὴν οὕτως ὥστε νά γνωρίζουν καί τὰς δύο.

β) ΤΗΡΗΤΕΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΡΘΗΝ ΓΡΑΦΗΝ:

Εἶναι οἱ ἑξῆς 1) Ὅταν ὁ μαθητὴς γράφει πρέπει τὸ τετράδιον νά εὐρίσκεται εἰς ὀρθίαν θέσιν καί οὐχὶ πλαγίως. 2) τὸ σῶμα τοῦ μαθητοῦ νά εἶναι ὀρθιον καί οὐχὶ γυρτὸν καί οὔτε νά πιέζεται διότι τότε ἐμποδίζεται τὸ ἀναπνευστικὸν του σύστημα 3) ὁ στηλὸς ἢ τὸ μολύβι ἢ καλλίτερον ὅταν χρησιμοποιεῖται κονδυλοφόρος νά ἔχῃ κλείση πρὸς τὰ ἔσω ἀριστερά. Κατὰ τὴν ὀρθὴν γραφὴν αἱ γραμμαὶ τῶν γραμμάτων πρέπει νά εἶναι λεπταὶ ὅταν ἀνέρχονται ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω καί ἀνιθέτως.

ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ:

Ὅπως εἰς κάθε κλάδον οὕτω καί εἰς τὴν γραφὴν, ἡ χάρις καί ἡ ἀσφάλεια ἀποτελοῦν τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα. Ἡ μεθοδικὴ τοῦ μαθήματος τούτου πρέπει νά εἶναι τοιαύτη, ὥστε νά ἐπιτυγχάνῃ τὴν ἀπόκτησιν ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῆς δεξιότητος διὰ μίαν γραφὴν, ἡ ὁποία νά συγκεντρῶνῃ ὅλας τὰς ἰδιότητας τῆς καλῆς γραφῆς λ.χ. τὴν ἐνέργειαν διὰ τῆς ὁποίας ἀναγνωρίζεται τὸ γράμμα, ἡ τελειότης, ἡ ἀπλότης, ἡ καθαριότης, ἡ ταχύτης, ἡ φυσικότης κ.λ.π. Μία τοιαύτη ὁμοίως μεθοδικὴ γραφὴ πρέπει νά ἔχῃ κατάλληλον γραφικὴν ὕλην, χάρτου καί συνεχὴν ἀσκήσιν.

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ Α' ΓΡΑΦΗΣ:

Πρὸ τῆς διδασκαλίας τῶν γραμμάτων, προβαίνομεν εἰς τὴν γραφὴν προασκήσεων, διότι αὕτη θὰ συνηθίσουν τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν ἀσπιν εὐθειῶν καί καμπυλῶν μὲ τὸ ἀνάλογον πάχος. Κατὰ τὴν προάσκησιν ὁ διδάσκαλος γράφει ὑποδειγματικῶς ἐπὶ τοῦ πίνακος καί ἐντὸς γραμμῶν ὡς εἶναι τὰ τετράδια τῶν μαθητῶν. Κατ' ἀρχὴν τὰ γράμματα γράφονται μεγάλα καί μετὰ ἀπὸ ἀρχε-

τάς προασκήσεις γράφονται εις μικρότερον μέγεθος. Τέλος μετά τάς προασκήσεις ακολουθοῦν αἱ ἀσκήσεις βάσει τῶν προασκήσεων κατὰ λέξεις ἢ φράσεις. Ἡ διόρθωσις τῆς γραφῆς θά γίνῃ ὑπὸ τοῦ διδ/λου ὑποδειγματικῶς καὶ θά τονισθῇ εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ μιμηθοῦν αὐτόν, διότι ὁ διδ/λος εἶναι ἡ βᾶσις τῆς καλῆς γραφῆς. Ἐὰν τοῦτο γίνε-ται ἐντατικῶς οἱ μαθηταὶ θά ἐπιτύχουν τὴν καλὴν γραφὴν.

ΑΝΩΜΑΛΙΑΙ ΤΙΝΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΓΡΑΦΗΝ:

Ὡς γνωστὸν παρὰ τοὺς παῖδας τοὺς ἔχοντας κανονικὴν τὴν σωματικὴν καὶ τὴν ψυχικὴν κατά-στασιν, ὑπάρχουν ἄλλοι οἱ ὁποῖοι δεικνύουν ἀπο-κλίσεις ἀπὸ τοῦ κανονικοῦ ἤτοι ἐλαττώματα ποι-κίλης φύσεως. Ἄλλα μὲν ἐξ' αὐτῶν ὀφείλονται εἰς ἐξωτερικὰ αἰτία καὶ ἀτελείας τῆς παιδικῆς ἡλικίας (καὶ πολλὰ προέρχονται τὴν τῷ χρόνῳ), ἄλλα ὁ-μως παραμένουν, διότι πηγάζουν ἐκ βαθυτέρων αἰτιῶν. Ἀνωμαλῖαι κατὰ τὴν γραφὴν εἶναι καὶ τὰ συμπτώματα τῆς κοπώσεως, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ εἶναι σωματικὰ ἢ ψυχικὰ. Τὰ σωματικὰ εἶναι ἢ κεφαλαλγία, ἢ ἀϋπνία, ὁ πυρετός κ.λ.π., ἅτινα ἐπιδρῶν πολὺ ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ὡς ἐκ τούτου δύνανται νὰ προέλθωσι πολλαὶ βλάβαι τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ δὴ τοῦ ἐγκεφάλου, διὰ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον.

Ὡς πρὸς τὰ ψυχικὰ δυνάμεθα νὰ εἰπῶμεν τὴν μείωσιν τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἐντυπώσεων ποὺ ὀφείλονται κυρίως εἰς τὴν κόπωσιν μὲ ἀνάλο-γα ἀποτελέσματα. Ἐνα ἀπὸ τὰ ἐπουσιώδη μειο-νεκτήματα κατὰ τὴν γραφὴν εἶναι καὶ οἱ ἀριστε-ρόχειρες, ἄλλοι μὲν τυγχάνει νὰ εἶναι ἀπὸ συνή-θειαν καὶ ἄλλοι ἀπὸ φυσικὴν κλίσιν, οἱ πρῶτοι δύνανται νὰ συνηθίσουν διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἀφοῦ ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη γίνει ἐπίμονος ἐξάσκησις. Εἰς περίπτωσιν ὁμοῦ κατὰ οὐδένα τρόπον δὲν δύ-νεται νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ ὡς ἄνω σκοπός, τότε πρέπει νὰ ἀφήσωμεν κατὰ μέρος κάθε προσπάθειαν διότι τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν φύσιν τοῦ μαθητοῦ καὶ οὐχὶ εἰς συνήθειαν. Διαρκὴς ἐμμονὴ μας, εἶναι δυ-νατὸν νὰ προβῶμεν εἰς ἀποτελέσματα ἔχοντα σχέ-σιν μὲ τὴν υγίειαν τοῦ παιδός.

Ἐπὶ κατακλειδί δύναμαι νὰ εἰπῶ, ὅτι ἡ γρα-φὴ εἶναι ὁ καθρέπτης τῆς ἱστορίας, τοῦ πολιτι-σμοῦ καὶ γενικῶς τῆς προόδου.

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΠΑΡΑΤΗΡΟΥ-ΜΕΝΗΣ ΚΑΚΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΡΣΕΩΣ:

Ὁ μαθητὴς δυσανασχετεῖ ἐπειδὴ τὸν ὑποχρε-ώνουν ν' ἀντιγράψῃ κάθε ἡμέρα ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸν του. Τοῦτο γίνεται διότι δὲν γνω-ρίζει ὅτι ἡ ἐργασία αὐτὴ ποὺ τοῦ φαίνεται ἐνοχλη-τικὴ ἀγγαρεία, ἔχει σκοπὸν νὰ τὸν κἀνῃ ἱκανὸν νὰ χρησιμοποιεῖ μιαν ἀπὸ τὰς πῦθ βασικὰς, ἀλλὰ καὶ τὰς πῦθ μεγαλοφυεῖς ἐπινοήσεις τοῦ ἀνθρώπου. Μὲ τὴν γραφὴν ὁ ἀνθρώπος δὲν ἐκφράζει μόνον τὰ διανοήματά του, ἀλλὰ ἐξωτερικεῖ καὶ τὸν ἐσω-τερικόν του κόσμον. Θά ἐρωτήσῃ κανεὶς ὁμοῦ, διατί δὲν γράφουν ὅλοι καλὴν γραφὴν διὰ τὸν ὡς ἄνω σκοπόν; Τὰ αἰτία ποικίλουν διαφοροτρόπως

Ἀνεπιφυλάκτως δύναται κανεὶς νὰ εἰπῇ ὅτι ὁ πρῶτος παράγων διὰ τὴν καλὴν ἢ ἀρίστην γραφὴν, εἶναι οὗτος ὁ ἴδιος ὁ διδάσκων. Ἐχει παρατηρηθῆ ὅτι ἐὰν ὁ διδάσκων εἶναι καλλιγράφος, τὸ πλεῖστον τῶν διδασκομένων θά τὸν μιμηθοῦν. Γράφοντας ὁ διδάσκαλος ὑποδειγματικῶς γραφὴν ἐπὶ τοῦ πί-νακος ἢ διορθώνοντας τὴν γραφὴν τῶν μαθητῶν (ἀλλὰ μὲ ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν) οἱ μαθηταὶ του, θά κατορθώσουν νὰ γράψουν τὴν αὐτὴν γραφὴν κατὰ τὸ δυνατόν. Ἄρα ἡ πρῶτη αἰτία τῆς κακο-γραφίας εἶναι ὁ ἴδιος ὁ διδάσκων.

Χωρὶς βέβαια νὰ θέλωμεν νὰ ριξώμεν ὅλο τὸ βάρος εἰς τὸν διδάσκαλον, ἄλλη μεγάλη αἰτία εἶ-ναι ὁ τρόπος διαβιώσεως τοῦ μαθητοῦ, διότι ὑπάρ-χουν μαθηταὶ ποὺ ἡ διαβίωσις των εἶναι δύσκολος, ὄχι μόνον εἰς τὴν διατροφήν ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν στέγασιν. Ἄλλος παράγων κακογραφίας εἶναι ἡ ἀμάθεια τῶν γονέων τῶν μαθητῶν, διότι πολλοὶ ἀρκοῦνται εἰς τὸ νὰ πηγαίνουν μόνον οἱ υἱοὶ των εἰς τὸ σχολεῖον καὶ τίποτε ἄλλο. Ἄλλη αἰτία εἶναι ἡ καθημερινὴ ἀπασχόλησις τῶν γονέων εἰς ἐργα-σίας σωματικὰς ποὺ τοὺς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀφι-ερώσουν χρόνον τινὰ διὰ τὴν ἐπιβλεψιν τῶν υἱῶν των. Ἐπίσης μία μεγάλη αἰτία τῆς κακογραφίας εἶναι τὰ πληθωρικὰ σχολεῖα, διότι ἀφ' ἑνός μὲν δὲν ἐπαρκεῖ ὁ χρόνος, ἀφ' ἑτέρου οἱ μαθηταὶ εἶναι σφιβαγμένοι ἀνά τρεῖς ἢ τέσσαρες εἰς κάθε θρα-νίον. Κατάληξις τούτου ὡς εἶναι φυσικὸν ἀντὶ κα-λῆς γραφῆς ἔχομεν τὴν παρὰ τὴν θέλησιν τῶν μα-θητῶν τὴν κακογραφίαν. Τέλος ὡς προσέξωμεν ὅλοι μας ἤτοι, διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ ἵνα δώσω-μεν τὴν πρέπουσαν γραφὴν, διότι αὕτη καθρεπτι-ζει τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρω-πότητος.

Ο ΑΛΚΟΟΛΙΣΜΟΣ - Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ - ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

ΝΙΚ. ΑΡΒΑΝΙΤΙΔΟΥ

Διδασκ. Γ' Έκπ. Περιφ. Θεσ/νίκης

Πριν εισέλθω εις τὸ κυρίως θέμα μου ὡς ὀρίζεται ὁ τίτλος τοῦ ἐν λόγῳ ἀρθροῦ, ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ δώσω τὸν ὀρισμὸν τοῦ ἀλκοολισμοῦ.

Ἀλκοολισμὸς εἶναι χρονία δηλητηρίασις τοῦ ὀργανισμοῦ ἀπὸ τὴν κατάχρησιν διαφόρων οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Ἐνα μεγάλο πάθος, ἀρρώστεια δηλαδή, ποὺ βασανίζει πολλὰ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀρχίσῃ νὰ πίνῃ καθημερινῶς πολλὰ ποτὰ, τότε γίνεται μόνιμη συνήθεια καὶ δύσκολον νὰ τὸν ἀποφύγῃ μετὰ.

Τὸ κρασί καὶ τὰ διάφορα οἰνοπνεύματα ποὺ με τὴν εὐχαρίστησιν βάζουμε εἰς τὸν ὀργανισμόν μας, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ δηλητήρια, ποὺ σιγά-σιγά φθείρουν τὸν ὀργανισμόν μας καὶ καταστρέφουν τὴν ὑγεία μας. Καταστρέφει τὴν σωματικὴν, τὴν πνευματικὴν καὶ ψυχικὴν ὑγεία. Κατὰ τοὺς ἰδιόκους τὰ ἔλκη στομάχου, ἡ κίρρωσις τοῦ ἥπατος, οἱ καρδιακὲς ἐνοχλήσεις καὶ παθήσεις εἶναι πλέον συνηθισμέναι εἰς τοὺς ἀλκοολικοὺς.

Καὶ ἡ ζωὴ ἀκόμη τῶν ἀλκοολικῶν εἶναι πολὺ μικρὴ ἀπὸ τῶν μὴ ἀλκοολικῶν. Δὲν πρέπει σὺν σημείον αὐτὸ νὰ συγκρίνωμεν τὰς ἐξαιρέσεις.

Ἄς μὴ τὸ θεωρήσουν οἱ ἀναγνώσται μας ἐκ πρώτης ὄψεως γιὰ ἀστεῖο καὶ ἄς μελετήσουν καλῶς τὰ ἀποτελέσματα καὶ ἄς ἔχουν ὑπ' ὄψιν τοὺς αὐτὰ ποὺ γράφομεν. Εἶναι συμπεράσματα ἐρευνῶν ἐπιστημονικῶν πολλῶν χρόνων καὶ πολλῶν ἐπιστημόνων.

Πολλοὶ λένε νὰ μὴ γίνεται κατάχρησις. Ἡ χρῆσις δὲν βλάπτει. Ναι ἀλλὰ κανεὶς δὲν σταματῆ στὴν ποσότητα ποὺ θεωρεῖται νὰ παραδεχθῶμε ὡς χρῆσις.

Εἶναι ἔλκυστικὸ τὸ ἕνα οὖζο φέρνει τὸ δεύτερο, τὸ δεύτερο φέρνει τὸ τρίτο κ.λ.π. Διὰ νὰ προφυλαχθῆ κανεὶς ἀπὸ αὐτὰ ἀπλοῦστατα νὰ μὴν πῆ ὅτε τὸ πρῶτο.

— Ναι, ἀλλὰ, λέει ὁ ἄλλος, ἂν δὲν πῶ, δὲν καπνίσω καὶ δὲν χαρῶ τίς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς τί τὴν θέλω τὴν ζωὴ;

Τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου σωστὸ. Διότι ὑπάρχουν χίλιες ὄσο ἄλλες ἀπολαύσεις στὴ ζωὴ, ποὺ μποροῦν νὰ τὴν κάνουν πολὺ φραϊά χωρὶς νὰ τὴν φθείρουν, ἀπεναντίας νὰ τὴν ὑγιαίνουν καὶ νὰ τὴν μακραίνουν.

Τὸ ποτὸν παραλύει τὸ νευρικὸ σύστημα καὶ τὸν ἐγκέφαλο. Μετὰ τὴν κατάχρησιν τούτου ἀδυνατίζουν ὅλες οἱ πνευματικὲς ἱκανότητες (μνήμη, θέλησις, ἀντίληψις). Ἐπὶ πλέον καὶ οἱ ψυχικὲς διαταραχὲς δὲν εἶναι μικρὲς. Πολλοὶ ὄπαδοὶ τοῦ ἀλκοὸλ κατανοοῦν στὰ ψυχιατρεῖα καὶ ἄλλοι τερματίζουν τὴν ζωὴν τους μετὰ τὸν χειρότερον τρόπον, τὴν αὐτοκτονία.

Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀλκοολισμοῦ διὰ τὸ σπῆτι τοῦ δὲν ὑπάρχει. Ἀφοῦ τίς περισσώτερες φορὲς

ἢ χάνει τὴν δρόμον τοῦ σπιτιοῦ του ἢ λησμονεῖ νὰ γυρίσῃ καὶ τὸν μαζεύουν τὰ παιδιὰ του καὶ ἡ γυναῖκα του ἀπὸ τὰ οὖζοπαλῆα. Ὁ ἀλκοολικὸς γίνεται σπάταλος καὶ τεμπέλης. Πολλὲς οἰκογενεακὲς τραγωδίαι καίζονται κάθε τόσον στὰ σπῆτια τῶν ἀλκοολικῶν.

Ἡ βλαβερὴ ἐπίδρασις τῶν ποτῶν φθάνει ὡς τὰ παιδιὰ τῶν ἀλκοολικῶν καὶ ὅταν γεννηθῶν ἤδη ἔχουν τὰ δῶρα τοῦ πατρός των καὶ εἶναι ἀσθενικά, ἐπιληπτικά, ἠλίθια, μετὰ διαφορετικὰ χαρακτηριστικά καὶ μετὰ δυσανάλογα κεφάλια.

Πολλοὶ ἄνθρωποι ζητώντας νὰ ξεκουρασθῶν ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἐργασία καὶ βιοπάλη των ν' ἀγακουφισθῶν ἀπὸ τίς πικρὰς τῆς ζωῆς, καταφεύγουν σὺν ποτῶ.

Γνωστὸν ὅμως εἶναι εἰς ὅλους ὅτι τὰ ποτὰ περιέχουν οἰνόπνευμα (σπίρτο) καὶ ὅτι ἡ κατάχρησις τοῦ εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνη.

Ἐκεῖνος ποὺ δὲν εἶναι καπνιστής, ποὺ δὲν πίνει, ποὺ δὲν δηλητηριάζεται μετὰ τὰ διάφορα ναρκωτικά, ἴσως θεωρεῖται ἀπὸ πολλοὺς ὡς ἄνθρωπος ἀσυγχρόνιστος, ποὺ δὲν γνωρίζει τὴν ζωὴν καὶ τὸν κόσμον.

Οἱ ἄνθρωποι ὅμως αὐτοὶ μᾶς θυμίζουν τὸ γνωστὸ μῦθο τῆς ἄλεποδς μετὰ τὴν κομμένη οὐρά, ποῦθελε νὰ κάμῃ καὶ τίς ἄλλες ὁμοίους τῆς συμβουλεύοντας νὰ κόψουν κι' αὐτὲς τὴν οὐρά τους.

Πολλοὶ πιστεύουν ὅτι, ὅποιος πίνει δὲν γερνᾷ εὐκόλα καὶ ὅτι φθάνει στὰ χρόνια τοῦ Μαθουσαλά. Πιστεύουν, πῶς τὸ οἰνόπνευμα δίδει δύναμιν, εἶναι θεραπευτικόν, ἀπολαμβάνει τὸν ὀργανισμόν, ὅτι εἶναι ἀπαραίτητον διὰ ὄσους δὲν τρέφονται καλὰ καὶ πῶς, ἐκεῖνοι ποὺ πίνουν, ἔχουν καλὰ γεράματα.

Ὅλοι ὅμως αὐτοὶ βρίσκονται μακριὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα.

Κατὰ τὸν Ἀμερικανὸν ὀδοντίατρον δρ. Ἄλμπερτ Ἐμπραμς, καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ν. Καλιφορνίας, καὶ τὸ ἀλκοὸλ προκαλεῖ καρκίνον. Περισσότεροι πιθανότητες ἔχουν οἱ ἀλκοολικοὶ νὰ προσβληθῶν ἀπὸ τὴν ἐπάρατον ἀσθένειαν, παρὰ οἱ μὴ πίνοντες. Μετὰ τὴν γνώμην του συμφωνοῦν καὶ πολλοὶ ἀτορινολαρυγγολόγοι (ἐφημερὶς Ἑλληνικὸς Βορρᾶς Θεσσαλονίκης Φεβρουάριος 1970).

Αὐτοὶ ποὺ πάντα πίνουν, ξεγελοῦν τὸν ἑαυτὸν τους βρίσκοντας κάθε φορὰ κάποια δικαιολογία γιὰ νὰ πιοῦν π.χ. πίνουσι ὅταν πεινοῦν, ὅταν εἶναι χορτασμένοι πάλι πίνουν. Πίνουν ὅταν τρεμουλιάζουσι ἀπὸ τὸ κρῶ γιὰ νὰ ζεσταθῶν. Πίνουν ὅταν ζεσταίνονται διὰ νὰ δροσιστοῦν. Πίνουν ὅταν νυστάζουσι καὶ θέλουσι νὰ κόψουν τὴν νύστα τους. Πίνουν καὶ ὅταν δὲν ἔχουν ὄπνο διὰ νὰ κοιμηθῶν. Ὅταν εἶναι λυπημένοι πίνουν. Τὸ ἴδιο κάνουν καὶ ὅταν εἶναι χαρούμενοι. Πίνουν σὲ μιὰ γέννησι, πίνουν σὲ μιὰ κηδεῖα.

Κάτω από την επίδρασιν του κρασιού ο μεκρής χάνει την αίσθησιν τής πραγματικότητος και επάνω στο κέφι του αισθάνεται τόν έαυτόν του εύτυχισμένον και μεγάλο άρχοντα και τραγουδά. Άργότερα όμως γίνεται κουρέλι. Οί ένθουσιώδεις πότες, όταν μιλούν διά τó κρασί λένε: — τó κρασί κάνει τήν ζωή χρυσή.

Υπάρχουν χωριά που οί οικογενειάρχαι φροντίζουν περισσότερο διά τήν κάβα παρά διά τó ψωμί τής χρονιάς. Όλες οί προμήθειες του σπιτιού έχουν δευτερεύουσα σημασία. Πρωτεύουσα έχει τó κρασί τής χρονιάς. Η κανάτα, τó συμπαθητικό αυτό οικιακό σκεδος, σε πολλά χωριά δέν αναπαύεται ποτέ.

Στά βαρέλια του σπιτιού κατά φυσικό λόγο έχουν τó δικαίωμα μετά τόν οικογενειάρχην, ή γυναίκα και μετά τά παιδιά. Πολλές μητέρες δίδουν ποτά στα παιδιά τους όταν δέν κοιμούνται.

Αντιλαμβανόμεθα πως αναπαύονται τά παιδιά μέσα εις τήν οικογενειακήν αυτήν άτμόσφαιρα. Ποία μέριμνα πέρνεται διά τήν διατροφή, άνατροφή και γενικά διά τήν διάπλασίν τους και πόσον καταστρεπτική διά τίς ψυχές των είναι ή παρακολούθησις των οικογενειακών σκηνών

που γίνονται καθημερινά και ή κερτάσις των και σε άσεμνες άκόμη εμφανίσεις των μεθυσμένων γονέων.

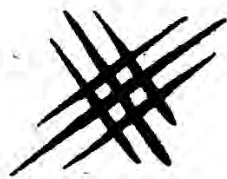
Τά παιδιά αυτά είναι φυσικόν να είναι κλεισμένα σφικτά στον έαυτόν τους, να μην έξωτερικεύουν τήν σκέψιν τους να τους λείπη ó άθρομητισμός και ή πρωτοβουλία, να είναι μέτριοι σάν μαθηταί, όσοι δέν είναι βλάκες και γενικά να παθαίνουν πνευματική στασιμότητα.

Ό άλκοολισμός είναι μία από τίς πιο σοβαρές κοινωνικές πληγές σ' όλόκληρη τήν κοινωνία. Πολλά κράτη έχουν πάρει διάφορα μέτρα διά τήν καταπολέμησιν του άλκοολισμού.

Γεννάται τó έρώτημα: Η άμπελος είναι φίλος μας ή έχθρός;

Ό Νάε, που φρόντισε να τήν τοποθετήση εκ των πρώτων εις τήν Κιβωτόν, διά να μην λείψη τó είδος, πράγμα που μνημονεύεται πάντα στις κρασοκατανύξεις, άφέλησε ή έβλαψε;

Γνώμη μας και θα τήν λέγαμε άνεπιφύλακτα, ότι εδεργέτησε κυριολεκτικά τόν άνθρωπον, άν αυτός δέν έπινε τους Θείους καρπούς της, αλλά τους έτρωγε μόνον.

Ὁ Ἀνθρώπινος παράγων εἰς τὴν Κοινοτικήν ἀνάπτυξιν καὶ ὁ Διδάσκαλος.

Τοῦ κ. Φωτίου Παν. Ντόγκα
Προέδρου Διδακκαλικοῦ συλλόγου
IB' περιφέρειας Ἀθηνῶν

Κατὰ τὰ δόγματα τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, ἡ ὁποία εἶναι ἡ βάση τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἐλευθέρου Δυτικοῦ Κόσμου, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ σκοπὸς ἀλλὰ καὶ τὸ ὄργανον τοῦ θερισμοῦ τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ ἰσχυρότερος παράγων τῆς δημιουργίας προόδου καὶ πολιτισμοῦ καὶ ὁ βασικώτερος ἐμφυχωτῆς τῶν σκοπῶν, τῶν δραματισμῶν καὶ τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ νεοπαγοῦς θεσμοῦ τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως, ἥτις ὡς ἰδέα καὶ ὡς φιλοσοφία ἀποβλέπει: Εἰς τὴν καλλιέργειαν πνεύματος συνειδητῆς πρωτοβουλίας, δράσεως καὶ συνεργασίας μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς κοινότητος, διὰ τὴν μεγίστην δυνατὴν ἀξιοποίησιν τῶν ἀνθρωπίνων καὶ φυσικῶν δυνατοτήτων, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ τῆς ἐπιπέδου.

Κοινότης, κατὰ τὴν ἐρμηνεία τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως, δὲν εἶναι ἡ γνωστὴ διοικητικὴ μονάς, ἀλλὰ μία ὁμάς ἀνθρώπων ἢ καλύτερα οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουν κοινούς θεσμούς, κοινὰς ἀνάγκας καὶ ἐπιδιώξεις καὶ ποῦ ζοῦν εἰς μίαν τοιαύτην γεωγραφικὴν περισχὴν, ὥστε τὰ ἄτομα νὰ γνωρίζωνται καλῶς μεταξὺ τῶν καὶ νὰ λειτουργοῦν ἀμέσως αἱ ἀνθρώπιναι σχέσεις.

Ἡ Κοινοτικὴ ἀνάπτυξις, θέλει καὶ ἐπιζητεῖ ἀπὸ τὰ μέλη τῆς κοινότητος, ἀπὸ τὸν παρέγοντα ἄνθρωπον, πρωτοβουλίαν, δράσιν καὶ συνεργασίαν. Θέλει αἱ ἐνέργειαι τοῦ νὰ εἶναι συνειδηταί. Νὰ ἔχουν βαθεῖας ρίζας εἰς τὰς καρδίας καὶ νὰ ἴστανται φωτειναί εἰς τὸν νοῦν τῶν μελῶν τῆς κοινότητος.

Συνειδητὴ πρωτοβουλία σημαίνει, νὰ μὴ περιμένῃ τὸ ἄτομον, ὁ ἄνθρωπος, νὰ τὸν κινήσῃ ὁ ἄλλος. Νὰ κινήται μόνος. Νὰ γνωρίζῃ καλῶς τὸν ρόλον τοῦ εἰς τὴν ζωὴν. Νὰ θέτῃ σκοπούς. Νὰ λαμβάνῃ ἀποφάσεις καὶ νὰ θέτῃ εἰς ἐνέργειαν ὅσας τὰς ψυχικὰς του δυνάμεις.

Συνειδητῆ δράσις εἶναι νὰ γνωρίζῃ καλῶς ὅτι, τίποτε δὲν γίνεται μόνου του. Ἀπαιτεῖται προσπάθεια, κόπος, ἀγὼν, δραστηριότης. Μὲ τὴν ἐπίμονον ἐργασίαν καὶ τὴν συντονισμένην δράσιν γίνονται τὰ ἔργα, γίνεται ἡ ἀλλαγὴ καὶ ἡ βελτίωσις τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς.

Συνειδητῆ δὲ συνεργασία εἶναι νὰ γνωρίζῃ ὁ ἄνθρωπος ὅτι, ἕνας κοῦκος δὲν φέρει τὴν ἀνοιξιν, καθὼς λέγει ὁ θυμόσοφος Λαός μας ὡς καὶ τὸ «ἐν τῇ ἐνώσει ἡ ἰσχύς».

Νὰ γνωρίζῃ ὅτι, ἰδεολογικῶς καὶ μεθολογικῶς, ἡ κοινοτικὴ ἀνάπτυξις στηρίζεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτενεργείας καὶ τῆς αὐτοβοηθείας εἰς τὴν λήψιν πρωτοβουλιῶν, εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν

ἀντιμετώπισιν τοπικῶν πραγματοποιήσεων διὰ τῆς ὁμοψύχου καὶ γονιμοποιου συνεργασίας.

Νὰ παραμερίζῃ ὅτι τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Νὰ ἐργάζεται μαζὺ μὲ τοὺς ἄλλους διὰ κοινούς σκοπούς καὶ διὰ κοινὰς ἐπιδιώξεις.

Μὲ τὴν συνειδητὴν λοιπὸν πρωτοβουλίαν, δράσιν καὶ συνεργασίαν, ἐπιδιώκει ἡ κοινοτικὴ ἀνάπτυξις νὰ ἀξιοποιήσῃ τὰς ἀνθρωπίνους καὶ φυσικὰς δυνατότητας.

Ἀνθρώπιναι δυνατότητες εἶναι νὰ προσφέρουν καὶ ὅσοι δὲν προσφέρουν ὅσα θὰ ἠδύναντο, εἰς σωματικὴν ἢ πνευματικὴν ἐργασίαν ἢ ὑλικὴν ἐνίσχυσιν. Νὰ παρακινηθοῦν, νὰ παρασπυρῶνται πρὸς τὴν δράσιν, πρὸς τὰς ἐπιδιώξεις καὶ οἱ ἀδιάφοροι, οἱ κλειστοί, οἱ φοβισμένοι, οἱ μοιρολάτραι, οἱ συντηρητικοί.

Νὰ ἀφυπνισθῇ μέσα τοῦ συναίσθημα τῆς εὐθύνης, τῆς φιλαλληλίας, τῆς ἀγάπης, τῆς συνεργασίας, τοῦ ἀγαθοποιοῦ κοινωνισμοῦ. Νὰ ἐγκαθιδρυθῇ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἢ πίστις πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ «Ἐμεῖς» καὶ οὐχὶ τὸ ξηρὸν καὶ ἀγρον «Ἐγώ».

Φυσικαὶ δυνατότητες εἶναι, ὅτι καλύτερον δύναται νὰ γίνῃ διὰ τὴν ἀξιοποίησιν καὶ ἐκμετάλλευσιν τοῦ φυσικοῦ πλοῦτου, εἰς τοὺς ἀγρούς, τὰς καλλιέργειας, εἰς τὴν ἀρδευσιν, εἰς τὸν τουρισμὸν, εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μικρῶν κοινωφελῶν ἔργων εἰς τὴν κοινότητα κ.λ.π.

Καὶ ὅλα αὐτὰ, διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν τῆς Κοινότητος. Διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς ἐκπολιτιστικῆς τῆς στάθμης. Διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ βιολογικοῦ τῆς ἐπιπέδου. Διὰ τὴν καλυτέραν, ἀνθρωπινωτέραν καὶ εὐτυχιστέραν ζωὴν τῶν μελῶν τῆς.

Ἡ Κοινοτικὴ ἀνάπτυξις τοποθετεῖ τὸν ἄνθρωπον ὡς ὄργανον διὰ τὴν εὐτυχίαν τοῦ καὶ τὴν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν εὐημερίαν τοῦ.

Ταῦτα ἐκπηγάζουν καὶ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις, ἀπὸ τὴν συνειδησίν του, τὴν αὐτενεργείαν του, τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης του, τὸ συνεργατικὸν τοῦ πνεύματος. Δέχεται κεντροματὰ καὶ διαφώτισιν διὰ δράσιν. Ἐλευθερώνει τὰς κεκρυμμένας μέσα του δυνάμεις καὶ τὰς διοχετεύει εἰς κοινωφελεῖς προσπάθειας.

Μάχεται διὰ τὴν κοινὴν πρόδον καὶ τὴν ἀτομικὴν καὶ ὁμαδικὴν ἀφύπνισιν. Οἰστρολατεῖται ἀπὸ ὄρμην καὶ ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν ἀποτίναξιν τῆς μοιρολατρίας καὶ τῆς ἐγωπαθοῦς ἀτομοκρατίας.

Ἡ Κοινοτικὴ ἀνάπτυξις εἶναι ἡ ἰδεολογία τῆς πίστεως εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Δὲν εἶναι τίποτα νέον διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἢ

ιδεολογία αυτή. Ὑπενθυμίζομεν ἀπλῶς τὰ Ἑλληνικά διδάγματα περὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τοῦ Κοινοτικοῦ βίου. Τοῦ Προμηθέως τὸν μῦθον καὶ τοῦ Ὀμήρου τὸ Κήρυγμα διὰ τὴν δύναμιν τοῦ πεφωτισμένου ἀνθρώπινου νοῦ ὅστις ἀντικατέστησεν παλαιὰν ἰδέαν τῆς σκοτεινῆς μοίρας (Σφετέρησιν ὄλοντο νῆπιοι). Τοῦ Σοφοκλέους τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀτόμου ὡς ἀνωτάτου ἠθικοῦ σκοποῦ καὶ ὄργανου τῆς πολιτείας. Τοῦ Σωκράτους τὴν ταύτησιν τοῦ ἀγαθοῦ μετὰ τὴν θέαν τοῦ ἀτόμου ἐπίγνωσιν τοῦ σκοποῦ καὶ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸ ἔργον. Καὶ τοῦ Πλάτωνος τὴν ἐνσωμάτωσιν ὄλων τῶν σκοπῶν καὶ τῶν μεθόδων δράσεως τῆς Κοινοτικῆς τοῦ Ἄσπεως, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς παιδείας τῶν Πολιτῶν. Ὑπενθυμίζομεν ἀκόμη τὴν Χριστιανικὴν μας φιλοσοφίαν. Τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀτόμου ὡς σκοποῦ τῆς ζωῆς. Τὴν προσωπικὴν εὐθύνην του ὡς μέσον τῆς σωτηρίας του καὶ τὸ Ἄγαπάτε Ἀλλήλους ὡς τὸ μέγιστον Ἰδανικὸν τῆς κοινοτικῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Εἰς τὴν σημερινὴν ἐννοίαν πρόοδος, ἥτις σημαίνει τὴν ἀνύψωσιν τοῦ Βιοτικοῦ ἐπιπέδου ὁλοκλήρου τοῦ Ἔθνους μας, ὁ ἀνθρώπινος παράγων ὑφύεται ὡς ὁ κύριος φορεὺς τῆς ἀλλαγῆς πρὸς τὴν πρόοδον.

Ἡ ἀλλαγή ἐρχεται ἀπὸ τὰ δυναμικὰ ἄτομα τὰ ὁποῖα ρίπτουν εἰς τὰ στάσιμα ὕδατα τὴν πέτραν — μικρὰν ἢ μεγάλην — τῆς ἰδέας τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως, τὰ ἄτομα αὐτὰ εἶναι οἱ Ἡγέται.

Κατὰ τὴν Ψυχολογίαν, ἥτις ἔχει ἐπηρρεάσει βλάσ τὰς ἐπιστήμας, πᾶσα δράσις καὶ σκέψις προέρχεται ἀπὸ ἓνα ψυχολογικὸν κίνητρον τὸ ὁποῖον ὑπάρχει μέσα εἰς πᾶν ἄτομον. Ὅταν τὸ κίνητρον αὐτὸ κεντριεθῆ καταλλήλως, ἀποτελεῖ τὸν σπινθῆρα τῆς μεγαλοῦργου δημιουργίας. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὴν Βιομηχανίαν καὶ εἰς ἄλλους τομείς δραστηριοτήτων, ὁ κύριος παράγων τῆς παραγωγικότητος δὲν εἶναι μόνον ἡ ἐπαγγελματικὴ κατάρτισις καὶ ἡ μυϊκὴ δύναμις, ἀλλὰ καὶ ὑψηλὸν ἠθικὸν ποιὸν τῶν ἐργαζομένων, τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκεται διὰ τῶν καταλλήλων ἀνθρώπινων σχέσεων.

Εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς συνεργασίας, τῆς φιλαλληλίας καὶ τῆς κοινῆς δραστηριότητος ὅπου τοὺς ἐμπνέει καὶ τοὺς διακρίνει.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντος χάριν τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως, ἀποτελεῖ τὸν σκοπὸν τῆς νέας σχολικῆς παιδείας.

Ἡ ἰδέα ἐνὸς ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος, στηριζομένου εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἱκανοτήτων τῶν ἀτόμων — τῶν παιδιῶν, τῶν ἐφήβων καὶ τῶν ἐνηλίκων, μετὰ διδακτικὸν ὕλικὸν τὰ προβλήματα τῆς κοινοτικῆς τῶν ζωῆς, ὥστε καθένας νὰ γίνῃ πολίτης εὐτυχῆς διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ χρήσιμος διὰ τὸν τόπον του, εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ἰδεολογία τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως.

Τὸ ἄτομον, ὁ παράγων ἀνθρώπος διὰ νὰ καταστῇ σημασιφόρος καὶ πρόμαχος τῆς κοινοφελείας τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, τῆς φιλαλληλίας, τῆς συνεργασίας καὶ τῆς πρόοδου ἔχει ἀνάγκη διαφωτίσεως, μορφώσεως, ἀγωγῆς, παιδείσεως καὶ καταλλήλου ὑποκινήσεως.

Ποία ὁμως ἀγαθοποιὸς καὶ δημιουργὸς δύναμις θὰ τοῦ τὰ προσφέρῃ αὐτά; Ποία φιλοσοφία, ποία ἀγωγή, ποῖος δυναμικὸς παράγων διαπλάσεως ἤθους, πνεύματος καὶ χαρακτήρων, ἐμφυ-

τεῖται εἰς τὸν ἀνθρώπον τὴν πνοήν, τοὺς δραματισμούς καὶ τὰς ἐπιδιώξεις τοῦ ὠραίου θεσμοῦ τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως;

Δὲν εἶναι ἄλλη παρὰ ἡ Ἐθνικὴ παιδεία, ἡ Ἑλληνοχριστιανικὴ Παιδεία. Τὸ σχολεῖον, τὸ σημερινὸν σχολεῖον, ὡς χώρος καὶ ὡς περιεχόμενον, ὀφείλει νὰ εἶναι ὁ ἡγέτης τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως. Πέραν τῆς καθαρᾶς παιδαγωγικῆς ἀποστολῆς ἔχει τοῦτο ἴδια σήμερον, ἐπιφορτισθῆ καὶ με συναφεῖς ἐξωσχολικὰς ἐπιδόσεις. Τοῦτο κατέσται ἀναπότρεπτον διότι ὁ πεφωτισμένος ἐκπαιδευτικὸς ὁ κύριος φορεὺς ἀγωγῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀκτινοβολεῖ οὐχὶ μόνον ἐντὸς τοῦ σχολείου ἀλλὰ καὶ πέραν αὐτοῦ.

Εἰς ἐμψυχωμένους διδάσκαλος με πίστιν καὶ θέρμην καὶ ἐνθουσιασμόν, με ὁλοκληρωτικὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὴν εὐρείαν καὶ ἀτέρμονα ἀποστολήν του, με τοὺς δημιουργικοὺς δραματισμούς του, ζωντανὸν παράδειγμα, διὰ μίμησιν, ὡς ἄλλος ἱεραπόστολος ἀφανῆς ἤρωος καὶ μάρτυρος, ὁμοῦ με τοὺς μαθητὰς του, θὰ ἐμπνεύσῃ καὶ θὰ φωτίσῃ ὅλην τὴν κοινότητα εἰς τὸ νὰ συλλάβῃ, νὰ ἴδῃ καὶ νὰ εὕρῃ τὸν δρόμον ὅπου θὰ τὴν ὀδηγήσῃ εἰς τὸ τέλος, εἰς τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ὡς ἀνάγκη ἀναπόφευκτος ἐκάστην φορὰν θὰ τὴν ἀπασχολοῦν. Ἐν συνεργασίᾳ με ἄλλας ἀνθρώπινους πηγὰς τῆς Κοινοτικῆς. Ἐπαναλαμβάνομεν! δὲν ἐννοοῦμεν με τὸν ὅρον αὐτὸν τὸν γνωστὸν αὐτοδιοικούμενον ὀργανισμόν τῆς ὑπαιθρου, ἀλλὰ μίαν συνοικίαν μίας πόλεως, μίαν ὁμάδα ἀνθρώπων ἢ ὁποῖα ἔχει κοινὰ συμφέροντα, κοινὰς ἐπιδιώξεις κ.λ.π. ὡς εἶναι ὁ ἱερεὺς τῆς Ἐνορίας, ὁ Ἴατρος, ὁ γεωπόνος, ὁ μηχανικός, οἱ ἄλλοι ἄρχοντες τῆς κοινότητος, ὁ νοσοκόμος, ὁ τεχνίτης, ὁ παραγωγός, ὁ ταξιδευόμενος ἀνθρώπος, ὁ διανοούμενος, ὁ συγγραφεὺς, ὁ Λογοτέχνης, ὁ συνταξιούχος, ὅλοι αἱ ὑπάρχουσαι εἰδικότητες, θὰ διευρύνουν τὴν πείραν τοῦ Σχολείου, θὰ κινητοποιηθοῦν διὰ ν' ἀποβοῦν ὅλοι τοὺς δευτέρους μορφωτικὸς παράγων.

Ἐν προκειμένῳ θεμελιώδης προϋπόθεσις τῆς ἐπιτυχίας εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς συνεργασίας ὄλων, ὑπὲρ τοῦ Κοινοῦ Καλοῦ, συμμετοχὴ εἰς τὴν Κοινοτικὴν ζωὴν ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρώπινου δυναμικοῦ τῆς Κοινοτικῆς Περιφερείας.

Εἰς πάντα δημότην, ἄνδρα ἢ γυναῖκα, πρέπει νὰ προσφέρεται ἡ εὐκαιρία διὰ νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν, τὴν πρόοδον καὶ τὴν νεύσημερναν τῆς Κοινοτικῆς Περιφερείας. Ἐκκεντριεθῆς, ὑποκινητῆς, πρωτεργάτης καὶ πρωτοπόρος διὰ λόγου καὶ διὰ παραδείγματος, ἔχει ταχθῆ τὸ σχολεῖον καὶ οἱ λειτουργοὶ του.

Πρωταρχικὸς ὅρος διὰ τὴν κοινωφελῆ δράσιν καὶ συνεργασίαν εἶναι ἡ δημιουργία ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι μακρὰν ἀπὸ πᾶσαν ἀτομιστικὴν καὶ ὑλόφρονα βλέψιν καὶ πρᾶξιν, γίνονται ἀπόστολοι τῆς μεγάλης ἰδέας τοῦ συνεργατισμοῦ καὶ τοῦ Κοινωνισμοῦ.

Γίνονται δραματιστὰι τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Ἐμεῖς καὶ ὄχι τοῦ χαμερποῦς διψαλοσκοπικοῦ ἀτομισμοῦ.

Οἰσθηλατοῦνται ἀπὸ τὸ ὑπερατομικὸν πνεῦμα τῆς ἀγάπης τοῦ ἀλτρουισμοῦ καὶ τῆς Ἀλληλεγγύης.

Μὲ ἐξατομικωμένον «πιστεύω» εἰς τὸ κοινὸν

καλόν, δημιουργοῦν ἔργα εὐποιίας. Εἶναι φορεῖς τοῦ φιλοσοφημένου ἀνθρωπισμοῦ. Εἶναι μύσται καὶ διδάσκαλοι τῆς εὐεργεσίας πρὸς τὴν ὀλότητα. Εἶναι οἱ πνευματικοὶ ὀδηγηταὶ οἱ ὅποιοι μὲ τὰ ἔργα τους καὶ τὴν διδασκαλίαν τους ἀναπλάθουν τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν καὶ ὑλοποιοῦν ἀρχὰς προόδου καὶ πολιτισμοῦ, ἐπάνω εἰς τὰ ὅποια ἐδράζεται ἡ ἐξανθρωπισμένη κοινοτικὴ ζωὴ.

Εἶναι οἱ κοινωνικοὶ ταγοὶ καὶ οἱ πεφωτισμένοι πρωτοπόροι οἱ ὅποιοι ἔχουν συλλάβει τὸ βαθύτατον νόημα τῆς ὑλοκρατικῆς καὶ τῆς μηχανοκρατικῆς κυριαρχίας τοῦ καιροῦ μας τὸν ὅποιον ρυπαίνουσι οἱ ὑπάνθρωποι καὶ οἱ Φιλισταῖοι.

Εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἀντιμάχονται τὴν ἐγωιστικὴν ἀτομοκρατίαν τὴν ἀντικοινωνικὴν ἀποθῶσιν τοῦ ἐγώ, τὴν ἀκρατὸν φιλαυτίαν, τὸν ἀχαλίνωτον ἀρριβισμόν τῶν μετριοτήτων, εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ φλογεροῦ Οὐμανιστοῦ, μὲ τὴν ἀπαρασάλευτον πίστιν τοῦ Διδασκάλου τῆς ἀνθρωπιστικῆς ἀγωγῆς ἔχουν τάξει τοὺς ἐαυτοὺς των φορεῖς τῆς καλωσύνης πρὸς τὸν ἀνθρώπον. Εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἀνυποχώρητα μάχονται διὰ τὴν ἀποκατάστασιν καὶ τὴν ἀπογκλιστρωθῆ ἀπὸ τὸ μηχανοκρατικὸν σκότος καὶ τὴν ὑλιστικὴν πτώσιν, εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν συναισθηματικὴν ἀνάτασιν εἰς τὴν αὐτογνωσίαν, τὴν ἀνθρωπιάν καὶ τὸν ἀμφωτὸν ὀδηγητὴν Ἑλληνοχριστιανισμόν.

Τὸ «ἀγαθόν» τοῦ Σωκράτους, ἡ «Ἀρετὴ» τοῦ Πλάτωνος, τὸ «ἦθος» τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ ἡ «Χριστιανικὴ Ἠθικὴ» δὲν εἶναι διὰ τοὺς Μύστας αὐτοὺς τῶν φωτεινῶν ἀληθειῶν τῆς Κοινοτικῆς ἀναπτύξεως, ἀποχρωματισμένα ἔννοια τῆς ἐποχῆς μας.

Εἶναι πηγαὶ ἐμπνεύσεως, εἶναι διαθήκαι καὶ θησαυροφυλάκια Ἑλληνογενήτων κοινωνιστικῶν ἐνοράσεων καὶ χριστιανικῶν σκοπῶν.

Εἶναι, πολλὰς φορές, οἱ κήρυκες καὶ οἱ καθηγηταὶ ἐκείνων τῶν ἀνωτέρων ἀνθρωπιστικῶν, πολιτιστικῶν καὶ Ἑλληνοχριστιανικῶν ἀρχῶν, αἱ ὅποιαι ὠδήγησαν τὸν Προμηθεά δεσμώτην εἰς τὰ αἰχμηρὰ βράχια τοῦ Καυκάσου, τὸν βαθυνοῦστατον θεμελιωτὴν τῆς Ἀρετῆς τὸν περιφανέστερον στοχαστὴν τῶν αἰώνων, τὸν φιλόσοφον Σωκράτην εἰς τὸ Κώνειον καὶ τὸν γλυκύτατον καὶ πρᾶον θεάνθρωπον, τὸν Μεγάλον Διδάσκαλον τοῦ «Ἀγαπᾶτε Ἀλλήλους» εἰς τὸν ἀνδρὸν καὶ τὸν αἱματοβαφῆ Γολγοθᾶν. Αὐτὴν τὴν πίστιν πρὸς τὸ ἀκατάλητον Ἑλληνικὸν Πνεῦμα καὶ πρὸς τὰς διδασχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ πρέπει νὰ ἔχουν οἱ πρωτοεργάται, οἱ συνεργάται καὶ οἱ ἐφαρμοσταὶ τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν μεθόδων τῆς Κοινοτικῆς ἀναπτύξεως, δοθέντος ὅτι, ἡ σημερινὴ Ἑθνικὴ Πολιτεία ἡ ἔχουσα ὡς δρᾶμα, ὡς πίστιν καὶ σταυρὸν τὴν Κυριαρχίαν τῆς Ἑλληνοχριστιανικῆς Παιδείας καὶ τὴν ἀνάλαμπιν τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος ἡ κοινοτικὴ ἀνάπτυξις ὡς ἰδέα καὶ ὡς Φιλοσοφία ἀπὸ τὴν βᾶσιν καὶ τὸ θεμέλιον τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς.

Τοιοῦτους τύπους νέων ἀνθρώπων πρέπει νὰ διαπλάσῃ, νὰ σφυρηλατήσῃ, νὰ μορφοποιήσῃ, καὶ νὰ λαξύσῃ τὸ σχολεῖον καὶ ἡ Κοινοτικὴ ἀνάπτυξις Ἑλλήνων ἀνθρώπων, Ἑλλήνων Χριστιανῶν.

Παράλληλως πρὸς τὴν τεχνικὴν, τὴν οικονομικὴν καὶ τὴν παραγωγικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τύπου

μας, δεόν ὅπως καλλιεργήσωμεν ἐντόνως καὶ διὰ παντὸς ἐπιμορφωτικοῦ καὶ παιδαγωγικοῦ μέσου, τὴν πολιτιστικὴν ἄνοιον τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι θεμελιῶδες Ἑθνικοκοινωνικὸν ἀξίωμα ἐνσαρκῶνον τὴν πίστιν τῆς Ἑθνικῆς Ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ Ἐθνεγέρτου Ἀντιβασίλευς Πρωθυπουργοῦ Γεωργίου Παπαδοπούλου ὅπως, πέραν τῆς τεχνολογικῆς, τῆς μηχανοκρατικῆς καὶ τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Χώρας, ἐπιτευχθῆ καὶ ἡ συστηματικὴ Ἑλληνοπρεπὴς Ἐπιμόρφωσις καὶ ὁ ἠθικὸς ἐξοπλισμὸς τοῦ νέου Ἑλλήνου ἰδεαλιστοῦ καὶ μαχητοῦ τῶν ἀρχῶν τῆς Κοινοτικῆς ἀναπτύξεως.

Τοῦ νέου Ἑλλήνου φορέως τῆς καθολικῆς προόδου, τοῦ φωτιζομένου ἀπὸ τὰς ἀειλαμπεῖς μαρμαρυγὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνεύματος, ἀπὸ τὰ Ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδεώδη, ἀπὸ τὴν ὀρθολογιστικὴν ἐπιπρέπειαν τῶν ὠφελίμων γνώσεων καὶ τῆς ἐκλαϊκευμένης ἐπιστήμης, καὶ ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τῆς συνεργασίας.

Ἡ μεγάλη αὕτη διαφοροποίησις τοῦ νέου Ἑλλήνου — ἀνθρώπου, τοῦ πρωτοεργάτου τῆς Κοινοτικῆς ἀναπτύξεως θὰ ἐπιτευχθῆ μὲ τὴν Παιδείαν, τὴν μελέτην διδακτικῶν πνευματοφόρων καὶ ἠθοπλαστικῶν βιβλίων, μὲ τὰς πνευματικὰς ἐστίας, τὰς διαλέξεις, τὰς ὠφελίμους κινηματογραφικὰς ταινίας, μὲ τὰς ἐπιμορφωτικὰς θεατρικὰς παραστάσεις καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα μορφωτικὰ μέσα.

Εἰς τὴν κορυφὴν ὅμως τῆς Παιδευτικῆς Πυραμίδος ἵσταται ὡς τηλαυγῆς φάρος, ὡς μελίσρυντος καθηγητῆς, ὡς πειστικὸς ἐθναπόστολος, ὡς διαπρύσιος Κῆρυξ τῆς ἀγωγῆς, ὡς πνευματικὸς ταγός, ὡς διαπλαστής ψυχῶν καὶ νοήσεων, ὡς ἀριστοτέχνης καὶ πανέμπειρος σμιλευτῆς χαρακτήρων, ὡς δημιουργὸς τῶν τελείων ἀνθρώπων, τῶν τελείων Ἑλλήνων καὶ τῶν τελείων Πολιτῶν ὁ **ΕΛΛΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ**, ὁ συνεπέστατος εἰς τὴν Ἀποστολὴν τοῦ **ΕΛΛΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ**.

Ἡ ἐφαρμογὴ παρ' αὐτοῦ τῶν μεθόδων καὶ τῶν κατευθύνσεων τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως ἐμφανίζει διαφορὰν τινὰ ἀπὸ τὸν διδάσκαλον τὸν ὑπηρετοῦντα εἰς τὰ ἀστικά κέντρα ἀπὸ τὸν ὑπηρετοῦντα εἰς τὰ ἀστικά κέντρα ἀπὸ τὸν ὑπηρετοῦντα εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ὑπαιθρον.

Βασικὴ διαφορὰ δὲν ὑφίσταται. Καὶ εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὴν συνοικίαν δύναται λαίαν ἀποδοτικῶς νὰ ἐφαρμοσθῆ ἡ κοινοτικὴ ἀνάπτυξις. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν ὅμως, εἰς τὸ χωριό, εἰς τὸ λαϊκὸν σχολεῖον, ἐμφανίζεται καθαρωτέρα καὶ ζωντανωτέρα ἢ ἐν προκειμένῳ δρᾶσις τοῦ σχολεῖου καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸν ἐξωσχολικὸν τομέα.

Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὸ πρόγραμμα ἐφαρμογῆς τῆς Κοινοτικῆς ἀναπτύξεως οἱ κατωτέρω τοπικοὶ σκοποὶ προβάλλονται διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἐνὸς οἰκισμοῦ τῆς ὑπαιθρου καὶ μίας συνοικίας εἰς τὸ ἀστικὸν κέντρον.

Α'. Σκοποὶ Μορφωτικοί.

Ἰδρυσις σχολεῖου Ἀναλφαβήτων. Ἡ ἀγωγή τοῦ πολλοῦ. Μαθητικαὶ ὀμιλίας μὲ συζητήσεις. Κοινωνικὴ ἀγωγή. Προσανατολισμὸς τῶν νέων, ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις. Ἰδρυσις βιβλιοθηκῶν, ὀργάνωσις τοῦ Προσκοπισμοῦ καὶ τοῦ Ὀδηγισμοῦ. Συνεργασίαν εἰς μαθητικὸν ἐπίπεδον, φυ-

σική αγωγή, ἀθλητισμός, διαλέξεις, μουσική, εκδρομαί.

Β'. Σκοποί Ἐθνικοί, ἠθικοί, θρησκευτικοί.

Καλλιέργεια τοῦ Ἐθνικοῦ φρονήματος καὶ δρ-
γάνωσις Ἐθνικῶν Ἑορτῶν. Ἀνέγερσις μνημείων
πρὸς τιμὴν τῶν πεσόντων εἰς Ἐθνικοὺς ἀγῶνας.
Ἠθικὸς ἐπανοπλισμός. Βραβεῖα Ἀρετῆς.
Ἐπαφὴ μὲ στρατευμένους συνδημότας.

Γ'. Σκοποί Ὑγειονομικοί.

Καθαρισμὸς ὁδῶν, ἀσπρισμα οἰκιῶν. Ψεκα-
σμὸς μὲ ἔντομοκτόνα.

Κοινοτικὸν φαρμακεῖον. Πρῶται βήθειαι.
Βράβευσις τῶν ὑγιεστέρων βρεφῶν. Ἐπιτροπὴ
ὑγείας.

Δ'. Σκοποί Προνοίας.

Βοήθεια ἐγκύων, βρεφῶν, ἀναπήρων, ἀπόρων,
ὄρφανῶν, προστασία ζώων, ἐρατικὴ ἐπιτροπὴ.

Ε'. Σκοποί ἀσφαλείας καὶ βοηθείας.

Πυροσβεστικὰ μέτρα. Βοήθεια εἰς ὑπηρεσίας
γενικοῦ ἐνδιαφέροντος.

ΣΤ'. Σκοποί παραγωγικοὶ καὶ χειροτεχνίας.

Γεωργικαὶ καὶ κτηνοτροφικαὶ ἐκμεταλλεύ-
σεις. Ἀναδασμός. Συναιτερισμός. Ἀποταμιεύσεις.
Ἐγγειοβελτικὰ ἔργα, χειροτεχνίαι.

Ζ'. Σκοποὶ τουρισμοῦ.

Ἀμοιβαία προσέγγισις ἀνθρώπων καὶ λαῶν.
Ξενοδοχεῖα, Ἑστιατόρια, Πινακίδες τουριστικαὶ
καὶ Ξενάγησις. Λαογραφικὸν ὕλικόν καὶ λαϊκαὶ
λαϊκαὶ ἑορταί. Σχέσεις μὲ τοὺς Ἀποδήμους.

Η'. Σκοποὶ Ψυχαγωγίας.

Ὀπτικά, ἀκουστικά καὶ κινητικὰ μέσα διασκε-
δάσεως. Πνευματικὸν Κέντρον.

Αὐτὸ εἶναι τὸ περιγράμμα ἐφαρμογῆς τοῦ ἀνα-
μορφωτικοῦ θεσμοῦ τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως.

Δι' αὐτοῦ, μὲ τὴν ἐθελοντικὴν ἰδίαν προσφορὰν
τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος καὶ μὲ τὴν ἀφύπνισιν
καὶ ἀξιοποίησιν ὅλων τῶν δυνατοτήτων καὶ τῶν
κοινωνικῶν ἀρετῶν ὅπου κρύβουν μέσα τους τὰ
μέλη της, ἱκανοποιοῦνται ἀνάγκαι ὕλικαί, κοινω-
νικαί, ἠθικαὶ καὶ πνευματικαί.

Ἐξυψοῦται μεγάλως ἡ κοινοτικὴ ζωὴ, ἐν μέ-
σῳ ἀγάπης, ἀλληλοβοηθείας, συνεργασίας καὶ ἐ-
νότητος.

Εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἀλλαγὴν, ὅπως καὶ ἀνωτέρω
ἐτονίσσαμεν, πρωτοποριακὸν ρόλον παίζουσι οἱ δρα-
στήριοι καὶ πεφωτισμένοι ἡγέται τῆς Κοινότητος,
ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἱσταται ὁ κύριος ἀναμορ-
φωτῆς, ὁ ἐφαρμοστὴς τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστή-
μης, ὁ Ἕλλην Διδάσκαλος.

Ὅλοι οἱ ἄλλοι ὑπηρετοῦν εἰς ἕδαφος τὸ ὁποῖον
πρῶτος αὐτὸς ἐκαλλιέργησεν.

Εἶναι τὸ πρωταρχικὸν στέλεχος καὶ ὁ πρω-
τεργάτης τῆς ἀναπτύξεως.

Εἶναι ἐκεῖνος ἐν ἀγαστῇ συνεργασίᾳ μὲ τοὺς
ἄλλους φορεῖς τῆς Κοινοτικῆς ἀναπτύξεως δημ-
οουργεῖ Πολιτισμόν.

Φώτιος Ντόγκας

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΘΕΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΣΤΑΥΡΟΥ Μ. ΣΚΑΝΔΑΛΗ

Κατά την πρόσφατον επίσκεψίν μου εις Χίον ὁ ἀγαπητὸς φίλος καὶ ἐκλεκτὸς συνάδελφος κ. Σταυρὸς Μ. Σκανδάλης εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μὲ τιμήσῃ διὰ τῆς προσφορᾶς ἑνὸς ἀντιτύπου τοῦ βιβλίου του. Θέματα Ἑλληνοχριστιανικῆς Ἀγωγῆς (Χίος 1970).

Γνωρίζω τὸν κ. Σκανδάλην ἀπὸ πολυετῆ ἐκπαιδευτικὴν συνεργασίαν καὶ ἐπομένως δὲν μοῦ ἦτο ἀγνωστὸς ὁ ἰδεαλισμὸς του ὡς ἐκπαιδευτικοῦ. Τὸ ἔργον τοῦ ἐνθουσιώδους αὐτοῦ διδασκάλου διεκρίνετο πάντοτε διὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸ παιδί, τὴν φροντίδα του διὰ τὴν ἀρμονικὴν συνεργασίαν σχολείου καὶ οἰκογενείας, καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν πρόδον τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Πρωτοτυπία εἰς τὴν διδακτικὴν μεθοδολογίαν, παιδαγωγικὰ καὶ ἐθνικοθρησκευτικὰ ὁμίλια, καὶ συγγραφικὴ δραστηριότης ἦσαν μερικαὶ ἀπὸ τὰς μορφὰς ποῦ ἔπαιρνε ἡ ἐκπαιδευτικὴ προσπάθεια τοῦ διακεκριμένου αὐτοῦ διδασκάλου.

Δι' αὐτὸ δὲν ἐβράδυνε ἡ δικαία ἀναγνώρισις τοῦ ἔργου του ὑπὸ τῆς προϊσταμένης του ἀρχῆς, τῶν συναδέλφων του, καὶ τοῦ κοινοῦ.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς δὲν ἐξεπλάγη ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου του. Ὁ ἴδιος ἰδεαλισμὸς τὰ αὐτὰ πατριωτικὰ καὶ θρησκευτικὰ συναισθήματα.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ θέματα τοῦ βιβλίου του, κατ' ἀρχὴν ἴσως νὰ φαίνωνται εἰς τὸν ἀναγνώστην

κάπως ἀσύνδετα μεταξύ των, ἐνῶ ἄλλα δτι εἶναι μᾶλλον τοπικὸν ἐνδιαφέροντος. Καὶ ὅμως τὰς σελίδας τοῦ βιβλίου αὐτοῦ τὰς διατρέχει καὶ τὰς συνδέει ἡ ἀπόλυτος ἀφοσίωσις τοῦ συγγραφέως εἰς τὰ πανανθρώπινος-σημασίας ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδεώδη τὰ ὅποια θεωρεῖ ὡς τὴν βᾶσιν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας.

Ἐπειδὴ τὸ βιβλίον περιέχει ὁμίλιας καὶ κατὰ καιροὺς σύντομα δημοσιεύματα τοῦ συγγραφέως εἰς τὸν τύπον, περιορισμοὶ χρόνου καὶ χώρου ἀναμφιβόλως δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ ἐπεκταθῇ περισσότερον εἰς τὴν συζήτησιν ὀρισμένων ἐκ τῶν θεμάτων του. Ὁ ἀναγνώστης ὅμως εὐκόλως ἀντιλαμβάνεται τὴν εὐρυμάθειαν τοῦ συγγραφέως, ὡς καὶ τὴν φιλοσοφικὴν του τοποθέτησιν ἐναντι σοβαρῶν καὶ ἐπιμάχων παιδαγωγικῶν ζητημάτων, ὡς τὸ ζήτημα π.χ. τῆς σημασίας τῆς Ἑλληνικῆς κλασσικῆς παιδείας ὡς ἀναγκαίας προϋποθέσεως διὰ τὴν ἀληθῆ ἀγωγὴν τοῦ Ἑλλήνου καὶ τοῦ ἀνθρώπου γενικώτερον.

Θὰ ἠόχουμην τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ κ. Σκανδάλη νὰ ἐμελετᾶτο ὄχι μόνον ὑπὸ ἐκπαιδευτικῶν ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ ἐδρυτέρου κοινοῦ.

Dr. Κωνσταντῖνος Ν. Στρουμπάκης
Καθηγητῆς Παιδαγωγικῆς
Slippery Rock State College Pennsylvania, USA

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

“ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ..

Ἡράκλειον Κρήτης 1972

Ἰπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἐκυκλοφόρησε προσφάτως σύγγραμμα τοῦ κ. Γεωργίου Κ. Παπαγεωργίου Ἰπὸδ/ντοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἡρακλείου.

Τὸ βιβλίον τοῦτο συμπληρώνει, ὡς ἐκ τοῦ εἶδους καὶ τῆς ὕφης αὐτοῦ ἐν ὕφιστάμενον κενὸν καὶ ἀποτελεῖ μίαν ἀνεπανάληπτον προσφορὰν εἰς τὸν χῶρον τῆς ψυχολογικῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας.

Ὁ συγγραφεὺς, πνευματικὸς ὁδηγὸς, γνησία ἐκπαιδευτικὴ ψυχὴ, ὀξυδερκής, βαθύς, ἀναλυτικὸς, πολυσύνθετος, σύγχρονος, παρατηρητικὸς, πρακτικὸς, θεωρητικὸς, διανοητὴς, στοχαστικὸς καὶ ψυχολόγος, προσφέρει εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο τοὺς πλουσίους πνευματικοὺς καρποὺς μίας πολυετοῦς καὶ δημιουργικῆς ἐργασίας, ἥτις ἐνυφαίνει τὴν θεωρητικὴν κατάρτισιν, τὴν διδακτικὴν πείραν, τὸ σύγχρονον πνεῦμα καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν εἰς ἐν ἀρμονικὸν καὶ δυναμικὸν ὅλον.

Ὁ ἀναγνώστης εἰσάγεται φυσικῶς καὶ ἀβιάστως εἰς τὴν ἐννοίαν τῆς ψυχολογίας, ξεναγεῖται εἰς τοὺς ἐπὶ μέρους κλάδους αὐτῆς, ἀνατρέχει εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν ταύτης καὶ, διὰ τῶν μεθόδων ἐρεύνης, εἰσχωρεῖ εἰς τὸ φυσιολογικὸν ὑπόβαθρον τῆς ψυχικῆς ζωῆς καὶ διὰ τοῦτου ὁδηγεῖται κατὰ τρόπον Ἐνιαῖον καὶ ἀναλυτικὸν εἰς τὸν Γνωστικὸν τὸν Συναισθηματικὸν καὶ τὸν Βουλευτικὸν κόσμον τῆς ψυχικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, κατανοεῖ πλήρως τοῦτον καὶ βιώνει τὸ πνεῦμα τῶν μεγάλων ψυχολογικῶν θεωρήσεων

Ἡ πληρότης, ἡ βαθύτης, τὸ ἐκτεταμένον, ἡ σαφήνεια, τὸ κριτικὸν καὶ τὸ σύγχρονον πνεῦμα τῆς ψυχολογικῆς ἐρεύνης εἶναι διάσπαρτον εἰς ὅλας τὰς 388 σελίδας τοῦ βιβλίου.

Παρέχονται ἐννοιολογικαὶ διευκρινήσεις, διασαφηνίζονται αἱ ἐπιστημονικαὶ ὁρολογαὶ καὶ διατυπώνονται σαφέστεροι ὀρισμοί.

Ἡ γλῶσσα τοῦ καλαισθητοῦ τοῦτου βιβλίου παρέχει ἀξιόλογον ἔλξιν καὶ συνυφαίνει μὲ θαυμαστὴν ἀπλότητα καὶ μεθοδικότητα τὴν ἐπιστημονικὴν δομὴν τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων εἰς ἐν ἑνιαῖον καὶ κατανοητὸν Σύνολον.

Μεθοδικὴν ἀξιολόγησιν καὶ ἀρχιτεκτονικὴν χάριν παρέχουν αἱ στατιστικαὶ μέθοδοι, αἱ σχηματικαὶ παραστάσεις καὶ αἱ εἰκόνες, αἵτινες ἀναβιβάζουν τὴν ὕψην τοῦ βιβλίου καὶ συντελοῦν εἰς τὴν πλήρη κατανόησιν τῶν ἐπὶ μέρους ψυχικῶν λειτουργιῶν καὶ τῶν ψυχικῶν θεωρήσεων.

Προβαίνει εἰς ἀναλύσεις καὶ συγκρίσεις, παρουσιάζει ἀξιόλογον σαφήνεια, πληρότητα καὶ συμπύκνωσιν ἰδεῶν, στηρίζει καὶ θεμελιώνει τὰς ἐπιστημονικὰς ἀπόψεις καὶ ἐρεῦνας εἰς τὰς γνώμας κορυφαίων ψυχολόγων, στοιχεῖα, ἅτινα συνθέτουν τὸ οὐσιαστικὸν καὶ ἀξιοπρόσεκτον περιεχόμενον τοῦ βιβλίου τοῦτου.

Ἀρχιτεκτονικὴ ἢ ψυχολογικὴ δομὴ τοῦ βιβλίου, δέχεται τὸ Ἐνιαῖον τοῦ ψυχικοῦ βίου, κατατέμνει τὸ Ἐνιαῖον, διαχωρίζει καὶ διαφωτίζει κατὰ τρόπον σαφῆ, σύντομον καὶ μεθοδικὸν ἀπάσας τὰς ψυχικὰς λειτουργίας, συγχρόνως δὲ διαποτίζει ταύτας διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν θεωρήσεων καὶ καθιστᾷ τὸν ἀναγνώστην οἰκεῖον τῆς ψυχολογίας καὶ τῶν ψυχολογικῶν ἐννοιῶν.

Γενικῶς εἰπεῖν, αἱ κολλαπλαῖ ἀρεταὶ τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Γεωργίου Παπαγεωργίου, καθιστοῦν τοῦτο εὐληπτον καὶ πολύτιμον βοήθημα ὄχι μόνον διὰ τοὺς διδασκάλους καὶ σπουδαστάς, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντα φιλομαθῆ καὶ διανοούμενον.

ΗΡ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑΙ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ: Ξενοφώντος 15α τ.τ. 118

ΤΗΛΕΦ. 3236.547 - 3221.316 - 3245.375

ΕΤΟΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ 1922

Ένωσις

τῶν ἀπανταχοῦ τοῦ Κράτους
νομίμως ὑφισταμένων Διδασκαλικῶν Συλλόγων
καὶ τῶν Διδασκαλικῶν Συλλόγων
τῶν ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων

Ἀνεγνωρισμένη

ὑπὸ τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν
διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 754/1946 Ἀποφάσεώς του
ὡς αὕτη ἐτροποποιήθη
διὰ τῶν ὑπ' ἀριθ. 7363/46, 10508/48, 3716/51,
4711/66, 570/69 καὶ 3213/72 ἀποφάσεων

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Πρόεδρος	Α. Ντόγκας
Α'. Ἀντιπρόεδρος	Δ. Καρέτσης
Β'. »	Θ. Κυριακίδης
Γεν. Γραμματεὺς	Χ. Λουκόπουλος
Εἰδ. »	Ν. Ζαρωνάκης
Ταμίας	Ι. Τυράσκης
Σύμβουλος	Γ. Στουρνάρας
»	Π. Λαμπρόπουλος
»	Τ. Κουτσαυτάκης